

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KRIMINOLOGIJOS KATEDRA**

RAMUTIS PRIŠMANTAS
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA

NUSIKALSTAMUMAS JURBARKO RAJONE

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

Darbo vadovė –
profesorė, daktarė
Genovaitė Babachinaitė

Vilnius
2006 m.

TURINYS

1. Įvadas	3
2. Bendra socialinė demografinė situacija Jurbarko rajone.....	6
3. Bendrosios teorinės žinios apie nusikalstamumą.....	12
4. Nusikalstamumo Jurbarko rajone statistinė palyginamoji analizė.....	16
5. Registruoto nusikalstamumo Jurbarko rajone pagrindiniai bruožai	32
6. Nuteistųjų už padarytas nusikalstamas veikas Jurbarko rajone asmenybės bruožai...41	
7. Nusikalstamumo prevencija Jurbarko rajone.....	46
8. Išvados.....	55
9. Santrauka.....	57
10. Zusammenfassung.....	58
11. Naudoti šaltiniai.....	60

IVADAS

Nusikalstamumo problema – sena kaip ir žmonijos istorija. Juk kurią teoriją bepalaikytumėme, Darvino evoliucijos (žmonės išsivystė iš beždžionių) ar Biblijinę (žmonės sukūrė Dievas), abiejose šiose teorijose žmonija jau savo gyvenimo priešaušryje susiduria su smurtu, apgavystėmis, sukčiavimu: remiantis pirmąja teorija žmonės žudė, žalojo vieni kitus dėl maisto, partnerių ir pan., o antroje – Kainas nužudo savo brolių Abelį.

Taigi, kaip matome, nusikalstamumas, gyvuoja tiek, kiek ir pati žmonija. Daug kartų buvo bandoma šią problemą spręsti, pasiūlyta įvairiausių būdų: skirti griežtas bausmes nusikaltusiems ir skatinti dorus piliečius (Platonas); panaikinti skurdą, gyventojų įvairiatautiškumą, vienu socialinių sluoksnių privilegijas, o kitų beteisiškumą (Aristotelis); inkviziciniai teismai viduramžiais; siūlymai įvesti visų asmenų priverstinę lygybę (T.Moro “Utopija”, T.Kampanelos “Saulės miestas”); asmenis, turinčius nusikaltėliams būdingų fizinių bruožų, iš anksto prieš nusikaltimo padarymą atskirti nuo visuomenės ir laikyti izoliuotus, kad jie nenusikalstų (Č.Lombrozo); neleisti asmenims bendrauti su linkusiais pažeidinėti įstatymus, kad jie negalėtų išmokyti nusikalstamo elgesio, gerinti jų socialinę aplinką (E.H.Sutherland) ir kt., tačiau visi bandymai buvo nesėkmingi, nusikalstamumas gyvuoja ir toliau. Šį reiškinį galima pristabdyti, tačiau visiškai pašalinti neįmanoma.

Šiame darbe neišradinėsiu teorijos, kuri padėtų visiškai panaikinti nusikalstamumą, tiesiog, remdamasis nusikalstamumo tema rašiusių asmenų mintimis bei iš praktikų gautais duomenimis, bandysiu apibūdinti nusikalstamumą pasirinktoje teritorijoje, t.y., Jurbarko rajone.

Pagrindinė problema, nagrinėjama šiame darbe - nusikalstamumo Jurbarko rajone išskirtinumas (arba, baigus tyrimą, nustatyti, kad jokio išskirtinumo nėra) lyginant su nusikalstamumu Lietuvos ir Tauragės apskrities mastu ir nusikalstamumo priežastys. Tyrimo aktualumas ir prasmingumas yra tame, kad iki šiol Lietuvoje nusikalstamumo problema buvo nagrinėta tik nacionaliniu arba atskirų nusikaltimų rūšių mastu, todėl šis tyrimas turėtų praktinės reikšmės, kadangi šio probleminio klausimo atskleidimas būtų aktualus ne tik Jurbarko rajono policijai siekiant sumažinti šį neigiamą socialinį reiškinį ir jo padarinius, bet ir asmenims, kurie domisi panašiomis problemomis (teisininkams, studentams). Kaip minėjau, tinkamai atliktas šis tyrimas padėtų nustatyti nusikalstamumo Jurbarko rajone priežastis, ypatumus, parinkti efektyviausius kelio jam užkirtimo būdus.

Pasirinkto tyrimo naujumą ir teorinį reikšmingumą įrodo tai, kad iki šiol apie nusikalstamumą Jurbarko rajone Lietuvoje niekas nebuvo rašęs ar atlikęs kažkokių tyrimus. Apie nusikalstamumą apskritai, nusikalstamumą šalies mastu, atskiras nusikaltimų rūšis ir pan. yra parašyta daug darbų, pvz., Jurgelaitienė G. “Kriminalinę bausmę atlikusių asmenų socialinė kontrolė recidyvinio nusikalstamumo socialinės prevencijos sistemoje”, Jurisprudencija 19(11), Vilnius, 2001 m.; Dapšys A. “Nusikalstamumo tendencijos ir jo prevencijos perspektyvos Lietuvoje (kriminologinis prognostinis aspektas)”, Jurisprudencija 11(3), Vilnius, 1999 m.; Babachinaitė G. “Smurtiniai nusikaltimai Lietuvoje”, Jurisprudencija 12(4), Vilnius, 1999 m.; Paulikas V. “Socialinė aplinka kaime ir nusikalstamumas”, Jurisprudencija 20(12), Vilnius, 2001 m. ir kt., tačiau apie nusikalstamumą Jurbarko rajono lygmenyje, mokslinių darbų nėra.

Pasirinktam tyrimui atlikti palankios sąlygos yra tai, kad bibliotekose netrūksta nusikalstamumo tema rašytos mokslinės literatūros, tiek Jurbarko rajono policijos komisariato pareigūnai, tiek ir Jurbarko rajono apylinkės teismo darbuotojai pasiruošę bendradarbiauti atliekant tyrimą, taip pat tyrimui atlikti nėra būtina jokia speciali įranga ir jis nekelia jokio pavojaus tyrimo dalyviams.

Šio darbo tikslas, kaip jau užsiminiau anksčiau, atskleisti nusikalstamumo Jurbarko rajone priežastis, dinamiką, taikomas prevencines priemones, darbo, nukreipto prieš nusikalstamumą, trūkumus, taikomų priemonių neveiksmingumo priežastis ir pateikti šiais klausimais rekomendacijas. Taigi, darbo objektas yra nusikalstamumas Jurbarko rajone.

Magistrinio darbo uždaviniai:

- autorių, rašiusių nusikalstamumo tema, požiūrių į šį reiškinį atskleidimas;
- statistinių nusikalstamumo duomenų respublikos bei Tauragės apskrities ir Jurbarko rajono mastu išanalizavimas bei palyginimas ir tikslinės grupės nuomonės nusikalstamumo problemos atžvilgiu išsiaiškinimas;
- išsiaiškinti nusikalstamumo Jurbarko rajone ypatumus arba, atlikus tyrimą, konstatuoti, kad jis niekuo nesiskiria nuo nusikalstamumo visoje Lietuvoje;
- charakterizuoti nusikalstamas veikas Jurbarko rajone darančio asmens portretą;
- apibūdinti nusikalstamumo prevenciją, Jurbarko rajone vykdomas prevencines programas, bei jų reikšmę nusikalstamumo mažinimui;
- atlikus tyrimą pateikti išvadas ir rekomendacijas, skirtas nusikalstamumo problemos sprendimui būtent Jurbarko rajone.

Šiems uždaviniams pasiekti naudoju mokslinio tyrimo teorinius ir empirinius metodus, t.y., nusikalstamumo sąvokai apibrėžti, jo elementams aprašyti, dinamikai apibūdinti, taip pat prevencijos klausimams išnagrinėti atlikau mokslinės literatūros studijas ir teisinių aktų bei kitų dokumentų tyrimus, kurių metu surinktus duomenis apdorojau vadovaudamasis lyginamosios (lyginau statistinius Jurbarko rajono nusikalstamumo duomenis su kitų Tauragės apskrities rajonų statistiniais nusikalstamumo duomenimis, taip pat pateikiau įvairių autorių požiūrius į nusikalstamumą, palyginau teisėsaugos institucijų darbą Jurbarko rajone ir keleteje užsienio šalių) ir statistinės (nagrinėjau Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus Reikalų Ministerijos (VRM), Policijos departamento prie VRM, Statistikos departamento prie VRM, Jurbarko rajono apylinkės teismo ir kt. statistinius duomenis) analizės metodais, o Jurbarko rajono gyventojų požiūrį į nusikalstamumą išsiaiškinau taikydamas apklausą raštu, kurios metu gautą informaciją apibendrinau taikydamas lyginamosios (lyginau įvairioms kategorijoms priklausančių asmenų pateiktus atsakymus) ir vertinamosios (išanalizavau ir įvertinau apklausos metu gautus duomenis) analizės bei interpretacijos (remdamasis apklausos metu gautais duomenimis, pateikiau subjektyvų situacijos nusikalstamumo prevencijos srityje Jurbarko rajone suvokimą) metodus.

Šį darbą sudaro įvadas, šešios dalys, išvados, santrauka lietuvių ir vokiečių kalbomis, naudotų šaltinių sąrašas bei vienas priedas.

Tikiuosi, kad šis tyrimas padės tiek Jurbarko rajono policijos komisariato pareigūnams, užkertant kelią nusikalstamoms veikoms rajone bei dirbant su teisės pažeidėjais, tiek ir apskritai nusikalstamumo tema besidomintiems asmenims.

BENDRA SOCIALINĖ DEMOGRAFINĖ SITUACIJA JURBARKO RAJONE

Jurbarko rajonas užima 1507 kv. km plotą. Jo teritorija ištįsusi beveik 70 kilometrų pagal didžiausią Lietuvos upę Nemuną. Rytuose ribojasi su Kauno apskrities Kauno rajonu, šiaurės rytuose – su Kauno apskrities Raseinių rajonu, šiaurės vakaruose – su Tauragės rajonu, vakaruose – su Pagėgių savivaldybe, Nemuno upe turi bendrą sieną su Marijampolės apskrities Šakių rajonu ir pietvakarinėje dalyje – su Rusijos Federacijos Kaliningrado srities Krasnoznamensko rajonu (žr. 1 pav.).

1 pav. Lietuvos Respublikos žemėlapis.

Jurbarko rajono savivaldybė suskirstyta į vienuolika seniūnijų: Eržvilko, Girdžių, Jurbarkų, Juodaičių, Raudonės, Seredžiaus, Skirsnemunės, Smalininkų, Šimkaičių, Veliuonos ir Viešvilės.

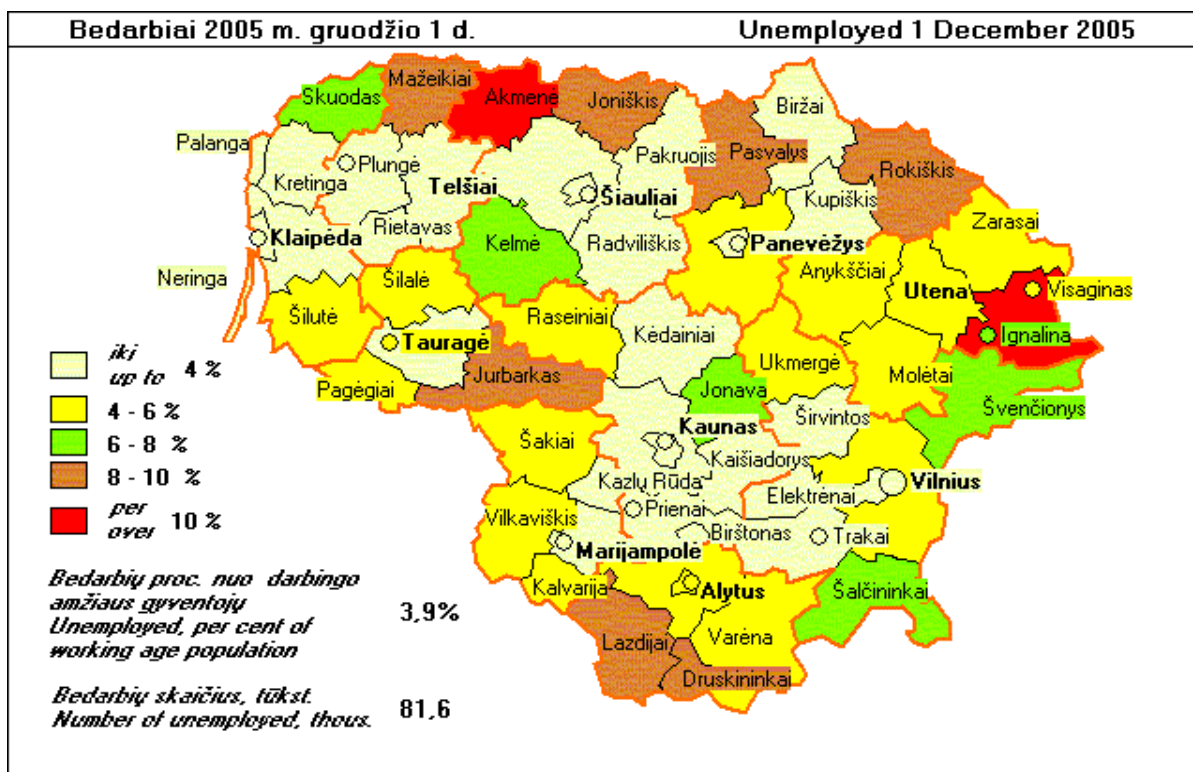
Savivaldybėje yra du miestai – Jurbarkas ir Smalininkai, septyni miesteliai – Eržvilkas, Raudonė, Seredžius, Šimkaičiai, Vadžgirys, Veliuona, Viešvilė ir 355 kaimai.

2005 metų Statistikos departamento duomenimis, Jurbarko rajono savivaldybėje gyveno 36612 gyventojų, iš kurių Jurbarko mieste – 14269 gyventojai (38,97%). Nacionaliniu požiūriu absoliučią daugumą (beveik 99 proc.) sudaro lietuviai, likusią dalį – rusai, vokiečiai, ukrainiečiai, lenkai, čigonai. Vyrai sudarė 17344 gyventojų (47,37 proc.), moterys – 19268 (52,63 proc.), gyventojai nuo 0 iki 15 metų amžiaus – 7296 (19,93 proc.), darbingo amžiaus gyventojai –

21351 (58,32 proc.), pensijinio amžiaus gyventojai – 7965 (21,76 proc.). 2005 metais į Jurbarko rajoną gyventi atvyko 544 asmenys, iš Jurbarko rajono išsikėlė – 841, migracijos saldo - -297 (didžiausias nuo 2000 metų)¹.

Nedarbo lygis Jurbarko rajone 2003 metais Lietuvos darbo biržos duomenimis buvo 17,9 proc., 2002 metais – net 20 proc². Tai vienas didžiausių Lietuvoje. Bedarbiai yra nedirbantys darbingo amžiaus gyventojai, nesimokantys dieninėse mokymo įstaigose ir užsiregistravę valstybinėje darbo biržoje kaip ieškantys darbo ir pasirenkę profesiniam mokymuisi³. Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis Jurbarko rajone 10 proc. Kriminologiniais tyrimais Lietuvoje ir užsienio šalyse nustatyta, kad nedirbantys ir nesimokantys asmenys pasižymi pačiu didžiausiu kriminaliniu aktyvumu, todėl norint, kad sumažėtų nusikalstamumas, aktualu siekti mažinti šių asmenų skaičių visuomenėje⁴.

2 Pav. Administracinių teritorinių vienetų pasiskirstymas pagal jiems tenkanti bedarbių skaičių (proc.)

Tačiau pastaraisiais metais pastebimos nedarbo lygio mažėjimo tendencijos (žr. 3 pav.). Prie to prisideda tiek gyventojų išvykimas į užsienio šalis uždarbiauti, tiek ir naujų verslų atsiradimas,

¹ <http://www.jurbarkas.lt/index.php?1416299647>, 2006 06 12, 13:00 val.

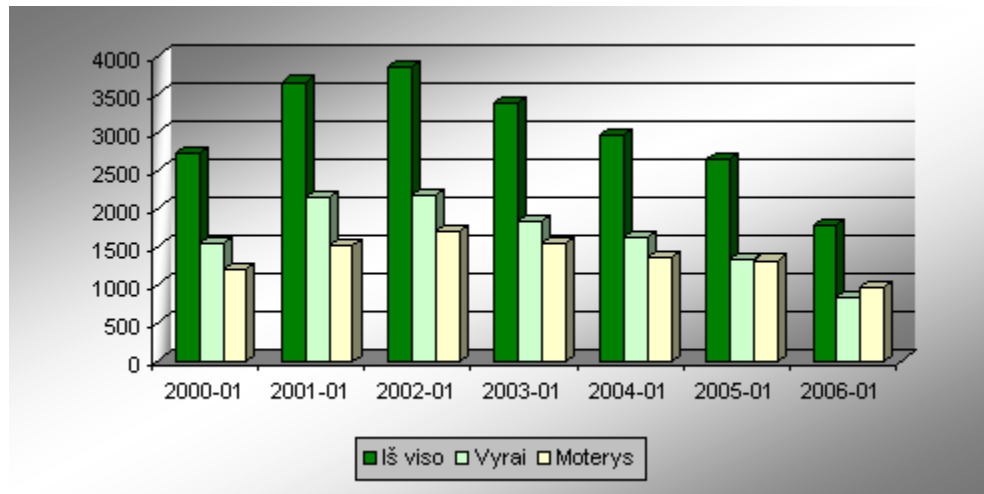
² www.ldb/jurbarkas.lt, 2006 06 12, 13:00 val.

³ Rudzkiėnė V. Statistinės technologijos teisėje ir valdyme. Praktiniai darbai. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. P.30.

⁴ G.Babachinaitė. Socialiniai pokyčiai ir nusikalstamumas//Jurisprudencija. 2000, Nr. 15(7). P.130.

pvz., kaimo turizmas, taip pat gavę paramas iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų, savo ūkius plečia ūkininkai taip pasamdydami daugiau darbininkų ir kt.

3 pav. BEDARBIŲ SKAIČIAUS DINAMIKA JURBARKO RAJONE 2000 – 2005 M.

Jurbarko mieste ir rajone vyrauja šios pramonės šakos – medienos apdirbimas, statybinių medžiagų gamyba, statybos darbai, pervežimo paslaugos, žemės ūkio produktų gamyba, mėsos produktų gamyba ir realizavimas, pirminis linų apdirbimas, elektros perdavimo linijų statyba, siuvimas, konditerijos gamyba, mažmeninė prekyba⁵. Kadangi Jurbarko rajonas, kaip minėjau, ribojasi su Kaliningrado sritimi, tai nemaža dalis rajono gyventojų užsiima degalų, tabako ir alkoholio gaminių, cukraus ir pan. gabenimu iš Kaliningrado srities į Lietuvą ir nelegalia šios produkcijos prekyba, o tai, savo ruožtu, taip pat neigiamai veikia tiek nusikalstamumą, tiek nedarbo lygį.

Jurbarko rajone nuo seno gyvena dviejų religinių konfesijų žmonės. Didžiausia dalis bendruomenės tikinčiųjų yra Romos katalikai, apie 4 proc. tikinčiųjų sudaro evangelikai liuteronai.⁶

Taigi, kaip matome, Jurbarko rajonas kažko labai išskirtinio, lyginant su kitais rajonais, lyg ir neturi. Gal daugiau dėmesio, kadangi rašau apie nusikalstamumą šiame rajone, reiktų atkreipti:

⁵ <http://www.jurbarkas.lt/index.php?1416299647>, 2006 06 12, 13:00 val.

⁶ Ten pat.

- į teritorijos ilgį (kraštiniai rajono taškai yra labai nutolę nuo centro, o tai labai apsunkina tiek savivaldos institucijų, tiek policijos darbą sprendžiant problemas, aktualias tų vietovių gyventojams, taip pat palaikyti tiesioginį bendravimą su jais);

- į tai, kad Jurbarko rajonas ribojasi su Kaliningrado sritimi, iš kurios gabenamos kontrabandinės cigaretės, alkoholiniai gėrimai, cukrus ir kt., tiek per Pagėgių pasienio kontrolės postą, tiek ir plukdant minėtas prekes Nemunu;

- taip pat į didelį bedarbių skaičių, kuris, kaip minėjau, įtakoja nusikalstamumą į neigiamą pusę. Visuomenės socialinė struktūra nustato siektinus tikslus ir jų siekimo priemones, bet ne visiems šios visuomenės nariams egzistuoja vienodos galimybės juos patenkinti tiek dėl asmeninių savybių, tiek dėl socialinių sąlygų (R.Merton)⁷.

Aukštą nedarbo lygį įtakoja tai, kad rajone yra tikrai daug kaimų (kaimų gyventojai sudaro 61,03 proc. visų rajono gyventojų). Kaime klesti nedarbas, o žmonės pragyvenimui prasimano nelegaliai uždarbiaudami, taip pat užsiima naminės degtinės gamyba ir prekyba, nors oficialioje Jurbarko policijos komisariato statistikoje tai ir neatsispindi (2005 metais pagal ATPK 177 str. „Naminės degtinės, brogos arba kitų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų gaminimas, įgijimas laikymas, gabenimas ar realizavimas“ surašyti 42 protokolai ir iškeltos 8 bylos). Socialinę gyventojų nelygybę, o ypač turtinę, kaip vieną iš svarbiausių nusikalstamumo priežasčių įvardino ir utopistai T.Moras bei T.Kampanela⁸. Taigi, norint spręsti nusikalstamumo problemą, pirmiausiai reikėtų sumažinti nedarbą, kadangi, kaip teigia T.Hirši: „nusikaltimų nedaras žmonės, kurie tam paprasčiausiai neturi laiko“⁹. Tokios pat nuomonės laikomasi ir kriminologinėse socialinės kontrolės teorijose: viena iš pagrindinių galimybių apriboti nusikalstamumą, yra asmenų įtraukimas į prosocialią veiklą, socialines programas, jų užimtumo didinimas. Amerikiečiai K.Shaw ir H.McKay atliko nusikalstamumo erdvinio pasiskirstymo mieste tyrimus ir nustatė, kad regione socialinę kontrolę silpnina žemas gyvenimo lygis, didelis gyventojų mobilumas ir jų įvairovė. Profesoriai G.Babachinaitė ir V.Paulikas mažinant nedarbą kaime siūlo „gaivinti tradicinius verslus, kuriems reikia daug rankų darbo, ir plėsti kaimo turizmą“¹⁰. Kaimo turizmas, nors ir nelabai sparčiai, tačiau, tikėtina, kad ateityje tikrai prisidės prie nedarbo mažinimo, o, siūlymui plėtoti tradicinius verslus, aš visiškai pritariu, nes darbo jėgos yra, Jurbarko rajono žmonės nagingi. Tik manau, kad čia trūksta valdžios indėlio: žmonės

⁷ <http://www.konspektai.cjb.net>, 2006 06 12, 13:00 val.

⁸ Ten pat.

⁹ Justickis V. Kriminologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001. T. 1. P.163.

¹⁰ G.Babachinaitė., V.Paulikas. Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 metų/Jurisprudencija. 2005, Nr. 74(66). P.67.

reikėtų sudominti, galbūt pravesti tam tikrus kursus, seminarus, pradžiai suteikti finansinę paramą ir tai duotų vaisių.

Jurbarko rajone tarp gyventojų nėra priežasčių išsipliekti ir etniniams-rasiniams ar religiniams konfliktams, kadangi čia absoliučią daugumą sudaro lieuviai katalikai. Juk dar Aristotelis išskyrė tokias nusikalstamumo priežastis, kaip skurdas, vienu socialinių sluoksnių privilegijos, o kitų beteisiškumas, nacionalinė nesantaika ir *gyventojų įvairiatautiškumas*¹¹. „Kiekviena visuomenė turi savo vertybių skalę, kuri priklauso ne tik nuo politinių, bet ir istorinių, kultūrinių, religinių ir kitokių visuomenės raidos ypatumų“¹². L.Ketle taip pat prie faktorių darančių įtaką nusikalstamumui priskiria tokius kaip: aplinka, kurioje asmuo gyvena; šeimos santykiai; religija, kuria asmuo išauklėtas; jo socialinė padėtis; gamtinės sąlygos; visuomenės nuomonė¹³.

Taip pat rajone pastaruoju metu pastebimos neigiamos tendencijos ištuokų srityje. Jurbarko rajonas ištuokų, tenkančių 1000 gyventojų, skaičiumi viršija šalies vidurkį (žr. 1 lentelę), o santuokų srityje, šis rodiklis taip pat krito žemiau bendro šalies vidurkio, nors iki 2005 metų Jurbarko rajone įregistruotų santuokų vidurkis buvo didesnis nei bendras visos šalies (tuokiamasi buvo dažniau, o skiriamasi – rečiau). Tyrimais įrodyta, kad išsiskyrusių šeimų skaičius tam tikroje teritorijoje taip pat įtakoja nusikalstamumą. Pvz., remiantis Amerikos policijos departamentų praktika, yra išskiriami penki veiksniai, kurie nulemia valstybėje vyraujančią nusikalstamumą:

1. Skurdo lygis;
2. Išsilavinimo lygis;
3. Nedarbas;
4. Vyriškos lyties asmenų nuo 15 iki 20 metų amžiaus daromi nusikaltimai;
5. Šeimos, kuriose yra tik vienas tėvas arba motina.¹⁴

¹¹ <http://www.konspektai.cjb.net>, 2006 06 12, 13:00 val.

¹² Piesliakas V. Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996. P.14.

¹³ <http://www.konspektai.cjb.net>, 2006 06 12, 13:00 val.

¹⁴ Babachinaitė G., Kiškis M., Gutauskas A./ red. G.Babachinaitė. Monografija: nusikalstamumo ir kitų nepageidautinų socialinių procesų prevencijos problemos bei jų sprendimas Europos valstybėse. Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto leidybos centras, 2003.P.41.

Lentelė nr. 1. Įregistruotos santuokos ir ištuokos Lietuvos Respublikoje ir Jurbarko rajone 2000 – 2005 m.

Ištuokos			Santuokos		Ištuokos			Santuokos	
	Įregistruota ištuokų	1000 gyv. tenka ištuokų	Įregistruota santuokų	1000 gyv. tenka santuokų		Įregistruota ištuokų	1000 gyv. tenka ištuokų	Įregistruota santuokų	1000 gyv. tenka santuokų
Lietuvos Respublika					Jurbarko raj.				
2000	10882	3.1	16906	4,8	2000	91	2.4	159	4,2
2001	11024	3.2	15764	4,5	2001	100	2.7	176	4,7
2002	10579	3.1	16151	4,7	2002	102	2.7	185	4,9
2003	10599	3.1	16975	4,9	2003	101	2.7	181	4,9
2004	10997	3.2	19130	5,6	2004	139	3.8	213	5,8
2005	11097	3.3	19938	5,8	2005	145	4.0	192	5,3

Darnių šeimų vaikai daug rečiau daro pakartotinius nusikaltimus¹⁵ (26 proc.). Jurbarko rajono Viešvilės vaikų globos namuose šiuo metu yra 71 vaikas, dar 152 vaikai yra globojami asmenų, kuriems suteikta nuolatinė arba laikinoji globa.

LR Konstitucijos 38 str. 6 dalyje nustatyta tėvų teisė ir pareiga auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti¹⁶, tačiau realiame gyvenime matome, kad kai kurių šeimų valstybė ne tik nepriverčia vykdyti šios pareigos, o dargi atvirksčiai, netgi savotiškai jas finansiškai remia. Labai sunku tikėtis, jog šeima, kurioje abu tėvai nuolat girtauja ir/arba pažeidinėja įstatymus, sugebės išauginti dorą ir valstybei ištikimą pilietį.

2005 metais Jurbarko rajone buvo 114 socialinės rizikos šeimų, kuriose augo 214 vaikų (2,5 proc. visų Jurbarko rajono vaikų); 846 daugiavaikės šeimos, 2700 vaikų iš daugiavaikių šeimų (31,7 proc. visų Jurbarko rajono vaikų). Vaikai pastaruoju metu prbleminėms šeimoms tapo pragyvenimo šaltiniu, kadangi už vaikus iki trijų metų amžiaus mokamos nemažos socialinės išmokos, be to vėliau taip pat gauna pašalpas, jei turi tris ir daugiau vaikų, todėl tokių šeimų nariai net nesistengia ieškoti kokio nors darbo. Tokiose šeimose tėvai už vaiką gautus pinigus išleidžia svaigalams, o vaikai, augdami tokiose sąlygose ir matydami nuolat girtaujančius tėvus, dažniausiai ir patys ganėtinai anksti ima vartoti alkoholį, o vėliau papildo bedarbių ir nusikaltėlių gretas. Todėl, mano manymu, turėtų būti skiriama daugiau dėmesio spręsti šiai problemai, nes nėra normalu, kai socialinė išmoka, kuri vadinama *pašalpa vaikui*, realiai tampa išmoka alkoholiui nusipirkti, o patys vaikai, norėdami prasimanyti maisto ar pinigų rūbams priversti vagiliauti. Taigi, šios problemos tinkamas sprendimas, manau, prisidėtų ir prie nusikalstamumo mažinimo, nes, kaip teigė A.Platt: „Visuomenė, siekdama sulaikyti žmones nuo

¹⁵ Ten pat. P. 76.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

nusikaltimų, turi padaryti jų gyvenimą atitinkančiu žmogiškąjį orumą – realus teisės į normalų būstą, maitinimąsi ir savigarbą įgyvendinimas“¹⁷.

Taigi, galima išskirti, lyginant su kitais rajonais, tokius Jurbarko rajono ypatumus: siena su Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi; labai aukštas nedarbo lygis (pagal šį rodiklį lenkiami tik Ignalinos ir Naujosios Akmenės rajonai); didelis kaimų skaičius; aktuali gyventojų senėjimo ir emigracijos problema (beje šios dvi problemos aktualios visai Lietuvai); itin didelis daugiavaikių šeimų skaičius; girtuoliavimo ir naminės degtinės gamybos problema. Taip pat Jurbarko rajonas yra išskirtinis tuo, kad per visą jo ilgį teka didžiausia Lietuvos upė Nemunas, yra net dvi upių laivų priplaukos (Jurbarke ir Raudonėje), baigiama įrengti ir trečioji (Veliuonoje), be to, žadama įrengti Panemunės dviračių trasą. Šie faktai turėtų teigiamai prisidėti prie rajono ekonominės situacijos gerinimo, nes Nemunu žadama plukdyti turistus, kurie suteiks nemažas pajamas suvenyrų pardavėjams, užėigų bei kavinių savininkams, muziejams, tačiau iš kitos pusės žiūrint, bus ir nemažas išbandymas rajono valdžiai, siekiant užtikrinti jų saugumą, nes jau dabar užsieniečiai, pasirinkę kelionę dviračiais ar automobiliais per Jurbarko rajoną vaizdingomis Nemuno vietovėmis, vietinių yra dažnai užpuolami, apvagiami, sužalojami. Tačiau nepaisant viso to, manyčiau, kad situacija Jurbarko rajone netrukus turėtų pakrypti į gerąją pusę, vienas iš to požymių yra mažėjantis nedarbas, be to rajone atliktų apklausų duomenys rodo, kad dauguma apklaustųjų didžiuojasi esą šio rajono gyventojai ir nenorėtų keisti savo gyvenamosios vietos, o tai, be abejo, taip pat nuteikia optimistiškai.

BENDROSIOS TEORINĖS ŽINIOS APIE NUSIKALSTAMUMĄ

Dauguma žmonių net neišsivaizduoja, jog galėtų egzistuoti visuomenė, kurioje nebūtų nusikalstamumo, o tuos, kurie mano priešingai, vadina utopistais arba protiškaite nesveikais. Netgi politikai prieš rinkimus savo agitacinėse programose žada tik sumžinti nusikalstamumą, o ne visiškai jį panaikinti, nes supranta, kad to padaryti neįmanoma. Nusikalstamumas buvo, yra ir bus¹⁸. Šiam teiginiui reikia besąlygiškai pritarti, kadangi jo teisingumą patvirtina tiek iki šiol egzistavusių tautų istorija, tiek ir dabartinė situacija. Apie nusikalstamumą, nusikaltėlius,

¹⁷ <http://www.konspektai.cjb.net>, 2006 06 12, 13:00 val.

¹⁸ Piesliakas V. Kaip kovosime su nusikalstamumu?// Teisės apžvalga. Vilnius, 1990. Nr.2. P.9

nusikaltimų priežastis ir kovos su jais būdas kalbama jau ne pirmą tūkstantmetį. <...> Tai suprantama, nes, tikriausiai, nėra žmogaus, kuris negalėtų tapti nusikaltimo auka, ir nėra žmogaus, kuris nesusidurtų su pagunda padaryti nusikaltimą¹⁹.

Yra daug nusikalstamumo apibrėžimų:

- Nusikalstamumas – tai visuma nusikaltimų, kurie tam tikru laikotarpiu padaromi tam tikroje visuomenėje²⁰. Tai pats paprasčiausias nusikalstamumo apibrėžimas;

- Konkrečioje visuomenėje ir konkrečiu laikotarpiu paplitusi viena iš nepageidaujamų elgesio formų;²¹

- Nusikalstamumas nėra socialinis reiškinys, jis pats savaime neegzistuoja. Nusikalstamumas yra kriminalinės justicijos poveikio produktas. Tai dirbtinai konstruojama socialinės tikrovės dalis, kuri kaip tokia realybėje neegzistuoja arba jei ir atsiranda, tai tik šios sistemos poveikio dėka.²²

- Nusikalstamumas – tai specifinė žmonių elgesio visuomenėje forma, turinti socialiai neigiamą ir griauinantį poveikį, pavaldi bendriems socialinio gyvenimo dėsniumams (E.Buchgolcas)²³.

Kaip matome, vieningo, bendro apibrėžimo, kas tai yra nusikalstamumas, nėra. Vakarų autorių kriminologijos darbuose nusikalstamumo samprata dažniausiai visai nepateikiama, gvildenami tik nusikalstamumo apskaičiavimo ir vertinimo klausimai. Nusikalstamumas dažnai apibūdinamas kaip neigiamas reiškinys, visuomenėje vykstantis procesas, nenurodant konkretesnių jo požymių. Vokiškame kriminologijos žinyne, skirtame teisininkams praktikams, nėra net sąvokos „nusikalstamumas“, jame aprašomos tik atskiros nusikalstamumo rūšys²⁴.

Prof. J.Galinaitytė ir dr. T.Rudzkis įvairių autorių požiūrius į sąvoką „nusikalstamumas“ skirsto į tris grupes:

1. Pirmosios grupės kriminologų nuomone, nusikalstamumas yra visuomenei keliantis pavojų, nuo priimtinių socialinių normų nukrypstantis elgesys, kuris jungia nukrypimų nuo socialinių normų rūšis ir formas: narkomaniją, alkoholizmą, prostituciją, savižudybes ir pan.;

¹⁹ Justickis V. Kriminologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001. T. 1. P. 15.

²⁰ Ten pat. P. 10.

²¹ <http://www.konspektai.cjb.net>, 2006 06 12, 13:00 val.

²² Ten pat.

²³ J.Galinaitytė, T.Rudzkis. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema//Jurisprudencija. 2005, Nr. 70(62). P.134.

²⁴ J.Galinaitytė, T.Rudzkis. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema//Jurisprudencija. 2005, Nr. 70(62). P.135.

2. Antrajai grupei priskirtini kriminologai, kurie sąvoką „nusikalstamumas“ suprantą kaip socialinį ir baudžiamąjį – teisinį reiškinį, susidedantį iš įvairių nusikaltimų visumos, padarytų tam tikroje teritorijoje per tam tikrą laiką.

3. Trečiosios grupės kriminologai nusikalstamumą suprantą kaip nusikalstamas veikas integruojančią sistemą. Jų nuomone, nusikalstamumas yra apibendrinanti samprata, kuri atspindi vienaarūšių objektų vientisos sistemos požymius. Sistema suprantama kaip tarpusavyje susijusių elementų, sudarančių vientisą darinį, visuma, kuri turi naują integratyvią kokybę, nebūdingą atskiriems elementams²⁵.

Būtina pažymėti, kad nusikalstamumas yra *dvejopo pobūdžio reiškinys*:

1. socialinis ir
2. teisinis.

Sociologine prasme “nusikalstamumas” yra socialinis reiškinys, baudžiamąja - teisine prasme – suma nusikaltimų. Nusikalstamumas nėra atribotas nei nuo socialinės sferos, nei nuo teisės. Nusikalstamos veikos vyksta visuomenėje, t.y. socialinėje sferoje, o baudžiamasis įstatymas tokias veikas kriminalizuoja, jas įvardindamas nusikaltimais, kurių visuma ir sudaro nusikalstamumą kaip kriminologijos mokslo dalyko pagrindą, atvirą bet kokiam objektyviam moksliniam tyrimui.

Būtina pažymėti, kad nusikalstamumas yra ne mechaninė nusikaltimų suma, bet *organinė jų visuma*. Tai reiškia, kad tarp visų jo požymių ir savybių egzistuoja tarpusavio ryšys bei vienybė. Nusikalstamumas atspindi esmingiausias, dėsningus nusikaltimų bruožus, o ne atsitiktinius pavienius faktus. Nusikalstamumas nėra paprasčiausia aritmetinė nusikaltimų suma. Nusikaltimai – tai nusikalstamumo elementai, kurie priskirti šiam reiškiniui praranda savo savarankiškumą²⁶.

Nusikalstamumas yra įdomus tuo, kad jis sugeba kisti ir prisitaikyti prie naujų sąlygų: “Jis sugeba prisitaikyti prie socialinės aplinkos pokyčių ir net socialinę aplinką pritaikyti savo raidai”²⁷. Tai, kas vienu metu ar vienoje valstybėje laikoma nusikalstama veika, kitoje valstybėje ar netgi toje pačioje valstybėje kitu laiku, pasikeitus politinei situacijai, yra laikoma prosocialiu,

²⁵ Ten pat.

²⁶ http://www.teise.puslapiai.lt/find/index.php?file_add=userlist, 2006 08 07, 13:00 val.

²⁷ J.Galinaitytė, T.Rudzkis. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema//Jurisprudencija. 2005, Nr. 70(62). P.138.

nepažeidžiančiu įstatymų elgesiu, pvz., spekuliacija Lietuvai esant Sovietų Sąjungoje buvo laikoma nusikaltimu, o atgavus nepriklausomybę buvo pripažinta teisėtu verslu. Kriminologijos literatūroje suformuluotuose nusikalstamumo apibrėžimuose autoriai išskiria esminius nusikalstamumo kokybinius požymius: socialinį pavojingumą, istorinį kintamumą, santykinį savarankiškumą ir masiškumą, socialinį ir teisinį pobūdį, nusikalstamų veikų visumą ir kt. Itin svarbus nusikalstamumo kokybinis požymis, kaip mano J.Galinaitytė ir T.Rudzkis, yra jo savikūra, sąlyginis savarankiškumas: kaip save kuriantis reiškinys nusikalstamumas sugeba plėtotis²⁸.

Kalbant apie nusikalstamumą, yra išskiriami kiekybiniai ir kokybiniai jo rodikliai. Visuotinai pripažįstami ir vartojami šie nusikalstamumą apibūdinantys rodikliai:

- 1) **būklė ir lygis** (kartais vadinami kiekiu ir indeksu) - apibūdinantys nusikalstamumo paplitimą (nurodantys nusikalstamumo kiekybines charakteristikas);
- 2) **struktūra** - apibūdina nusikalstamumo kaip reiškinio vidinę sandarą (nurodo nusikalstamumo kokybines charakteristikas);
- 3) **dinamika** - apibūdina nusikalstamumo raidą, kitimą.

Nusikalstamumo būklė – tai visuma padarytų nusikalstamų veikų, apibrėžta erdvėje ir laike.

Nusikalstamumo lygis – tai konkrečioje erdvėje ir per konkretų laikotarpį padarytų nusikalstamų veikų skaičius, tenkantis pasirinktam tos erdvės gyventojų skaičiui

Struktūra – viso nusikalstamumo ar atskiros jo rūšies vidinis pasiskirstymas į atskiras rūšis (porūšius), vidinė sandara.

Dinamika – tai nusikalstamumo kiekybinių ar kokybinių rodiklių kitimas per pasirinktą laikotarpį.²⁹

Nusikalstamumas – socialinis reiškinys, kurio nepavyksta išvengti nei vienai valstybei. Jo būklė ir prevencijos metodai atskirose šalyse ir net atskiruose vienos šalies administraciniuose vienetuose yra skirtingi. Tai priklauso nuo įvairiausių socialinių, ekonominių, teisinių, religinių ir kitokių priežasčių. Norint paveikti nusikalstamumą, pirmiausia reikia teigiamai paveikti aukščiau išvardintas priežastis.

Man labiausiai priimtinas yra J.Galinaitytės ir T.Rudzko pateikiamas nusikalstamumo apibrėžimas: “Nusikalstamumas yra valstybei ir visuomenei pavojingas istoriškai kintantis save

²⁸ Ten pat.

²⁹ [http://www.mruni.lt/~akiskis/paskaitos/4%20tema%2020051018.ppt#272,11,2 klaus.: Nusikalstamumo rodikliai \(1\). 2006 07 15, 15:00 val.](http://www.mruni.lt/~akiskis/paskaitos/4%20tema%2020051018.ppt#272,11,2 klaus.: Nusikalstamumo rodikliai (1). 2006 07 15, 15:00 val.)

kuriantis sąlyginai savarankiškas socialinis teisinis reiškiny, nulemtas visuomenėje vykstančių socialinių procesų ir reiškinių, reikalaujantis nuolatinės valstybės ir visuomenės kontrolės”³⁰.

NUSIKALSTAMUMO JURBARKO RAJONE STATISTINĖ PALYGINAMOJI ANALIZĖ

Nusikalstamumas - tai socialinis reiškiny, priklausantis nuo jį supančios socialinės aplinkos. Norėdami spręsti nusikalstamumo problemą, pirmiausiai turėtume atlikti tam tikrą analizę, t.y. įvertinti, kaip kito nusikalstamumas per tam tikrą laikotarpį, ir susiejus su atitinkamais ekonominiais, kultūriniais, teisiniais ir kt. pokyčiais visuomenėje, nustatyti viso to įtaką nusikalstamumo kitimui. Tyrimo rezultatai bus tuo patikimesni, kuo ilgesnį laikotarpį pasirinksim. Ir nors aš analizuosiu tik 2000 – 2005 metų duomenis, tačiau tyrimas turėtų būti įdomus, kadangi nuo 2003 metų gegužės 1 dienos įsigaliojo naujieji LR Baudžiamasis (BK), Baudžiamojo proceso (BPK) ir Bausmių vykdymo kodeksai ir tai, be abejo, įtakojo nusikalstamumo pokyčius tiek visoje Lietuvoje, tiek ir Jurbarko rajone.

Šiame skyriuje, remdamasis Policijos departamento (PD) prie Vidaus reikalų ministerijos (VRM), Informatikos ir ryšių departamento (IRD) prie VRM, Statistikos departamento prie VRM ir Jurbarko rajono policijos komisariato duomenimis, atliksiu statistinę palyginamąją nusikalstamumo Jurbarko rajone 2000 – 2005 metais analizę. Tyrimo laikotarpį padalinsiu į dvi dalis: nuo 2000 metų iki 2002 metų ir nuo 2003 iki 2005 metų. Tokį skaidymą pasirinkau dėl jau anksčiau minėtos priežasties, t.y. dėl 2003 metų teisės reformos. Pirmiausiai aptarsiu bendrą visos šalies padėtį nusikalstamumo srityje, po to palyginsiu Tauragės apskrities statistinius, su nusikalstamumu susijusius duomenis (kadangi Jurbarko rajonas priklauso šiai apskričiai) su kitų apskričių duomenimis ir pabaigoje palyginsiu Jurbarko rajono nusikalstamumo srities statistinius duomenis su kitų Tauragės apskričiai priklausančių rajonų: Tauragės, Šilalės bei Pagėgių.

Remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie VRM valstybinės statistikos duomenimis³¹, per 2000 – 2002 metų laikotarpį Lietuvoje buvo užregistruoti 234281 nusikaltimai, o per 2003 – 2005 metų laikotarpį – 268364 nusikalstamos veikos, tarp kurių 8,6

³⁰ J.Galinaitytė, T.Rudzkis. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema//Jurisprudencija. 2005, Nr. 70(62). P.139.

³¹ <http://www.nplc.lt/stat/atask.htm#IRD-ataskaitos>. 2006 08 24, 15:00 val.

proc. dalį sudarė baudžiamieji nusižengimai (23082). Taigi, lyginant šiuos du laikotarpius, pastebime, kad antrojo laikotarpio metu buvo užregistruota 34083 arba 12,7 proc. daugiau nusikalstamų veikų nei pirmojo. Tam, tikriausiai, ir turėjo daugiausiai įtakos tai, kad nuo 2003 metų nusikalstamos veikos skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus.

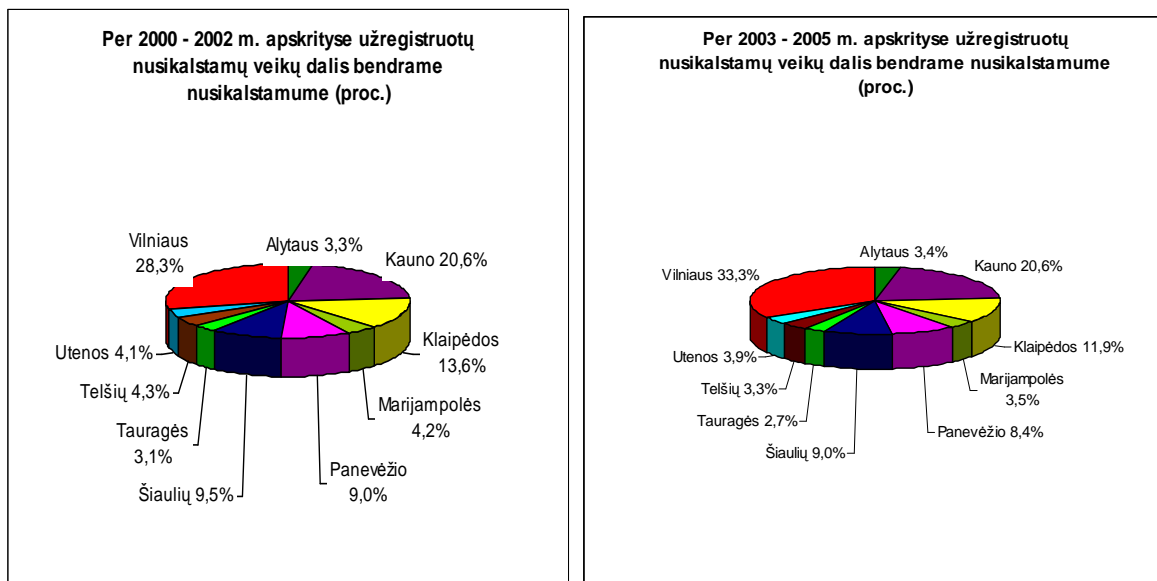
Didėjimo tendencijos vyrauja ir nusikalstamumo lygio pokyčiuose. Jei 2000 metais 100 000 Lietuvos gyventojų teko 2354 nusikaltimai, tai 2003 metais šis skaičius išaugo iki 2465 nusikalstamų veikų, o 2005 metais – net iki 2631.

Nusikalstamumo struktūroje tiek 2000 – 2002 metų laikotarpiu, tiek ir 2003 - 2005 metų laikotarpiu didžiąją dalį sudarė turtinio tipo nusikalstamos veikos, o konkrečiai – vagystės. Per 2000 – 2002 metus šių nusikalstamų veikų buvo užregistruota 144332 ir jos sudarė 61,6 proc. dalį visų užregistruotų nusikaltimų. 5,8 proc. dalį sudarė plėšimai. Jeigu plėšimų skaičių sudėtume su vagysčių skaičiumi, tai šios dvi turtinio tipo nusikalstamos veikos sudarytų beveik 70 proc. visų užregistruotų nusikaltimų. Tarp visų užregistruotų nusikalstamų veikų 0,5 proc. dalį sudarė nužudymai, 0,6 proc. – sunkūs sveikatos sutrikdymai ir 0,2 proc. – išžaginimai. Taigi, šie smurtinio tipo nusikaltimai sudarė tik 1,3 proc. dalį visų užregistruotų nusikaltimų (plėšimus galima taip pat priskirti smurtinio tipo nusikaltimams, tačiau aš juos nusprendžiau nagrinėti atskirai). Taip pat per pirmąjį laikotarpį 0,5 proc. dalį nusikalstamumo struktūroje sudarė nusikaltimai, susiję su neteisėtu disponavimu šaunamaisiais ginklais ir 1,5 proc. dalį – nusikaltimai, susiję su neteisėta namų gamybos alkoholinių gėrimų gamyba ir prekyba, kiti nusikaltimai sudarė beveik 30 proc. visų užregistruotų nusikaltimų.

Per 2003 – 2005 metų laikotarpį vagystės nusikalstamumo struktūroje sudarė 53,2 proc. dalį, plėšimai – 5,8 proc., nužudymai, sunkūs sveikatos sutrikdymai ir išžaginimai kartu sudėjęs sudarė 1,2 proc. dalį, nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėtu disponavimu šaunamaisiais ginklais – 0,4 proc. ir nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėtu namų gamybos alkoholinių gėrimų gamyba ir prekyba – 1 proc, kitos nusikalstamos veikos – 38,4 proc. Kaip matome, žymiai sumažėjo vagysčių indėlis į nusikalstamumo struktūrą – net 8,4 proc. Apskritai, tik plėšimų dalis išliko nepakitusi. Taigi, galima teigti, kad nusikalstamumo lygis išaugo daugiausia naujai atsiradusių nusikalstamų veikų dėka. Taip pat matome, kokią nedidelę dalį nusikalstamumo struktūroje sudaro smurtinio tipo nusikalstamos veikos ir pagal tai galime įvertinti, kaip labai realioji nusikalstamumo struktūra skiriasi nuo tos, kurią suvokia eilinis pilietis: jis didžiausią dalį nusikalstamumo struktūroje skirtų nužudymams, išžaginimams, plėšimams ir pan. Tokį vaizdą jam padeda susikurti žiniasklaida (apie tai plačiau kalbėsiu paskutiniame skyriuje).

Per 2000 – 2002 metų laikotarpį didžiausiose Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio apskrityse užregistruota 81 proc. visų šalyje užregistruotų nusikalstamų veikų. Likusiose penkiose apskrityse – 19 proc. Per 2003 – 2005 metų laikotarpį didžiosiose penkiose apskrityse užregistruota 83,2 proc. visų užregistruotų nusikalstamų veikų, o likusiose Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių ir Utenos apskrityse – 16,8 proc. (žr. 4 pav.)³². Tiek per pirmąjį, tiek ir per antrąjį laikotarpį Tauragės apskrityje užregistruotų nusikalstamų veikų dalis bendroje šalies nusikalstamumo statistikoje sudarė mažiausią dalį iš visų apskričių – atitinkamai 3,1 ir 2,7 proc., taip pat matome, kad per 2003 – 2005 metų laikotarpį Tauragės apskrities dalis bendroje šalies nusikalstamumo statistikoje sumažėjo 0,4 proc. Tačiau, žiūrint į šiuos skaičius, nereiktų apsigauti, kadangi ir Tauragės apskrities gyventojai sudaro tik nepilnai 4 proc. visų Lietuvos gyventojų. Kaip jau minėjau anksčiau, atskiriems šalies regionams, kad ir kokie maži jie būtų, būdinga savita ekonominė, socialinė, kultūrinė padėtis, o tai parodo, kad ir nusikalstamumo situaciją šiuose regionuose lemia skirtingi dalykai. Todėl negalima akiai pasikliauti vien tik bendrąja šalies statistika, nes ji neatspindi realios padėties atskirame regione. Statistikoje pateikiami tik skaičiai ir toks mažas administracinis teritorinis vienetas kaip Tauragės apskritis, o juo labiau Jurbarko rajonas, ištirpsta bendroje statistinių duomenų “jūroje”.

4 Pav. Užregistruotų nusikalstamų veikų pasiskirstymas pagal apskritis (proc.).

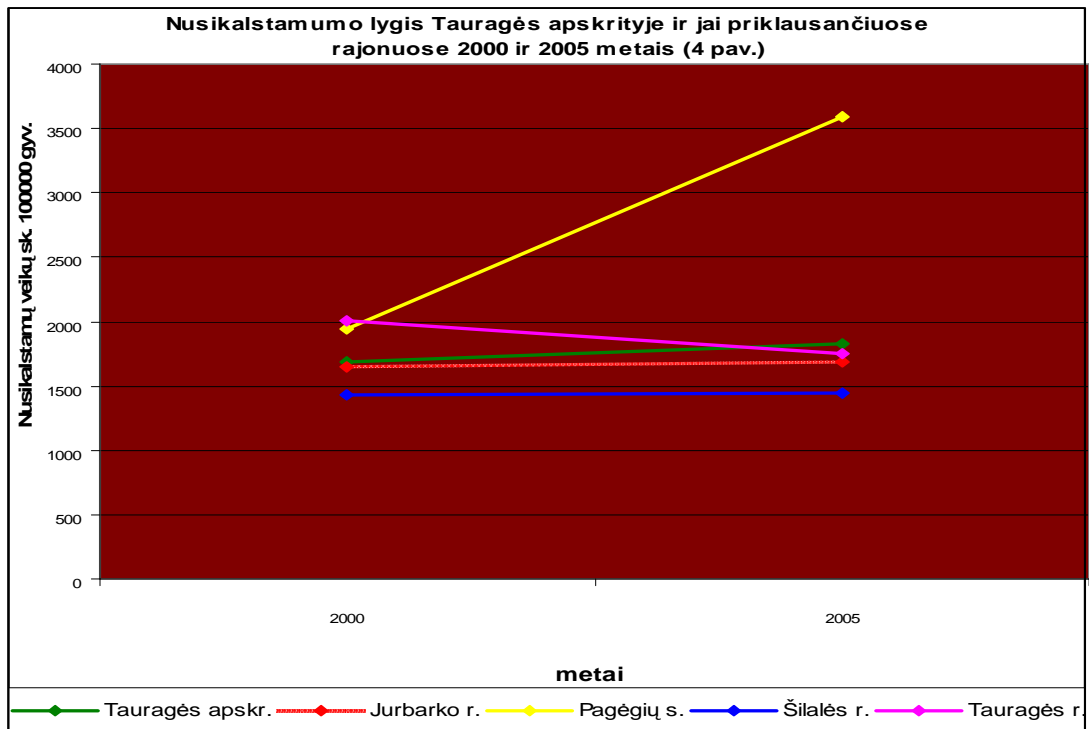

Jeigu palygintume tik 2000 ir 2005 metų nusikalstamumo statistinius duomenis (5 pav.), galėtume teigti, kad nusikalstamumo lygis Tauragės apskrities mastu išaugo. Tačiau kalbant apie Tauragės apskritį, vien pasakyti, kad nusikalstamumo lygis šioje apskrityje išaugo ir tuo

³² <http://www.nplc.lt/stat/atask.htm#IRD-ataskaitos>. 2006 08 24, 15:00 val.

apsiribojus manyti, kad ten situacija nusikalstamumo srityje yra labai bloga ir vis blogėja būtų klaida, kadangi šioje apskrityje nusikalstamumo lygio išaugimą iš esmės lėmė tik nusikalstamų veikų skaičiaus, tenkančio 100 000 gyventojų, Pagėgių savivaldybėje žymus padidėjimas – net 84,5 proc. (pastaba – Pagėgių savivaldybei aprašyti panaudoti 2001 ir 2005 metų duomenys), Jurbarko ir Šilalės rajonuose situacija pasikeitė nežymiai – abiejuose nusikalstamumo lygis išaugo atitinkamai 2,7 proc. ir 0,6 proc., o Tauragės rajone nusikalstamumo lygis sumažėjo net 13 proc.

5 Pav. Nusikalstamumo lygio pokytis Tauragės apskrityje 2000 ir 2005 m.

Taip pat esamą padėtį analizuoti remiantis tik 2000 ir 2005 metų duomenimis būtų didžiulė klaida, kadangi iš šių duomenų nematytume nusikalstamumo lygio svyravimų per 2000 – 2005 metų laikotarpį. Todėl ir lygindamas Tauragės apskričiai priklausančių rajonų nusikalstamumo statistinius duomenis, minėtą laikotarpį taip pat padalinsiu į dvi dalis: iki ir po 2003 metų. Kaip minėjau anksčiau, nusikalstamumas yra kintantis socialinis reiškinys, priklausantis nuo jį supančios aplinkos socialinių, kultūrinių, teisinių, ekonominių ir kt. sąlygų. O šios sąlygos pakito ne mažiau nei nusikalstamumo statistiniai duomenys. Per tokį trumpą 2000 – 2005 metų laikotarpį Lietuvoje įvyko du itin reikšmingi dalykai:

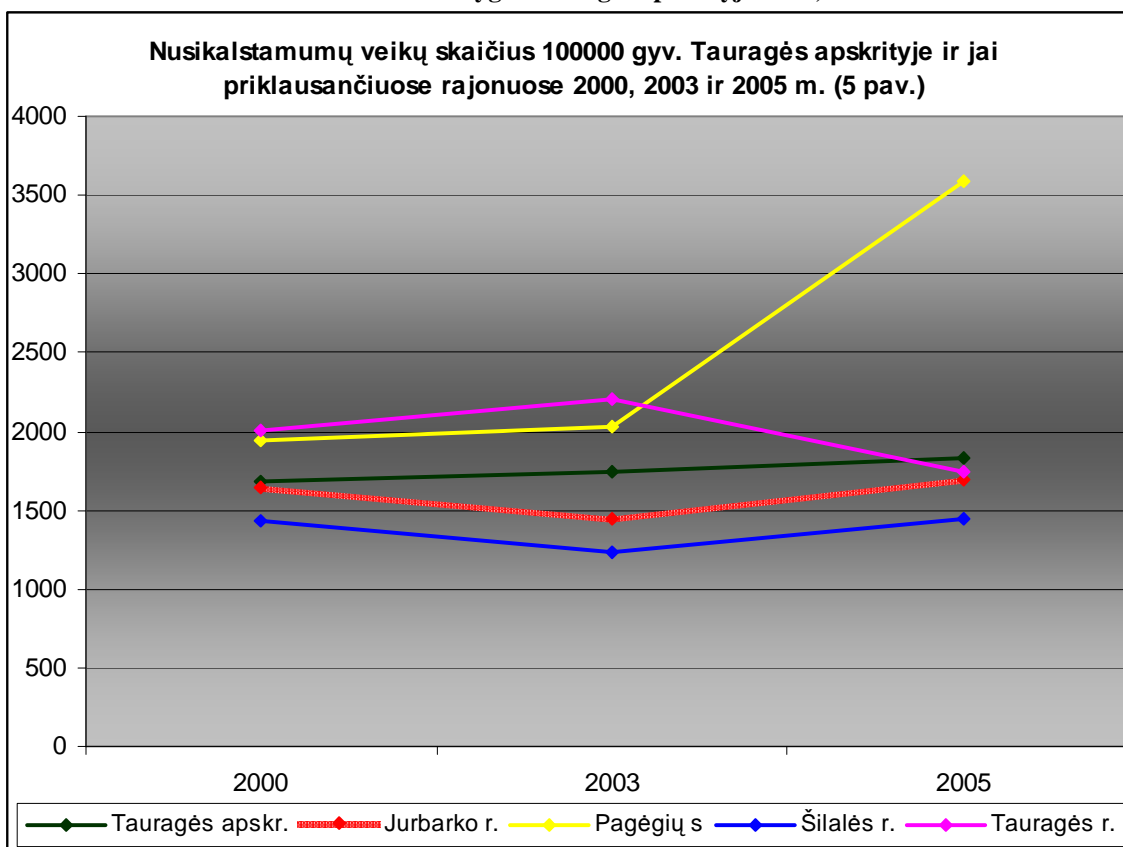
- ❖ įstojimas į Europos Sąjungą (ES): Lietuvai reikėjo suderinti savo teisę su ES teise; buvo įvestas bevizis režimas tarp valstybių narių, kuris davė ne tik teigiamą naudą, bet paveikė ir nusikalstamumą; Lietuvos piliečiai galėjo laisvai įsidarbinti kitose ES šalyse (su tam tikrais apribojimais kai kuriose valstybėse), taigi suaktyvėjo emigracijos procesai ir kt.;

- ❖ ir teisinės reformos įvykdymas: įsigaliojo mano anksčiau minėti kodeksai; įvestas naujas nusikalstamų veikų skirstymas – nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai (iki 2003 metų buvo tik nusikaltimai); numatyta daugiau alternatyvių, su laisvės atėmimo bausme nesusijusių bausmių rūšių ir t.t.

Visa tai tikrai turėjo įtakos tiek ekonominiams, teisiniams, socialiniams santykiams, tiek ir, be abejo, pačiam nusikalstamumui.

Taigi, daug tiksliau situaciją atspindi 6 pav. pavaizduota diagrama.

6 Pav. Nusikalstamumo lygis Tauragės apskrityje 2000, 2003 ir 2005 m.

Iš šios diagramos jau matyti, kaip nusikalstamumo lygis Tauragės apskrityje ir jai priklausančiuose rajonuose pakito po 2003 metų, pastebime, kad jis nebuvo stabilus. Matome, kad Jurbarko rajone nusikalstamųjų veikų skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų yra mažesnis už visos apskrities vidurkį. Apskritai, Tauragės apskrityje geresnė nei Jurbarko rajono situacija nusikalstamumo srityje yra tik Šilalės rajone, o tiek Tauragės rajone, tiek ir Pagėgių savivaldybėje šis rodiklis yra didesnis (nors 2005 metais Tauragės rajonas pagal nusikalstamumo lygį beveik susilygino su Jurbarko raj.). Taigi, Jurbarko rajono padėtį nusikalstamumo atžvilgiu galima vertinti tikrai kaip neblogą.

Per 2000 – 2002 metų laikotarpį situacija nusikalstamumo srityje Tauragės apskrityje pakito nežymiai, tačiau į neigiamą pusę – nusikalstamumo lygis išaugo 3,8 proc. Tam itin didelės reikšmės turėjo tai, kad 2001 metais prie Tauragės apskrities buvo prijungta Pagėgių savivaldybė, pasižyminti aukštu nusikalstamumo lygiu. Kalbant apie rajonus: Jurbarko ir Šilalės rajonuose nusikalstamumo lygis sumažėjo – atitinkamai 12,2 proc. ir 14,5 proc., o Tauragės rajone ir Pagėgių savivaldybėje išaugo – 9,7 proc. ir 4,6 proc.

Nusikalstamumo lygis Tauragės apskrityje per šį laikotarpį buvo 1778 nusikalstamos veikos 100 000 gyventojų, Jurbarko rajone šis skaičius buvo 1684, Pagėgių savivaldybėje – 2041,

Šilalės rajone – 1578, Tauragės rajone – 2061. Taigi, Jurbarko rajone nusikalstamumo situacija buvo geresnė nei bendrai Tauragės apskrityje, žemiausias nusikalstamumo lygis buvo Šilalės rajone, o aukščiausias – Pagėgių savivaldybėje.

Per 2003 - 2005 metų laikotarpį nusikalstamumo lygis Tauragės apskrityje ir toliau augo, nuo 2003 iki 2005 metų nusikalstamumo lygis padidėjo 4,6 proc. Nusikalstamumo lygis išaugo trijuose iš keturių Tauragės apskrities rajonų: Jurbarko rajone – 16,9 proc., Šilalės rajone – 17,7 proc. (beje, Šilalės rajonas 2005 metais pateko į ketvertuką miestų ir rajonų, kuriuose labiausiai padidėjo padaromų nusikalstamų veikų skaičius), Pagėgių savivaldybėje – net 76,3 proc. Vieninteliam Tauragės rajone nusikalstamumo lygis ženkliai sumažėjo – 20,7 proc.

Per 2003 – 2005 metų laikotarpį vidutinis nusikalstamų veikų skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų buvo: Tauragės apskrityje – 1769, Jurbarko rajone – 1642, Pagėgių savivaldybėje – 2569, Šilalės rajone – 1281, Tauragės rajone – 1965.

Taigi, nors Jurbarko rajonas Tauragės apskrityje pagal nusikalstamumo lygį yra antras po Šilalės rajono, kuriuose nusikalstamumo lygis yra mažiausias, tačiau galima numanyti, kad situacijai vystantis taip pat, kaip per 2003 – 2005 metų laikotarpį jį šioje srityje pralenks Tauragės rajonas, nors Jurbarko rajonas gali ir neprarasti antrosios pozicijos, kadangi nusikalstamumo srityje pastaraisiais metais itin prastėja Šilalės rajono rodikliai.

Ši statistinių rodiklių analizė tik dar kartą patvirtina mano anksčiau minėtą teiginį, kad nusikalstamumas labai priklauso nuo jį supančios aplinkos. Nors Lietuva ir pati yra maža ir, atskiru atveju, galėtų būti didesnės valstybės administraciniu teritoriniu vienetu, bet net ir joje pasitvirtina šis teiginys ir tokiuose mažuose teritoriniuose dariniuose kaip Jurbarko, Tauragės, Šilalės ar Pagėgių rajonai tuo pačiu metu yra visiškai skirtinga nusikalstamumo situacija, nusikalstamumas kinta pagal skirtingas augimo ar mažėjimo tendencijas (tai atsispindi ir 6 pav. pavaizduotoje diagramoje). Tuo tarpu, kai viename rajone nusikalstamumas mažėja, kituose jis auga arba atvirkščiai, o apskrities mastu jis beveik nesikeičia. Todėl norint sužinoti realią situaciją, reikia nagrinėti kiekvieno rajono duomenis atskirai. Tyrinėdami tik Tauragės apskrities duomenis, galėtume padaryti išvadą, kad šiame administraciniame teritoriniame vienete nusikalstamumo lygis nuolat po truputį auga, tačiau didesnių svyravimų nevyksta.

Bet mes matome, kad jie vyksta. Įdomu būtų sužinoti, kurių nusikalstamų veikų sąskaita, t.y. sužinoti pačią nusikalstamumo struktūrą. Tai atsispindi 2 ir 3 lentelėse.³³

³³ <http://www.nplc.lt/stat/atask.htm#IRD-ataskaitos>. 2006 08 24, 15:00 val.

Lentelė nr. 2. Tauragės apskrities nusikalstamumo struktūra 2000 – 2002 m. laikotarpyje.

2000 -2002 metais užregistruotos nusikalstamos veikos (skliaustuose nurodyta dalis procentais nuo visų nusikalstamų veikų)								
	Vagystės	Plėšimai	Nužudymai	Išžaginimai	Sunkių sveikatos sutrikdymai	Nusikalstamos veikos, susijusios su namų gamybos alkoholinių gėrimų gamyba ir realizavimu	Nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėtu disponavimu šaunamaisiais ginklais (BK 253 str.)	Kitos nusikalstamos veikos
Tauragės aps.	3812 (53%)	207 (3%)	32 (0,4%)	18 (0,3%)	43 (0,6%)	429 (6%)	64 (0,9%)	2563 (36%)
Jurbarko raj.	743 (39%)	50 (3%)	14 (0,7%)	5 (0,6%)	20 (1%)	59 (3%)	34 (2%)	986 (52%)
Pagėgių sav.	328 (66%)	3 (0,6%)	1 (0,2%)	2 (0,4%)	1 (0,2%)	15 (3%)	4 (0,8%)	145 (29%)
Šilalės raj.	719 (48%)	27 (2%)	3 (0,2%)	4 (0,3%)	7 (0,5%)	209 (14%)	10 (0,7%)	517 (35%)
Tauragės raj.	2022 (62%)	127 (4%)	14 (0,4%)	7 (0,2%)	15 (0,5%)	146 (4,5%)	16 (0,5%)	915 (28%)

Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, didžiąją visų nusikalstamų veikų dalį sudaro vagystės. Nors čia pavaizduotos ir ne visos nusikalstamos veikos, o tik pačios populiariausios, dažniausiai eskaluojamos žiniasklaidoje ir visuomenėje, tačiau ir to pakanka, kad susidarytume realų vaizdą apie nusikalstamumo struktūrą: turtinio tipo nusikalstamos veikos vyrauja, užimdamos didesnę nei 50 proc. dalį bendroje nusikalstamumo struktūroje, o visų kitų nusikalstamų veikų dalis svyruoja nuo 0,1 iki 10 proc.

Taigi, 2000 – 2002 metų laikotarpyje Tauragės apskrityje daugiau nei pusę visų užregistruotų nusikalstamų veikų sudarė vagystės. Kaip tik Jurbarko rajone vagysčių dalis bendroje nusikalstamumo struktūroje buvo mažiausia iš visų Tauragės apskrities rajonų – tik 39 proc. Didžiausią dalį tarp visų užregistruotų nusikalstamų veikų vagystės sudarė Pagėgių savivaldybėje – net 66 proc., nedaug atsiliko ir Tauragės rajonas – 62 proc., o Šilalės rajone vagystės sudarė truputį mažiau nei pusę visų užregistruotų nusikalstamų veikų.

Plėšimų dalis nebuvo itin didelė – nuo 2 iki 4 proc., išskyrus Pagėgių savivaldybę, kurioje šių nusikalstamų veikų dalis sudarė tik 0,6 proc. ir iš viso per šį laikotarpį buvo užregistruoti tik 3 plėšimo atvejai. Jurbarko rajonas šioje srityje niekuo ypatingu nepasižymėjo – plėšimai sudarė 3 proc. visų nusikalstamų veikų.

Smurtinio tipo nusikalstamų veikų (nužudymų, išžaginimų ir sunkių sveikatos sutrikdymų) dalis tarp visų užregistruotų nusikalstamų veikų per 2000 – 2002 metų laikotarpį Tauragės apskrityje buvo 1,3 proc., Jurbarko rajone – 2,3 proc., Pagėgių savivaldybėje – 0,8 proc., Šilalės

rajone – 1 proc., Tauragės rajone – 1,1 proc. Matome, kad Jurbarko rajonas pagal šio tipo nusikalstamų veikų indėlį į nusikalstamumo struktūrą žymiai lenkia tiek pačios apskrities vidurkį, tiek ir likusius apskrities rajonus: Tauragės ir Šilalės rajonus – daugiau ne dvigubai, o Pagėgių savivaldybę – beveik tris kartus. Smurtinio tipo nusikalstamos veikos yra pačios pavojingiausios iš visų nusikalstamų veikų ir nors jos sudaro tik nedidelę visų užregistruotų nusikalstamų veikų dalį, tačiau kuria visuomenėje baimės, nesaugumo, emocinio diskomforto atmosferą, todėl šių nusikalstamų veikų prevencija ir kontrolė pripažįstama prioritetine nusikaltimų prevencijos ir kontrolės kryptimi. Tarp žmonių, kurie linkę daryti smurtinius nusikaltimus, yra daug socialiai neadaptuotų asmenų (alkoholikų, narkomanų, nestabilios psichikos, anksčiau teistų ir pan.).³⁴ Kaip matysime iš kituose skyriuose pateiktų duomenų, Jurbarko rajone per 2000 – 2002 metų laikotarpį ketvirtadalį visų nusikalstamų veikų padarė asvaigę nuo alkoholio asmenys, o 41 proc. visų nuteistųjų buvo jau teisti anksčiau, be to, buvo itin aukštas nedarbo lygis, todėl toks didelis atotrūkis tarp Jurbarko rajono ir kitų Tauragės apskrities rajonų smurtinio tipo nusikalstamų veikų srityje neturėtų stebinti.

Taip pat Jurbarko rajonas iš kitų Tauragės apskrities rajonų išsiskyrė tuo, kad jame 2 proc. dalį tarp visų užregistruotų nusikalstamų veikų sudarė nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėtu disponavimu šaunamaisiais ginklais. Šioje srityje Jurbarko rajono rodikliai buvo daugiau nei dvigubai didesni už likusių trijų.

Kaip minėjau anksčiau, Jurbarko rajone, kaip, beje, ir visoje Tauragės apskrityje, yra labai aktuali nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėta namų gamybos alkoholinių gėrimų gamyba ir platinimu, problema. Per 2000 – 2002 metų laikotarpį šio tipo nusikalstamos veikos sudarė 3 proc. visų Jurbarko rajone užregistruotų nusikalstamų veikų, Šilalės rajone – net 14 proc., o bendras apskrities vidurkis - 6 proc. (palyginimui – visos Lietuvos – 1,5 proc.). Norėčiau pabrėžti, kad diagrama buvo sudaryta ir analizė atlikta remiantis tik valstybine statistika, t.y. apibūdinau tik registruotąjį nusikalstamumą, kalbant apie realųjį nusikalstamumą čia figūruotų visiškai kiti skaičiai. Taigi, kalbant apie Jurbarko rajoną, galiu teigti, kad valstybinė statistika šioje srityje neadekvati realiai padėčiai.

Taip pat įdomu tai, kad Jurbarko rajone kitų nusikalstamų veikų, kurių aš nepaminėjau, dalis nusikalstamumo struktūroje sudarė daugiau nei 50 proc., kai kituose trijuose rajonuose šios kategorijos nusikalstamos veikos sudarė tik apie trečdalį visų užregistruotų nusikalstamų veikų.

³⁴ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 “Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo”// Valstybės Žinios. 2003, Nr. 32 – 1318.

Kokie nusikalstamumo struktūros pokyčiai įvyko 2003 – 2005 metų laikotarpyje? Jeigu bendrai Tauragės apskrityje nusikalstamumo struktūra žymiai nepakito, tai kalbant apie atskirus jos rajonus, šie pokyčiai buvo itin ryškūs (žr. 3 lentelę).

Lentelė nr. 3. Nusikalstamumo struktūra Tauragės apskrityje 2003 – 2005 m. laikotarpyje.

2003 -2005 metais užregistruotos nusikalstamos veikos (skliaustuose nurodyta dalis procentais nuo visų nusikalstamų veikų)								
	Vagys- tės	Plėši- mai	Nužu- dymai	Išžagi- nimai	Sunkūs sveikatos sutrikdymai	Nusikalstamos veikos, susijusios su namų gamybos alkoholinių gėrimų gamyba ir realizavimu	Nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėtu disponavimu šaunamaisiais ginklais (BK 253 str.)	Kitos nusikalstamos veikos
Tauragės a	3656 (52%)	288 (4%)	40 (0,6%)	33 (0,5%)	27 (0,4%)	150 (2%)	54 (0,8%)	2786 (40%)
Jurbarko ra	1063 (58%)	80 (4%)	11 (0,6%)	6 (0,3%)	9 (0,5%)	36 (2%)	16 (0,9%)	602 (33%)
Pagėgių sa	450 (48%)	27 (3%)	5 (0,5%)	6 (0,6%)	0	14 (1,5%)	1 (0,1%)	427 (46%)
Šilalės raj.	464 (39%)	20 (2%)	8 (0,7%)	5 (0,4%)	5 (0,4%)	32 (2,7%)	12 (1%)	655 (54%)
Tauragės ra	1679 (55%)	161 (5%)	16 (0,5%)	16 (0,5%)	13 (0,4%)	68 (2,2%)	25 (0,8%)	1102 (36%)

Tauragės apskrityje vagysčių dalis bendroje nusikalstamumo struktūroje sumžėjo 1 proc. Tuo tarpu Jurbarko rajone šių nusikalstamų veikų dalis išaugo net 19 proc., o likusiuose trijuose rajonuose sumažėjo: Pagėgių savivaldybėje – 18 proc., Šilalės rajone – 11 proc., net ir Tauragės rajone, kuriame vagysčių dalis pakito mažiausiai, šis pokytis yra gan ryškus – sumažėjo 7 proc. Taigi, situacija pasikeitė kardinaliai (nors apskrities mastu ji beveik nepakito), jei per pirmąjį laikotarpį Jurbarko rajone vagystės sudarė mažiausią dalį nusikalstamumo struktūroje tarp visų Tauragės apskrities rajonų, tai per antrąjį laikotarpį, jis, pagal šių nusikalstamų veikų indėlį į nusikalstamumo struktūrą, užima pirmąją poziciją.

Plėšimų dalis Tauragės apskrityje išaugo 1 proc., analogiškai situacija pakito ir Jurbarko bei Tauragės rajonuose. Šilalės rajone šių nusikalstamų veikų dalis išliko nepakitusi, o ryškiausi pokyčiai įvyko Pagėgių savivaldybėje – plėšimų dalis išaugo iki 3 proc., t.y. net 5 kartus.

Smurtinio tipo nusikalstamų veikų dalis Tauragės apskrityje taip pat išaugo 0,2 proc. – iki 1,5 proc. Tarp rajonų įvyko analogiški pokyčiai kaip ir vagysčių atveju: Jurbarko rajone smurtinio tipo nusikalstamų veikų dalis sumažėjo 0,9 proc., o likusiuose rajonuose išaugo – Pagėgių ir Tauragės - 0,3 proc. (Pagėgių savivaldybėje per nagrinėjamą laikotarpį nebuvo užregistruota nei

vieno sunkaus sveikatos sutrikdymo atvejo), Šilalės – 0,5 proc. Taigi, kaip matome, šioje srityje Jurbarko rajone įvyko itin teigiami pokyčiai. Tam įtakos galėjo turėti tiek sumažėjęs nedarbas ir anksčiau teistų asmenų skaičius, tiek ir tai, kad po Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą (ES) nemaža dalis kriminogeniškai aktyvių, smurtauti linkusių asmenų išvyko į kitas ES šalis (Vokietiją, Ispaniją, Didžiąją Britaniją, Airiją ir kt.).

Taip pat Jurbarko rajone daugiau nei dvigubai sumažėjo dalis nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu šaunamaisiais ginklais, tačiau apskrities mastu šių nusikalstamų veikų dalis nors ir nežymiai (0,1 proc.), bet išaugo. To priežastis buvo šio tipo nusikalstamų veikų dalies padidėjimas likusių trijų rajonų nusikalstamumo struktūrose.

Ryškiausias pokytis Tauragės apskrities nusikalstamumo struktūroje įvyko nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėta namų gamybos alkoholinių gėrimų gamyba ir realizavimu, srityje. Šių nusikalstamų veikų dalis sumažėjo 4 proc. ir 2003 – 2005 metų laikotarpyje tesudarė vos 2 proc. visų nusikalstamų veikų. Analogiškos tendencijos vyravo ir visuose Tauragės apskrities rajonuose: Jurbarko rajone šių nusikalstamų veikų dalis sumažėjo 1 proc., Pagėgių savivaldybėje – 1,5 proc., Tauragės rajone – 3,3 proc., o Šilalės rajone – net 11,7 proc. Priežastys, kodėl taip sumažėjo šių nusikalstamų veikų dalis, gali būti pačios įvairiausios: geras policijos pareigūnų darbas, tinkamos priemonės prieš naminės degtinės gamintojus ir platintojus, dėl kurių rizikos būti nubaustam neatsvėrė gaunama nauda arba priešingai, policija ėmė skirti mažiau dėmesio šiai sričiai, todėl paprasčiausiai buvo užregistruojama mažiau šių nusikalstamų veikų; taip pat galėjo būti baudžiama daugiau administracine tvarka, taigi automatiškai mažėja šių nusikalstamų veikų rodikliai baudžiamojoje statistikoje arba, pagerėjus ekonominei padėčiai, žmonės ėmė pirkti kokybiškesnę degtinę iš parduotuvių ir šis biznesis tapo ne toks naudingas ir pan.

Jurbarko rajone išaugus vagysčių indėliui į bendrąją nusikalstamumo struktūrą 18 proc. sumažėjo kitų (mano nepaminėtų) nusikalstamų veikų dalis, kai tuo tarpu kituose rajonuose ji išaugo. Todėl galima daryti išvadą, kad bendrai nusikalstamumo lygio augimą Tauragės apskrityje lėmė kaip tik šių nusikalstamų veikų padaugėjimas, o Jurbarko rajone – vagysčių skaičiaus augimas.

Nors trumpiausias laikotarpis kriminologijoje, kuriam praėjus galima daryti tam tikrus apibendrinimus, yra trys - keturi metai ir nors po teisės reformos dar nepraėjo tiek laiko, manytina, kad prie atsiradusių nusikalstamumo struktūros pokyčių ji prisidėjo.

Išanalizavus nusikalstamumo struktūrą, galima daryti išvadą, kad Tauragės apskrityje egzistuoja smurtinio tipo nusikalstamų veikų didėjimo ir turtinio tipo nusikalstamų veikų mažėjimo tendencijos. Vagysčių dalies mažėjimą galima sieti su pagerėjusia ekonomine situacija

ir mažėjančiu nedarbu. Taip pat žmonės patys ėmė labiau saugoti savo nuosavybę, pagerėjus ekonominei padėčiai naudoja įvairias apsaugos priemones, taip pat draudžia turtą nuo vagysčių. Po truputį keičiasi požiūris ir į pagalbą kitam: anksčiau, net jei ir matydavo, kad daroma nusikalstama veika, nesikišdavo bijodami nusikaltėlių keršto ar kitų su tuo susijusių problemų, o dabar vis daugiau žmonių priima tai kaip pilietinę pareigą, padeda vieni kitiems, pvz., prižiūrėdami kaimynų turtą šiems išvykus ilgesniam laikui, informuodami policiją apie įtartinus asmenis, pasirodžiusius jų gyvenamoje teritorijoje ir pan. Ieškant smurtinių nusikalstamų veikų augimo priežasčių, galima paminėti nedarbą ir girtuokliavimą rajonuose, taip pat, manyčiau, prie šių nusikalstamų veikų dalies augimo neigiamai prisideda ir televizija bei internetas, kur propaguojamas smurtas, o tai neigiamai veikia nepilnamečius, kurie pradėjo įnešti į smurtinių nusikalstamų veikų dalį vis svaresnį indėlį.

Tuo tarpu Jurbarko rajone vyksta atvirkštiniai procesai: sumažėjo smurtinių nusikalstamų veikų dalis ir išaugo vagysčių dalis nusikalstamumo struktūroje. Bet manytina, kad ir šių nusikalstamų veikų artimiausiu metu turėtų sumažėti, kadangi rajone taip pat gerėja ekonominė situacija, mažėja nedarbas.

Taigi, norint sumažinti nusikalstamumą pirmiausia reikėtų ieškoti būdų, kaip teigiamai paveikti turtinio tipo nusikalstamų veikų skaičių, kadangi jos sudaro didžiąją dalį visų užregistruotų nusikalstamų veikų, tuo pačiu metu nepamirštant ir smurtinio tipo nusikalstamų veikų srities, kadangi skiriant dėmesį tik vienai sričiai, galima sulaukti blogesnės situacijos, nei tos, kuri yra dabar.

Š.Monteskjė teigė, kad žmones nuo teisės pažeidimo sulaiko ne bausmės griežtumas, o jos neišvengiamumas³⁵. Nusikalstamų veikų išaiškinamumas kaip tik ir atspindi tą rizikos laipsnį, su kuriuo susiduria asmuo pažeisdamas įstatymą: kuo jis didesnis, tuo mažesnė tikimybė, kad racionaliai mąstantis asmuo padarys nusikalstamą veiką. Žinoma ši taisyklė negalioja tiems atvejams, kai yra nusikalstama užvaldžius emocijoms, asmeniui esant nepakaltinamam ar afekto būsenoje ir pan. Yra ir kita nuomonė apie nusikalstamų veikų ištyrimo ir nusikalstamumo santykį: „Tyrimų rezultatai parodė, kad nėra jokio pagrindo manyti, kad nusikaltimų išaiškinamumas ir nusikaltėlių nubaudimas bent kiek prisideda prie nusikalstamumo mažėjimo“.³⁶

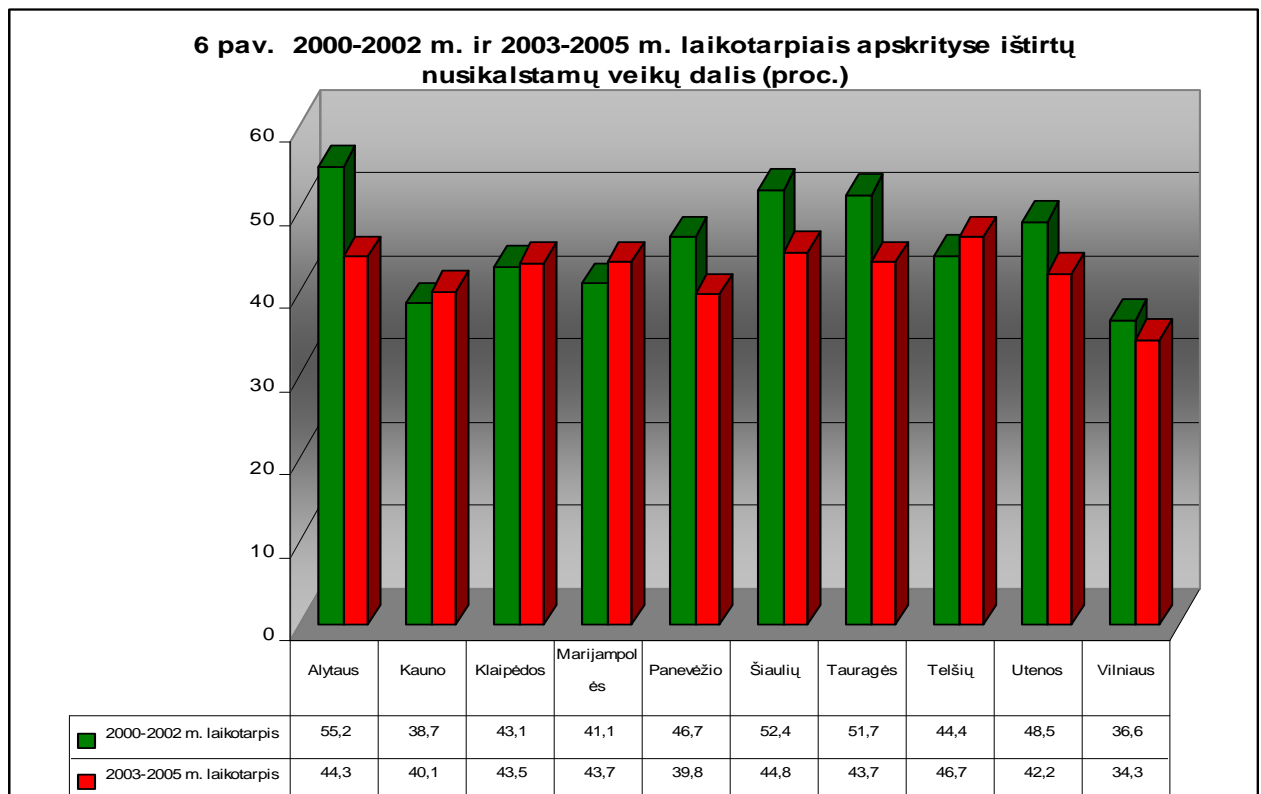
³⁵ <http://www.konspektai.cjb.net>, 2006 06 12, 13:00 val.

³⁶ V.Justickis. Monografija: prevencinė policijos veikla remiantis bendruomenės teisėtvarkos modeliu. Vilnius: Lietuvos Teisės akademijos leidybos centras, 2000. P. 16.

Per 2000 – 2002 metų laikotarpį visoje Lietuvoje buvo ištiriama 44,3 proc. visų užregistruotų nusikaltimų. Per 2003 – 2005 metų laikotarpį ištirtų nusikalstamų veikų dalis sumažėjo daugiau nei 4 proc. – iki 40,2 proc.: buvo ištirta 39,4 proc. visų užregistruotų nusikaltimų ir 48,4 proc. visų baudžiamųjų nusižengimų. Kaip matome, per antrąjį laikotarpį nusikalstamų veikų ištyrimas ženkliai sumažėjo. Tam įtakos tikriausiai turėjo ir įvykdyta teisės reforma, nes, kaip minėjau anksčiau, buvo pakeistas ne tik Baudžiamasis kodeksas, kuriame atsirado naujų nusikalstamų veikų, bet ir Baudžiamojo proceso kodeksas su tam tikrais procesiniais pakeitimais. Tai, mano manymu, ir turėjo daugiausiai įtakos tokiems žemiems rezultatams, nes teisėsaugos pareigūnams paprasčiausiai reikėjo laiko prisitaikyti prie naujų sąlygų. Taip pat šalia nusikaltimų atsirado ir baudžiamieji nusižengimai(jie tarp visų užregistruotų nusikalstamų veikų sudarė tik apie dešimtadalį), kurie buvo tiriami geriau.

Kokia nusikalstamų veikų dalis buvo ištiriama atskirose Lietuvos apskrityse per 2000-2002 metų ir 2003-2005 metų laikotarpius matosi 7 pav.

7 pav. 2000-2002 m. ir 2003-2005 m. laikotarpiais apskrityse ištirtų nusikalstamų veikų dalis (proc.)

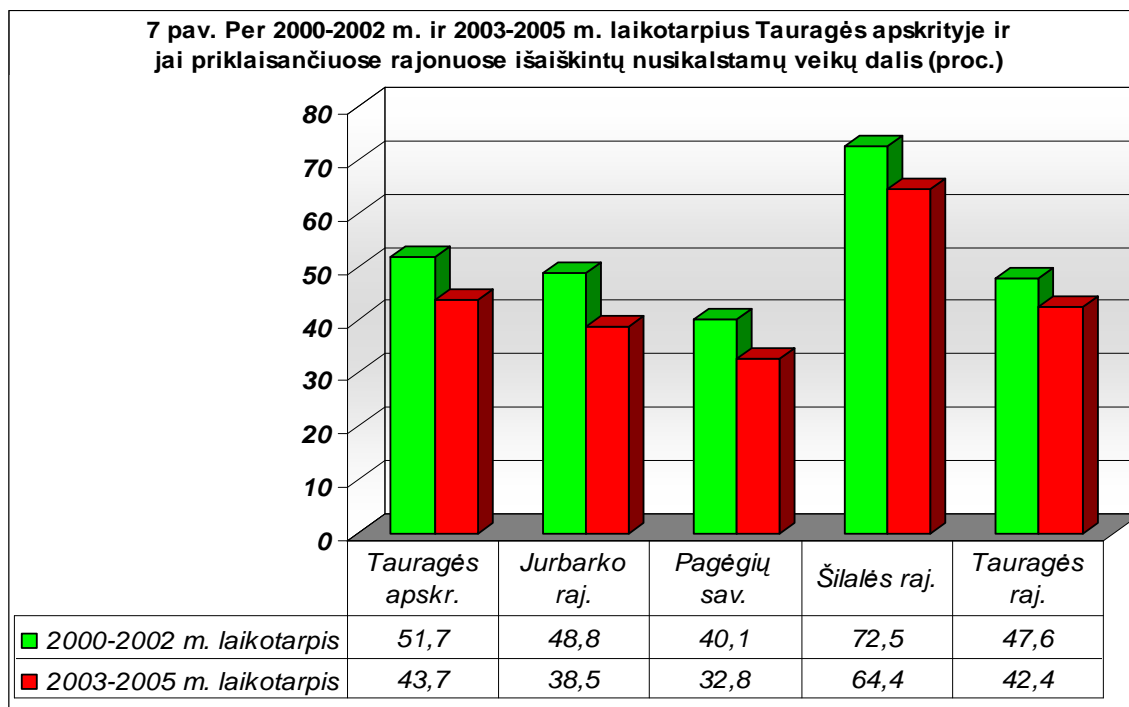

Tiek per pirmąjį, tiek ir per antrąjį laikotarpį Tauragės apskritis pagal išaiškinamų nusikalstamų veikų dalį tarp visų apskričių buvo trečia (tiesa per antrąjį laikotarpį trečiaja vieta dalinasi su Marijampolės apskritimi). Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad situacija nusikalstamų veikų ištyrimo srityje Tauragės apskrityje yra tikrai nebloga. Tačiau iš tikrųjų tam tikrų pavojaus

ženklų galima pastebėti. Nors per 2003 – 2005 metų laikotarpį nusikalstamų veikų išaiškinamumas sumažėjo daugumoje apskričių, tačiau Tauragės apskrityje šis pokytis buvo vienas didžiausių (antras po Alytaus apskrities) – 8 proc., o, remiantis Policijos Departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2005 metais nusikalstamų veikų išaiškinamumas Tauragės apskrityje sumažėjo labiausiai. Taigi, jeigu ir toliau išliks panašios tendencijos, galima daryti prielaidą, kad Tauragės apskritis bus tarp žemiausių išaiškinamumą turinčių apskričių. Ši teiginį patvirtina ir tai, kad Marijampolės apskritis, už kurios nusikalstamų veikų išaiškinamumą Tauragės apskrities rodikliai buvo geresni net daugiau nei 10 proc., jau pavijo Tauragės apskritį, o Kauno apskritis, turėjusi dar prastesnius nusikalstamų veikų išaiškinamumo rodiklius nei Marijampolės apskritis, per 2003 – 2005 metų laikotarpį taip pat ištyrė beveik tokią pačią nusikalstamų veikų dalį kaip ir Tauragės apskritis.

Kaip sėkmingai per 2000 – 2002 m. ir 2003 – 2005 m. laikotarpius nusikalstamos veikos buvo tiriamos Tauragės apskrities rajonuose, matosi iš 8 pav. (palyginimui pateikiamas ir visos apskrities nusikalstamų veikų išaiškinamumo grafinis vaizdas).

8 Pav. 2000-2002 m. ir 2003-2005 m. laikotarpiais Tauragės apskrityje ištirtų nusikalstamų veikų dalis (proc.)

Kaip matyti iš diagramos, padėtis nusikalstamų veikų išaiškinamume Jurbarko rajone nėra labai gera. Pagal nusikalstamų veikų išaiškinamumą Jurbarko rajonas yra ne tik žemiau Tauragės apskrities vidurkio, bet ir šioje srityje lenkia tik Pagėgių savivaldybę, kurioje nusikalstamų veikų išaiškinamumas yra vienas žemiausių Lietuvoje.

Per 2000 – 2002 metų laikotarpį Tauragės apskrityje buvo ištirta daugiau nei pusė visų užregistruotų nusikaltimų – 51,7 proc. Jurbarko rajone taip pat buvo ištiriama beveik pusė užregistruotų nusikaltimų (48,8 proc) ir Tauragės apskrityje pagal šį rodiklį jis nusileido tik Šilalės rajonui (72,5 proc.), kuris apskritai pagal nusikalstamų veikų išaiškinamumą buvo vienas iš pirmaujančių rajonų visoje Lietuvoje.

Jurbarko rajonas 2000 – 2002 metų laikotarpyje išsiskyrė tuo, kad jame, lyginant su Tauragės apskrities vidurkiu, žymiai mažesnę dalį tarp ištirtų nusikaltimų sudarė nusikaltimai, padaryti asmenų, anksčiau padariusių nusikaltimus – 26 proc. (Tauragės apskrityje – 44,6 proc.), Pagėgių savivaldybėje, kuri šioje srityje buvo antroje vietoje po Jurbarko rajono, šio tipo nusikaltimai sudarė net 10 proc. didesnę dalį tarp visų ištirtų nusikaltimų (36,5 proc.), o Tauragės rajone šio tipo nusikalstamų veikų dalis tarp visų išaiškintų nusikaltimų buvo net 57 proc. Tačiau Jurbarko rajono rodikliai buvo gerokai aukštesni grupinių nusikaltimų srityje: Jurbarko rajone grupinių nusikaltimų dalis tarp visų išaiškintų nusikaltimų sudarė 26,7 proc., kai tuo tarpu Tauragės apskrities vidurkis buvo 22,4 proc., Pagėgių savivaldybėje - 25,5 proc., Šilalės rajone – 21,8 proc., Tauragės rajone – 20 proc. Būtent dėl šio rodiklio Jurbarko rajono teisėsaugos institucijos turėjo pakankamai stipriai sunerinti, nes jis parodo, kad padaroma vis daugiau pačių pavojingiausių nusikaltimų.

12 proc. dalį tarp visų ištirtų nusikaltimų Tauragės apskrityje sudarė nusikaltimai, padaryti nepilnamečių. Didžiausią dalį tarp visų ištirtų nusikaltimų šio tipo nusikaltimai sudarė Tauragės rajone – 14 proc., mažiausią – Jurbarko – 9 proc.

Kadangi Jurbarko rajone yra aktuali alkoholio didelio vartojimo problema, tai dėsninga, kad jame padaroma nemažai nusikaltimų apsvaigus nuo alkoholio, todėl nestebina, kad rajone tarp visų ištirtų nusikaltimų net 23 proc. dalį sudarė girtų asmenų padaryti nusikaltimai. Tačiau nors ir aukštas, bet šis rodiklis buvo mažesnis už bendrą apskrities rodiklį – 25 proc. O didžiausia šio tipo nusikaltimų dalis tarp visų ištirtų nusikaltimų buvo Tauragės rajone – 26 proc.

Lyginant su 2000 – 2002 metų laikotarpiu, per 2003 – 2005 metų laikotarpį nusikalstamų veikų išaiškinamumas sumažėjo tiek Tauragės apskrityje (8 proc.), tiek ir visuose jos rajonuose: Jurbarko – 10,3 proc., Pagėgių – 7,3 proc., Šilalės – 8,1 proc., Tauragės – 5,2 proc. Kaip matome, Jurbarko rajone situacija pablogėjo labiausiai. Taip pat galima atskirai paminėti ir Šilalės rajoną, pasižymintį itin aukštu nusikalstamų veikų išaiškinamumu, tačiau pastaraisiais metais šio rajono rodikliai išaiškinamumo srityje pradėjo itin ženkliai prastėti, pvz., 2005 metais Šilalės rajone nusikalstamų veikų išaiškinamumas sumažėjo labiausiai iš visų Lietuvos administracinių teritorinių vienetų (o Pagėgių, Jurbarko ir Tauragės rajonai pateko į dvyliktuką

administracinių vienetų, kuriuose nusikalstamų veikų ištyrimas yra mažiausias, atitinkamai šešta, devinta ir dvylikta vieta). To priežasčių galima ieškoti tame, kad rajonų komisariatuose yra didelis darbuotojų (ypač kvalifikuotų) trūkumas, todėl pareigūnams tenka dideli darbo krūviai ir jie paprasčiausiai nesugeba su jais susidoroti.

Tauragės apskrityje tarp visų ištirtų nusikalstamų veikų 7,4 proc. sumažėjo nusikalstamų veikų, kurias padarė anksčiau jau teisti asmenys, dalis. Jurbarko rajone situacija pakito beveik analogiškai – šio tipo nusikalstamų veikų dalis sumažėjo 7,5 proc., tiesa pirmaujančias pozicijas šioje srityje Jurbarko rajonui teko užleisti Pagėgių savivaldybei, kurioje šio tipo nusikalstamos veikos tarp visų išaiškintų nusikalstamų veikų iš viso tesudarė 7,2 proc. Iš to galime padaryti dvi priešingas išvadas: arba anksčiau jau nusikaltę asmenys pasimokė iš savo klaidų ir nelinkę pakartotinai nusikalsti, arba kaip tik, įgiję daugiau nusikalstamos patirties ėmė „profesionaliau“ vykdyti nusikaltimus ir teisėsaugos pareigūnams tapo sunkiau juos atskleisti.

Taip pat tarp išaiškintų nusikalstamų veikų sumažėjo ir grupinių nusikalstamų veikų dalis. Bendrai Tauragės apskrityje šis pokytis nėra itin ryškus – 2,7 proc. mažesnė dalis nei per 2000 – 2002 metų laikotarpį, tačiau Jurbarko rajone šio tipo nusikalstamų veikų dalis tarp visų ištirtų nusikalstamų veikų sumažėjo net 8,7 proc. (didžiausias pokytis iš visų apskrities rajonų).

Kiti pokyčiai nebuvo tokie džiuginantys. Itin ženkliai visuose Tauragės apskrities rajonuose išaugo nusikalstamų veikų, kurias padarė nepilnamečiai, dalis tarp visų išaiškintų nusikalstamų veikų: Jurbarko rajone – 5,3 proc., Pagėgių savivaldybėje – 5,2 proc., Šilalės rajone – 3,4 proc., Tauragės rajone – 6,8 proc. Ir nors Jurbarko rajone šis statistinis rodiklis vis dar išlieka mažiausias iš visų apskrities rajonų, tačiau jo augimo tendencijos turėtų pakankamai neraminti valdžios institucijas.

Kitas itin didelį susirūpinimą keliantis faktorius yra nusikalstamų veikų, kurias padaro apsvaigę nuo alkoholio asmenys, augimas. Visoje Tauragės apskrityje šio tipo nusikalstamų veikų dalis tarp visų išaiškintų nusikalstamų veikų išaugo 3,1 proc. Labiausiai šis rodiklis išaugo Šilalės ir Jurbarko rajonuose, atitinkamai 6,8 ir 5,4 proc., tuo tarpu Pagėgių savivaldybėje jis sumažėjo net 8 proc. Taigi Jurbarko, Šilalės ir Tauragės rajonuose beveik kas trečia per 2003 – 2005 metų laikotarpį atskleista nusikalstama veika buvo padaryta apsvaigusio nuo alkoholio asmens. Tai įrodo ne tik tai, kad pagerėjo šio tipo nusikalstamų veikų išaiškinamumas, bet ir tai, kad vis dažniau asmenys (kurie vis dažniau būna nepilnamečiai) nusikalstamas veikas padaro apsvaigę nuo alkoholio, ko būdami blaivaus proto jie, galbūt, nedarytų. Taigi, sėkminga kova su girtuokliavimu padėtų sumažinti ir šios kategorijos nusikalstamų veikų skaičių, o kartu sumažintų ir nusikalstamumą apskritai.

Per 2003 – 2005 metų laikotarpį Tauragės apskrityje buvo ištirta 38,1 proc. visų užregistruotų nusikaltimų ir 46,2 proc. visų užregistruotų baudžiamųjų nusižengimų, o Jurbarko rajone – 38,2 proc. visų užregistruotų nusikaltimų ir 41 proc. visų užregistruotų baudžiamųjų nusižengimų. Kaip matome, baudžiamųjų nusižengimų išaiškinamumas yra šiek tiek geresnis nei nusikaltimų ir Jurbarko rajone jis yra žemesnis nei bendras apskrities vidurkis, kai, tuo tarpu, išaiškintų nusikaltimų dalis yra beveik vienoda. Būtent baudžiamųjų nusižengimų išaiškinamumo sumažėjimas Jurbarko rajone, turėjo didelės įtakos tam, kad Tauragės apskrityje Jurbarko rajonas pagal nusikalstamų veikų išaiškinamumą yra antroje vietoje nuo galo.

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, Jurbarko rajone nusikalstamų veikų ištyrimas yra tikrai žemas. Nuo 2003 metų jam nei karto nepavyko pasiekti iki tol turėtų rezultatų, kai situacija šioje srityje buvo nors ir ne pati geriausia, bet bent jau buvo lenkiamas visos Lietuvos nusikalstamų veikų ištyrimo vidurkis, o 2002 buvo vieninteliai metai, kai buvo ištiriama daugiau nei pusė visų užregistruotų nusikaltimų. Iš esmės visa Tauragės apskritis dar laikosi Šilalės rajono dėka, tačiau ir šio rajono pastarųjų metų itin suprastėję rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad netrukus Tauragės apskritis pagal nusikalstamų veikų ištyrimą gali atsidurti tarp paskutines vietas šioje kategorijoje užimančių apskričių.

Jurbarko rajonas visą 2000 – 2005 metų laikotarpį išsiskyrė tuo, kad jame žymiai mažesnę dalį, lyginant su visos Lietuvos ar Tauragės apskrities vidurkiu, tarp ištirtų nusikalstamų veikų sudarė veikos, padarytos anksčiau teistų asmenų. Galima padaryti išvadą, kad jau teisti ir atlikę bausmę asmenys Jurbarko rajone yra mažiau linkę pakartotinai nusikalsti nei kituose Lietuvos rajonuose. Tačiau kitas rodiklis nuteikia ne taip optimistiškai, tai išaugusi nepilnamečių padarytų nusikalstamų veikų dalis tarp visų ištirtų nusikalstamų veikų. Dėl išaugusio nepilnamečių nusikalstamumo Jurbarko rajono teisėsaugos institucijos turėjo pakankamai stipriai sunerimti, nes šis rodiklis parodo, kad nusikalstamą kelią vis dažniau pasirenka jauni, pilnametystės nesulaukę asmenys, kurių didžioji dalis, mano manymu, jei būtų imtasi savalaikių ir tinkamų priemonių (pvz., daugiau dėmesio skiriama probleminių šeimų vaikams; organizuojamos įvairios stovyklos; mokyklose skaitomos paskaitos apie alkoholizmo, narkomanijos žalą, nusikaltimų pasekmes ir pan.) šio kelio nesirinktų. Paaugliams, ypač rajono kaimuose, trūksta užimtumo ir jie dažnai susikaupusią energiją išlieja pačiu blogiausiu būdu – nusižengdami įstatymams. Taip pat dėsninga yra tai, kad Jurbarko rajone didesnę dalį, nei imant visos Lietuvos mastu, tarp ištirtų nusikalstamų veikų sudaro girtų asmenų padarytos nusikalstamos veikos. Kaip minėjau anksčiau, per didelio alkoholio vartojimo problema Jurbarko rajonui yra itin aktuali, taigi, ten, kur nėra blaivaus proto, nereikia tikėtis ir blaivių sprendimų.

Taigi, Jurbarko rajonas nusikalstamų veikų ištyrimo srityje neišsiskiria gerais rezultatais nei Lietuvos, nei savo apskrities mastu. Nuo pirmaujančio Lietuvoje pagal nusikalstamų veikų ištyrimą Skuodo rajono Jurbarko rajonas atsilieka 30 proc., o nuo geriausių rezultatus rodančio apskrities mastu Šilalės rajono – 16 proc. Kas lemia tokį didelį atotrūkį? Galėtume Jurbarko rajoną teisinti tuo, kad į rajonų komisariatų negrįžta baigę mokslus, kvalifikuoti darbuotojai; dideli darbo krūviai; taip pat vyksta intensyvi darbuotojų kaita: pareigūnai pereina į valstybės sienos apsaugos tarnybos ar kitas struktūras, kur mokami geresni atlyginimai; taip pat blogas materialinis techninis aprūpinimas ir pan. Bet su tokiomis pačiomis problemomis susiduria ne tik Jurbarko rajono policijos komisariatas, bet ir kiti komisariatai, kad ir tie patys Skuodo bei Šilalės rajonai. Problema, manyčiau, slypi darbuotojų požiūryje į darbą, kiek jie sugeba atsiduoti darbui, jų pareigingume, o tai įtakoja ir vadovo gebėjimai motyvuoti darbuotojus, tinkamai nuteikti juos darbui, kad ir su panašiais rezervais būtų pasiekiami neblogi rezultatai.

REGISTRUOTO NUSIKALSTAMUMO JURBARKO RAJONE PAGRINDINIAI BRUOŽAI

Šiame skyriuje bandysiu pateikti apibendrintą, sukonkretintą nusikalstamumo Jurbarko rajone vaizdą. Taip pat nagrinėsiu tas nusikalstamumo sferas, kurios yra aktualios Jurbarko rajonui (gyvulių vagystės; namų gamybos alkoholiniai gėrimai, kontrabanda) ir tas nusikalstamumo problemas, kurios yra itin aktualios visos Lietuvos, ypač didmiesčių, mastu, bet ne tiek pastebimos Jurbarko rajone (narkotikai; sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai ir pan.).

Jurbarko rajono nusikalstamumo būklė nuo 2000 metų, kai buvo užregistruoti 668 nusikaltimai, iki 2003 metų, kai buvo užregistruota 540 nusikalstamų veikų, pagerėjo itin ženkliai, t.y. užregistruotų nusikalstamų veikų sumažėjo 128-iomis. Tačiau 2004 metais įvyko staigus nusikalstamų veikų skaičiaus padidėjimas – užregistruotos 664 nusikalstamos veikos, bet 2005 metais vėl grįžta prie iki tol vyravusių nusikalstamų veikų skaičiaus mažėjimo tendencijų – užregistruota 619 nusikalstamų veikų. Lygiai taip pat svyravo ir nusikalstamumo lygis: iki 2003 metų krito, 2004 metais sekė staigus šuolis į viršų ir 2005 metais vėl sumažėjo.

Jurbarko rajonas neišsiskiria iš kitų rajonų itin dideliu užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiumi, bet jame šis skaičius nėra ir labai mažas; nepasižymi jis ir aukštu nusikalstamų veikų išaiškinamumu, tačiau nėra ir tarp tų, kuriuose jis yra itin žemas; nedaug kuo skiriasi ir nusikalstamumo Jurbarko rajone struktūra nuo bendros visos Lietuvos nusikalstamumo

struktūros. Taigi, jei netyrinėtum šio rajono atskirai, tai bendrojoje nusikalstamumo statistikoje kažko išskirtinio, kuo pasižymi Jurbarko rajonas, nerastum. Ir, žvelgiant kriminologiniu aspektu, išgirsti apie Jurbarko rajoną galėtum nebent tada, kai jame įvykdomas rezonansinis nusikaltimas (kas irgi nėra dažnas atvejis), kaip, pvz., 2004 metais, kai girtas jaunuolis kirviu užkapojo savo tėvus ir brolių. Tačiau nusikalstamumas Jurbarko rajone turi tam tikrų ypatumų ir aš šiame skyriuje pabandyčiau juos atskleisti.

Kaip jau minėjau anksčiau, Jurbarko rajonas yra išskirtinis tuo, kad ribojasi su Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi. Ši sritis Jurbarko rajono gyventojams seniai yra tapusi papildomo pasipelnymo šaltiniu, kadangi ten įvairios prekės, pradedant maisto produktais, rūbais ir baigiant alkoholiniais gėrimais, tabako gaminiais bei degalais, yra žymiai pigesnės nei Lietuvoje. Oficialiai įvežti šių prekių galima tik labai nedidelius kiekius, tačiau žmonės, kuriems ši veikla yra tapusi pagrindiniu pragyvenimo šaltiniu, rado būdų, kaip apeiti šį draudimą: įsirengia automobiliuose slėptuves, moka kyšius pareigūnams ir pan. Įvairių prekių, o ypač cigarečių, degtinės ir degalų, gabenimą iš Kaliningrado srities ir jų pardavimą Lietuvoje galima drąsiai vadinti verslu, kuriuo užsiima tikrai didelis skaičius Jurbarko rajono gyventojų. Beje, šis nelegalus verslas yra gan pelningas, todėl dabar yra sunku atsakyti į klausimą, ar žmonės užsiima kontrabanda todėl, kad negali rasti darbo, ar neieško darbo, nes nelegali veikla teikia didesnes pajamas. Kad didelis skaičius rajono gyventojų užsiima kontrabanda, yra vieša paslaptis, tačiau visiškai nematyti kovos su ja rezultatų. Per visą mano nagrinėjamą 2000 – 2005 metų laikotarpį vieninteliais 2005 metais buvo užregistruoti 4 kontrabandos atvejai³⁷, visais kitais metais - nei vienos, su kontrabanda susijusios, nusikalstamos veikos (neturiu duomenų apie administracinius teisės pažeidimus, galbūt asmenys buvo dažniau baudžiami administracine tvarka). Labai neramina faktas, kad į šią nusikalstamą veiklą vis dažniau įsitraukia ir teisėsaugos pareigūnai. Pvz., šiais metais buvo sulaikyta stambi Nemuno upe atplukdytų cigarečių kontrabanda. Operacijos metu buvo sulaikyti kaip įtariamieji ir vienas Jurbarko rajono policijos komisariato pareigūnas bei vienas, anksčiau dirbęs policijoje, o dabar esantis pensijoje, asmuo; 2006 metų rugsėjo mėn. sulaikytas buvęs Šilutės Pakrančių apsaugos rinktinės vado pavaduotojas, leidęs savo ūkiniuose pastatuose laikyti cigarečių kontrabandą. Taigi, galima drąsiai teigti, kad valstybinė statistika šioje srityje taip pat nėra adekvati realiai padėčiai. Be to Kaliningrado sritis pasitarnauja ir automobilių vagims, kurie labai dažnai Jurbarko rajone pavogtą transporto

³⁷ <http://www.nplc.lt/stat/atask.htm#IRD-ataskaitos>. 2006 08 24, 15:00 val.

priemonę ir kažkokiu būdu pervarę ją per sieną, parduoda būtent Kaliningrado srities gyventojams.

Jurbarko rajone yra didelis kaimų skaičius, o kaimo gyventojai sudaro daugiau nei 60 proc. visų gyventojų. Pagrindinės veiklos rūšys yra žemdirbystė ir gyvulininkystė. Todėl nenuostabu, kad Jurbarko rajonas žymiai lenkia šalies vidurkį pagal gyvulių vagysčių dalį tarp visų registruotų nusikalstamų veikų³⁸. Tiesa, pastaraisiais metais šių nusikalstamų veikų padaroma vis mažiau: nuo 2001 metų, kai šių nusikalstamų veikų buvo užregistruota daugiausiai (39), iki 2005 metų (8) jų sumažėjo beveik penkis kartus. 2005 metais gyvulių vagystės Jurbarko rajone sudarė 1,5 proc. visų nusikalstamų veikų (palyginimui Lietuvoje – 0,4 proc.), kai 2000 m. šis skaičius buvo 5,7 proc. (LR – 1,7 proc.), o 2001 metais – net 7,5 proc. (LR – 2,3 proc.). Šių nusikalstamų veikų skaičiaus sumažėjimui didelę įtaką turėjo Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą (ES). Nors šių nusikalstamų veikų dalis žymiai sumažėjo jau 2002 metais, tačiau čia taip pat yra ryšys su stojimu į ES: buvo pradėtos kontroliuoti galvijų bandos, kiekvienas galviją turėjo būti paženklintas, kiekvienam suteiktas pasas, taip pat sugriežtintos prekybos turguose taisyklės. Gyvulio pasą turi jo šeimininkas, kuris parduodamas gyvulį šį dokumentą perleidžia pirkėjui. Pastarasis be gyvulio paso negalėtų legaliai realizuoti skerdienos. Todėl sugriežtinus gyvulių augintojų, supirkėjų ir prekeivių skerdiena kontrolę, automatiškai sumažėjo ir šių nusikalstamų veikų skaičius, nes nei gyvulių supirkėjai, nei mėsos pardavėjai nenori rizikuoti ir pirkti gyvulių ar atitinkamai skerdienos be visų tam reikalingų dokumentų. Be to, prie to prisidėjo ir pirkėjai, kurie pagerėjus ekonominei situacijai bei ėmę labiau tausoti savo sveikatą nebeperka neaiškios kilmės ir kokybės mėsos. Šių nusikalstamų veikų sumažėjimas yra tarsi pavyzdys, kaip ėmusis tinkamų priemonių galima pasiekti norimų rezultatų.

Kalbėdamas apie 2003 – 2005 metų laikotarpį minėjau, kad Jurbarko rajone tarp visų per šį laikotarpį užregistruotų nusikalstamų veikų itin išaugo vagysčių dalis. Manytina, kad prie šių nusikalstamų veikų skaičiaus augimo prisideda ne tik noras pagerinti savo materialinę padėtį, bet yra ir kita priežastis: lietuviams būdinga savybė pasisavinti be priežiūros “ne vietoje” paliktą svetimą daiktą. Šios prielaidos patvirtinimą galime išvelgti ir tame, kad, pvz., nors per 2003 - 2005 metų laikotarpį nedarbas sumažėjo bei ekonominė situacija pagerėjo, tačiau nusikalstamumas, lyginant su 2000 - 2002 metų laikotarpiu, išaugo. Tokio mąstymo susiformavimui, mano nuomone, daugiausiai įtakos turėjo sovietmetis: visi buvo atsakingi už viską, o kartu už nieką. Ypač tai buvo pastebima kolūkiuose (kurių Jurbarko rajone buvo

³⁸ <http://www.nplc.lt/stat/atask.htm#IRD-ataskaitos>. 2006 08 24, 15:00 val.

nemažai), kur vogė beveik visi: gyvulius, pašarus, žemės ūkio padargus ir kt. Kaimo žmonės valstybinio turto pasisavinimą net nelabai pripažino kaip nusikalstamą veiką. Taip, jie žinojo, kad tai yra neteisėta, tačiau save teisingo ta mintimi, kad vagia visi, be to valstybinis turtas yra visų turtas, taigi, jei paimsiu nedidelę dalį, niekas nuo to nenukentės.

Kolūkiai iširo, o mąstymas liko nepakitęs. Be to, kolūkių iširimas ženkliai prisidėjo prie didelio nedarbo bei alkoholizmo išaugimo kaimuose. Kolūkių irimo procesas vyko stichiškai, o daugumai žmonių sunkiai sekėsi prisitaikyti prie naujų rinkos ekonomikos sąlygų, kai kiekvienas pats atsako už savo gerovę. Juk anksčiau buvo įprasta, kad kiekvienas bus aprūpintas darbu, gaus nuolatinį, nors ir nedidelį atlygį (papildomai prisidurdamas iš „bendro katilo“), o dabar viskas pasikeitė kardinaliai, reikėjo visu tuo rūpintis pačiam.

Taip pat galima paminėti kitą pavyzdį: daugelis esame girdėję iš senelių pasakojimus, kad A.Smetonos laikais buvo saugu gyventi, net durų niekas nerakindavo ir niekas neapvokdavo: „Vienkiemiuose gyvenantys ūkininkai beveik niekada nerakindavo pastatų, nenaudojo jokių turto apsaugos priemonių. Lietuvos kaimo žmonės dar mena, kaip 1940 m. okupacinės sovietų kariuomenės kareiviai, jų karininkų šeimų nariai stebėjosi Lietuvos kaimiečių įpročiu nerakinti namų išvykstant į turgų ar bažnyčią”.³⁹ Tępraėjo tik pusė amžiaus ir matome kaip kardinaliai pasikeitė situacija. Dabar patys lietuviai nuvykę į Suomiją ar Švediją stebisi šių kvailumu, kad jie nerakina namų durų. Ir net nesusimąstoma, kad tai ne kvailumas ar naivumas, o priešingai, tos valstybės ir jos žmonių nuopelnas, kai visi jaučiasi saugūs ir pasitiki vieni kitais. Dabar galima tik pafantazuoti, kokia būtų situacija Jurbarko rajone (ir visoje Lietuvoje), jei ne tie 50 okupacijos metų.

Kaip bebūtų keista, tačiau būtent kaimo gyventojai Jurbarko rajone daugiausiai prisideda ir prie tokio didelio nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu šaunamaisiais ginklais ir šaudmenimis augimo. Tai susiję su tuo, kad kaimuose yra nemažai brakonierių, kurie medžioklei naudoja neregistruotus ar savadarbius šaunamuosius ginklus.

Dar vienas išskirtinis Jurbarko rajono bruožas yra tas, kad jame itin paplitusi naminės degtinės gamyba ir vartojimas. Juk ten, kur klesti nedarbas, bloga ekonominė padėtis, didelė gyventojų dalis gyvena tik iš pašalpų ir dar prie viso to prisideda degtinė, yra puiki terpė deviantiniam elgesiui ir nusikalstamumui. Tokie žmonės dažniausiai gyvena tik šia diena, todėl nebijo ir nusikalsti, nes neturi ko prarasti. Šiam tipui žmonių, manau taip pat puikiai galima pritaikyti stigmatizacijos teoriją, jie nieko nesitiki nei iš aplinkinių, nei iš valdžios, bet kartu ir

³⁹ G.Babachinaitė, V.Paulikas. Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 m.//Jurisprudencija.2005, Nr. 74(66). P. 41.

patys nieko nedaro, kad pakeistų susidariusią situaciją, jaučiasi visų atstumti ir bendrauja tik su tokiais pat kaip jie. Vienintelis tikslas – kaip prasimanyti svaigalų. Todėl tokie asmenys dažnai vagiliauja, kartais užpuola ir apiplėšia kitus asmenis, taip pat tarp jų pačių neretai kyla buitiniai konfliktai, yra smurtaujama. Juk ne kartą esame girdėję pasisakymus, kad dėl visko kalta degtinė, o ne pats kaltininkas, arba „buvau girtas, nieko neatsimenu“. Įdomią, su girtavimu ir smurtavimu susijusią, nuomonę dienraštyje „Lietuvos Aidas“ pateikia V.Litviničiū: „Bet kurgi pati smurto problema? Sociologai aiškina, kad dėl visko kaltas skurdas ir alkoholis. Deja, pasaulyje daug šalių, kur kas skurdesnių už Lietuvą, bet ar gali sakyti, kad ten ir smurto daugiau? Pvz.: kai kurios arabų šalys. Taip pat negali teigti, kad kiekvienas žmogus, kuris vartoja alkoholį, girtas pradeda smurtauti. Kažkodėl vieni prisigėrę miega, kiti dainuoja ir tik dalis, kasdieną kilnojančių taurelę, linkę smurtauti. Tai elementarūs faktai. Tad abejotina, kad pakilus Lietuvos ekonominio gyvenimo lygiui ar visiems iki vieno lituviams tapus blaivininkais, iš visuomenės gyvenimo pasitrauktų smurtas. Tai psichologinės priežastys“⁴⁰. Šiai minčiai aš iš dalies pritariu. Negalima tokių žmonių palikti tarus, kad jie yra žlugę ir jų jau nebepataisysi. Kaip tik jiems reikia skirti daugiau dėmesio nei kitiems, nes kai kuriems iš jų vien to ir užtektų, kad pradėtų vėl „kabintis“ į gyvenimą, kadangi pajustų, kad nėra palikti nuošaly, kad domimasi jų problemomis (tuo reikėtų daugiau pasirūpinti seniūnams, socialiniams darbuotojams, apylinkių inspektoriams, bendruomenių pirmininkams). Taip pat naminė degtinė sukelia ir kitą problemą: ją kažkas gamina ir ja prekiauja, o tai, kaip žinome, Lietuvos įstatymai draudžia. 2000 metais Jurbarko rajone buvo užregistruotos 28 nusikalstamos veikos, susijusios su namų gamybos alkoholinių gėrimų gamyba ir realizavimu, kas sudarė 4,2 proc. visų nusikalstamų veikų (palyginimui – visoje Lietuvoje šios veikos sudarė 1,6 proc. visų nusikalstamų veikų), tai buvo didžiausia šių nusikalstamų veikų dalis per visą 2000 – 2005 metų laikotarpį. Iki 2002 metų šių nusikalstamų veikų sumažėjo daugiau nei tris kartus (buvo užregistruota 10), o 2004 metais buvo užregistruotos tik 7 šios rūšies nusikalstamos veikos, o jų dalis nusikalstamumo struktūroje buvo mažiausia per visą 2000 – 2005 metų laikotarpį ir tesudarė tik 1,1 proc. (bendroje Lietuvos nusikalstamumo struktūroje – 1 proc.). Tačiau 2005 metais vėl seka staigus nusikalstamų veikų, susijusių su namų gamybos alkoholiniais gėrimais, skaičiaus padidėjimas – užregistruota 19, dalis tarp visų nusikalstamų veikų pakilo iki 3,1 proc., kai bendrai Lietuvoje išliko beveik nepakitusi – 1,1 proc. Tačiau nereikia manyti, kad sugriežtinus šioje srityje bausmes arba

⁴⁰ V.Litviničiū. Ir smurtas virsta kasdienybėje// Lietuvos Aidas, 2006 rugpj. 8, Nr. 179. P. 1.

suaktyvinus kovos su naminės degtinės gamintojais ir platintojais priemones, ši problema bus išspręsta. Ši problema egzistuos tol, kol bus naminės degtinės paklausa, o jei bus paklausa, tai savaime aišku, kad bus ir pasiūla. Netgi tuo atveju, jei būtų išnaikinti visi naminės degtinės gamybos ir platinimo taškai, žmonės nenustotų gerti, o pereitų prie jos pakaitalų, kurių mūsųose netrūksta („babatukas“, „kaukolinis“ ir kt.). Todėl, mano nuomone, pirmiausia reikėtų spręsti apskritai visuomenės girtavimo problemą, o per tai būtų išspręsta ir antroji, t.y. sumažėtų su tuo susijusių nusikalstamų veikų.

Kaip žinome, Lietuvoje šiuo metu labai aktuali ir narkomanijos problema. Narkotikai vis dažniau pakeičia alkoholinius gėrimus, ypač jaunimo tarpe. Keista, tačiau Jurbarko rajone šios problemos lyg ir „nėra“: 2000 metais Jurbarko rajone buvo užregistruota tik viena nusikalstama veika, susijusi su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kai bendrai Lietuvoje šių nusikalstamų veikų dalis tarp visų užregistruotų nusikalstamų veikų, buvo 1,1 proc. (tokią pačią dalį tarp visų užregistruotų nusikalstamų veikų sudarė nužudymai ir sunkūs sveikatos sutrikdymai kartu sudėjus); 2001 metais neužfiksuotas nei vienas disponavimo narkotinėmis medžiagomis faktas (palyginimui, Lietuvoje šių nusikalstamų veikų dalis išaugo iki 1,3 proc.); 2002 ir 2003 metais užregistruotos atitinkamai 2 ir 1 šios rūšies nusikalstama veika, o 2004 m. – 3 (tai didžiausias skaičius per visą 2000 – 2005 metų laikotarpį); 2005 metais vėlgi, nebuvo užregistruota nei viena, su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis susijusi, nusikalstama veika, kai visos Lietuvos mastu jų dalis bendroje nusikalstamumo struktūroje padidėjo iki daugiau nei 2 proc. ir perpus pralenkė nusikalstamų veikų, susijusių su namų gamybos alkoholiniais gėrimais, dalį⁴¹. Aš sutinku, kad tai yra daugiau didmiesčių problema, bet negaliu sutikti su tuo, kad Jurbarko rajone jos beveik nėra. Gal ji mažiau aktuali rajono kaimams, (nors ir ten jau yra signalų, kad jaunimas kaimo šokiuose savaitgaliais svaiginasi ne tik alumi), bet pačiame Jurbarko mieste ir netoli jo esančiuose miesteliuose ir kaimuose, narkotikų vartojimas ne toks jau ir retas reiškinys. Narkomanų gretas taip pat papildo iš įkalinimo įstaigų grįžę asmenys, kurie šiose įstaigose įpranta prie tokio svaiginimosi būdo. Mano nuomone, čia lygiai toks pat atvejis kaip ir su kontrabanda: visi žino, bet niekas nieko nedaro. Policija apsiriboja įrašytų į statistiką sunaikintų aguonų plotų duomenimis (2004 metais sunaikinta 23,7 kv.m. aguonų pasėlių, 2005 m. – 24,6 kv.m.⁴²) ir mano, kad to užtenka problemai spręsti. Aišku, narkotikų vartojimas dar nėra pasiekęs alkoholio vartojimo mastų, bet kad nieko nedarant ši

⁴¹ <http://www.nplc.lt/stat/atask.htm#IRD-ataskaitos>. 2006 08 24, 15:00 val.

⁴² Jurbarko rajono policijos komisariato pažyma apie kriminogeninę būklę Jurbarko rajone 2005 metais// Jurbarkas, 2006.

problema paaštrės, tai - faktas. Nereikėtų dėl to kaltinti vien tik Jurbarko rajono policijos, nes, mano nuomone, jiems trūksta šioje srityje žinių, tiek apie pačias narkotines medžiagas, tiek ir apie jas vartojančius asmenis. Manau, nedaugelis iš jų atskirtų apsvaigusį nuo narkotikų asmenį, nuo asmens vartojusio alkoholį. Todėl tam turėtų būti skiriama daugiau dėmesio: reikėtų šia tema praveisti specialius seminarus, mokymus ir pan.

Dar viena sritis, kurioje pastebimi ryškūs skirtumai tarp Jurbarko rajono ir visos respublikos – tai sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai. Jurbarko rajone šios rūšies nusikaltimų dalis tarp visų nusikaltimų yra žymiai mažesnė nei šių nusikaltimų dalis visos Lietuvos mastu.⁴³ Iki 2003 metų gegužės mėnesio nusikaltimai buvo skirstomi tik į sunkius ir nesunkius, o nuo 2003 metų buvo pradėta skirstyti smulkiau: nesunkūs, apysunkiai, sunkūs ir labai sunkūs, be to, atsirado baudžiamieji nusižengimai. Per 2000 – 2002 metų laikotarpį visoje Lietuvoje buvo užregistruoti 56944 sunkūs nusikaltimai, kurie sudarė 24 proc. visų užregistruotų nusikaltimų, o Jurbarko rajone buvo užregistruota 313 sunkių nusikaltimų, kurie sudarė 16 proc. visų užregistruotų nusikaltimų. Per 2003 – 2005 metų laikotarpį šalyje buvo užregistruota 19680 sunkių ir labai sunkių nusikaltimų (8 proc. visų užregistruotų nusikaltimų), o Jurbarko rajone – 81 sunkus ir labai sunkus nusikaltimas (5 proc. visų užregistruotų nusikaltimų).

Taigi, 2000 metais sunkūs nusikaltimai tarp visų nusikaltimų Lietuvoje sudarė 22 proc., o Jurbarko rajone ši dalis buvo žymiai mažesnė – tik 15 proc. 2001 metais šie skaičiai pakito nežymiai: imant visos Lietuvos mastu sunkių nusikaltimų dalis išaugo iki 22,7 proc., o Jurbarko rajone sumažėjo iki 14,6 proc. 2002 metais sunkių nusikaltimų dalis žymiai išaugo: Jurbarko rajone – beveik 6 proc. ir tais metais sudarė rekordinę 20 proc. dalį; Lietuvoje – taip pat beveik 6 proc. ir sudarė 28,5 proc. dalį. Iki 2003 metų gegužės mėnesio Jurbarko rajonas pagal sunkių nusikaltimų dalį tarp visų nusikaltimų (29 proc.) beveik pasivijo visos Lietuvos rodiklį (32 proc.). Kaip matome, sunkių nusikaltimų dalis per šiuos keturis metus žymiai išaugo (Jurbarko rajone net 2 kartus). Per likusį 2003 metų laikotarpį sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai visoje Lietuvoje sudarė 4,6 proc. visų nusikaltimų, o Jurbarko rajone – 3,4 proc. Kodėl taip sumažėjo šių nusikaltimų dalis tarp visų nusikaltimų? Kaip ir minėjau anksčiau, dėl įvykdytos teisės reformos. Be to po 2003 metų, žymiai pagerėjo sunkių ir labai sunkių nusikaltimų ištyrimas, jei iki 2003 metų buvo ištiriama tik iki 30-40 proc. šių nusikaltimų, tai 2004 – 2005 metais jų ištiriama daugiau nei 60 proc. (2004 metais Jurbarko rajone buvo iširti visi per šiuos metus padaryti sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai).

⁴³ <http://www.nplc.lt/stat/atask.htm#IRD-ataskaitos>. 2006 08 24, 15:00 val.

2004 metais sunkių ir labai sunkių nusikaltimų dalis tarp visų užregistruotų nusikaltimų šalyje pakito nežymiai – padidėjo iki 5 proc., o Jurbarko rajone – priešingai, sumažėjo iki 1,4 proc., t.y. daugiau nei du kartus. 2005 metais sunkių ir labai sunkių nusikaltimų dalis tarp visų užregistruotų nusikaltimų tiek jurbarko rajone, tiek ir visoje Lietuvoje padidėjo: Jurbarko rajone iki 2,9 proc., visoje Lietuvoje iki 5,6 proc.

Kodėl Jurbarko rajone sunkių ir labai sunkių nusikaltimų padaroma mažiau nei bendrai visoje Lietuvoje? Manychiau, kad čia svarbų vaidmenį atlieka tai, kad Jurbarko rajonas yra provincija. Čia žmonės vieni kitus pažįsta, todėl ir asmenys, kurie planuoja įvykdyti sunkius ar labai sunkius nusikaltimus, tai ryžtasi daryti didmiesčiuose ar kituose rajonuose, kur mažesnė tikimybė, kad jie bus atpažinti. Taigi, tokį didelį atotrūkį sunkių ir labai sunkių nusikaltimų srityje tarp visos Lietuvos ir Jurbarko ir lemia tai, kad visos šalies rodiklį šioje srityje pakelia didmiesčiai, kuriuose nusikaltėliams yra daugiau galimybių veikti bei po to „išnykti minioje“, be to, didmiesčiuose laikosi ir visa nusikalstamo pasaulio „grietinė“.

Ir paskutinė sritis, kurioje norėčiau palyginti bendrai visos šalies statistiką ir Jurbarko rajoną ir kurioje pastebimi ryškūs skirtumai, yra nusikalstamos veikos, padarytos viešose vietose⁴⁴. 2000 metais šios nusikalstamos veikos visoje Lietuvoje sudarė 25 proc. visų nusikalstamų veikų ir 100 tūkst. Lietuvos gyventojų teko 563 nusikalstamos veikos, padarytos viešoje vietoje, tuo tarpu Jurbarko rajone šie rodikliai buvo atitinkamai – 4 proc. ir 67 veikos 100 tūkst. gyv. Iki 2005 metų šių veikų dalis tarp visų nusikalstamų veikų vis kilo po 1-2 proc. ir 2005 metais bendrai Lietuvoje sudarė 31 proc. (824 nusik. veikos. 100 tūkst. gyv.), o Jurbarko rajone – 10 proc. (172 veikos. – 100 tūkst. gyv.). Taigi, nors šių nusikalstamų veikų dalis tiek Jurbarko rajone, tiek imant visos Lietuvos mastu išaugo gan žymiai, tačiau skirtumas tarp šių dviejų rodiklių yra tikrai akivaizdus. Šį skirtumą, manychiau, taip pat labiausiai įtakoja žmonių psichologija – jie bijo būti išaiškinti, todėl stengiasi savo „juodus“ darbus daryti, ten, kur yra mažesnė galimybė juos pastebėti, t.y. neviešose vietose. Tuo tarpu didmiesčiuose padaryti nusikalstamą veiką ir likti nepastebėtam ar bent jau neatpažintam yra žymiai daugiau šansų, todėl turbūt tai ir lemia, kad miestuose yra padaroma du trečdaliai visų nusikaltimų⁴⁵. Taip pat mažesnę nusikalstamų veikų, padarytų viešose vietose skaičių lemia ir tai, kad rajone nėra daug bendro pasilinksminimo vietų (klubų, barų ir pan.) bei žymiai mažiau nei didesniuose miestuose įvyksta masinių renginių (įvairių švenčių, koncertų, sporto renginių ir pan.), kuriuose, kaip žinome, puikiai darbuojasi kišenvagiai, automobilių vagys, neretai pasitaiko smurto atvejų tarp

⁴⁴ <http://www.nplc.lt/stat/atask.htm#IRD-ataskaitos2006> 08 24, 15:00 val.

⁴⁵ Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla. Vilnius. 2004.

padauginusių alkoholio asmenų. Dar viena vieta, kur įvyksta nemažai vagysčių, apiplėšimų, smurto atvejų, yra kaimo vienkiemiai, kurių Jurbarko rajone yra nemažas skaičius. Juose paprastai gyvena senyvo amžiaus žmonės, savo santaupas paprastai laikantys ne bankuose, o namie „po pagalve“, o tai yra gundantis jaukas lengvai „užsidirbti“ svajojantiems asmenims.

Taigi, kaip matome, nusikalstamumas Jurbarko rajone turi tam tikrų specifinių bruožų. Mano nuomone, atkreipus į juos didesnę dėmesį ir ėmusis tinkamų priemonių situacija pagerėtų tiek išaiškinamumo, tiek ir nusikalstamumo mažėjimo srityje. Nuo kažko pradėti reikia. Buvo įvykdyta teisės reforma, tai yra gerai, bet to neužtenka. Kaip teigė kinų filosofas Mencijus: „Įstatymai patys neveikia“⁴⁶. Reikia numatyti konkrečius uždavinius ir ne tik numatyti, bet ir stengtis juos įgyvendinti. Užtenka guostis tik tuo, kad per mažai yra darbuotojų ar neužtenka lėšų (juk Lietuva pagal policijos pareigūnų skaičių 1000 gyventojų pirmauja tarp visų ES šalių), reikia tik tinkamai išnaudoti turimą potencialą. Juk niekas nereikalauja, neįmanomo, pvz., išaiškinti 100 proc. nusikalstamų veikų, o pasiekti, pvz., 60 proc. ribą, manau, galima ir su turimu finansavimu bei darbuotojų skaičiumi. Visiškai pritariu V. Justickio nuomonei, kad norint pataisyti nusikalstamumo situaciją reikia ne griežtinti bausmes ar didinti pareigūnų skaičių, bet pirmiausiai pakelti esamų pareigūnų kvalifikaciją, juos aprūpinti tinkamomis techninėmis priemonėmis.⁴⁷ Reiktų daugiau dėmesio skirti glaudesnių teisėsaugos institucijų ryšių su visuomene užmezgimui, jų įvaizdžio visuomenėje gerinimui. Ir nors V. Justickio monografijoje „Prevenicinė policijos veikla remiantis bendruomenės teisėtvarkos modeliu“ yra teigiama, kad nėra ryšio tarp visuomenės narių ryšių su policija plėtojimo ir nusikalstamumo mažėjimo,⁴⁸ tačiau moksliniai tyrimai JAV ir Vakarų Europoje patvirtina, kad policija atskleidžia mažiau kaip 10 proc. nusikaltimų; 90 proc. sėkmės lemia policijos bendravimas su visuomene⁴⁹.

⁴⁶http://209.85.135.104/search?q=cache:aPeKprKb_0J:www.lengvai.com/%3F%3F%3Dpavarde%26aid%3Daa729ea+mencijus&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=1. 2006 09 30, 11:30.

⁴⁷ Justickis V. Kriminologija. Vilnius, 2001. T.1. P. 231.

⁴⁸ Justickis V. Monografija: prevenicinė policijos veikla remiantis bendruomenės teisėtvarkos modeliu. Vilnius: Lietuvos Teisės akademijos leidybos centras, 2000. P. 52.

⁴⁹ Babachinaitė G., Kiškis M., Gutauskas A./ red. G. Babachinaitė. Monografija: nusikalstamumo ir kitų nepageidautinų socialinių procesų prevencijos problemos bei jų sprendimas Europos valstybėse. Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto leidybos centras, 2003. P. 79.

NUTEISTŪJŲ UŽ PADARYTAS NUSIKALSTAMAS VEIKAS JURBARKO RAJONE ASMENYBĖS BRUOŽAI

Visiems puikiai žinoma Šventajame Rašte išsakyta mintis – neteisk ir nebūsi teisiamas. Tačiau ar galime vadovautis šia mintimi, kai kalbame apie dalykus susijusius su teise? Juk vadovaujantis šia nuostata nebeliktų sankcijų, o teisė be sankcijų virstų paprasčiausiomis moralinėmis nuostatomis, kurių nėra privaloma laikytis ir taip žmonija grįžtų daugelį tūkstantmečių atgal. Taigi, neteisti asmens, padariusio nusikalstamą veiką, mes galime moraline prasme, tačiau teisiškai jo elgesys privalo būti įvertintas, nes kitaip nepavyktų išvengti chaoso. Šiame skyriuje kaip tik ir bandysiu charakterizuoti nusikalstamas veikas Jurbarko rajone darančio asmens portretą, atskleisti pagrindines priežastis, dėl ko nusikalstama. Juk iš tikrųjų, iškilus sunkumams (materialiniams, buitiniams, psichologiniams ir pan.) vieni žmonės juos stengiasi įveikti legaliais, civilizuotoje visuomenėje priimtiniais būdais: susiranda naują darbą, kreipiasi į psichologą, seksopatologą, šeimyninius barius sprendžia ramiu pokalbiu ir kt. Tuo tarpu kiti – pasirenka pažeidžiantį įstatymus kelią: konfliktus sprendžia smurtu; materialinius nepriteklus - vagystėmis ar plėšimais; seksualines problemas - žagindami ar prievartaudami ir pan. Net esant toms pačioms gyvenamosios aplinkos sąlygoms žmonės elgiasi skirtingai. Žmonių elgesį įtakoja ne tik aplinka, bet ir charakterio savybės, auklėjimas ir kt. Ne paskutinėje vietoje yra ir šeima, juk neveltui liaudyje sakoma – obuolys nuo obels netoli rieda. Daugeliu atvejų vaikas, užaugęs šeimoje, kurioje tėvai nevengė stikliuko bei nusižengti įstatymams, renkasi tą patį kelią.

Kaip apibūdinti situaciją, susijusią su nusikalstamų veikų subjektais, Jurbarko rajone? Jos negalima apibūdinti vienareikšmiu, kategorišku teiginiu, nes situacija yra labai nevienoda: tiek kalbant apie atskirus laikotarpius, tiek ir apie nuteistus asmenis. Kai kurie iš jų pirmąjį savo nusikaltimą padarė jau ankstyvoje jaunystėje ir po to su ilgesnėmis ar trumpesnėmis pertraukomis tęsė nusikaltėlio karjerą; kiti atvirksčiai, po pirmojo karto pasimokė ir daugiau įstatymų nepažeidinėjo; treči – pirmą kartą nusikalsta jau subrendę ar net gerokai pagyvenę, kaip patys teigia „aptemus šamonei“. Taip pat labai įvairios yra ir priežastys, verčiančios asmenis nusižengti įstatymams. Šiame skyriuje analizuojami nuteistųjų asmenybės bruožai remiantis Jurbarko rajono Apylinkės teismo statistiniais duomenimis.

Per 2000 – 2002 metų laikotarpį Jurbarko rajono Apylinkės teismas už padarytas nusikalstamas veikas nuteisė 605 asmenis. Iš jų: 47 moteris (8 proc. dalis tarp visų nuteistųjų), 77 nepilnamečius (13 proc. dalis tarp visų nuteistųjų).

Pagal amžių absoliučią daugumą sudarė 30-49 metų asmenys – 38 proc. visų nuteistųjų. Šiai amžiaus grupei priklausė 35 proc. visų nuteistų vyrų ir 68 proc. visų nuteistų moterų. 29 proc. visų nuteistųjų priklausė 18 – 24 metų amžiaus grupei, 7 proc. – daugiau nei 50 metų amžiaus grupei. Įdomu pastebėti, kad tarp nuteistų nepilnamečių buvo tik viena mergina.

29 proc. visų nuteistųjų buvo oficialiai pripažinti bedarbiai, dar 31 proc. buvo darbingi, bet niekur nedirbo ir nesimokė bei nebuvo užsiregistravę Lietuvos Respublikos darbo biržoje. Taigi, net 60 proc. nuteistųjų neturėjo realaus pragyvenimo šaltinio, išskyrus tai, kad užsiregistravę darbo biržoje gaudavo bedarbio pašalpą. Niekur nedirbo ir nesimokė 23 proc. visų nuteistų nepilnamečių, iš jų tik du buvo užsiregistravę darbo biržoje. Tarp asmenų, turinčių užsiėmimą, daugumą sudarė darbininkai ir verslininkai, taip pat žemės ūkio bendrovių darbuotojai. Įdomu pastebėti, kad net ir tarp nuteistųjų, turinčių aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą, dauguma buvo nedirbantys ir neužsiregistravę darbo biržoje, taigi net nebuvo oficialiai pripažinti bedarbiai.

Pagal išsilavinimą absoliučią daugumą sudarė asmenys, turintys nebaigtą vidurinį išsilavinimą – 47 proc.; asmenys turintys vidurinį išsilavinimą sudarė 31 proc. visų nuteistųjų, spec. vidurinį – 18 proc., aukštąjį ir aukštesnįjį – 4 proc. (negaliu pateikti duomenų apie tai, kiek iš visų nuteistųjų turėjo pagrindinį išsilavinimą, kadangi nuteistųjų statistinėse duomenų kortelėse tokia informacija nebuvo pateikiama, jei asmuo turėjo pagrindinį išsilavinimą, jis buvo priskiriamas prie nebaigtą vidurinį išsilavinimą turinčių asmenų kategorijos).

Per minėtąjį laikotarpį Jurbarko rajone už padarytas nusikalstamas veikas buvo nuteisti 8 užsienio valstybių piliečiai (dauguma rusai), kurie sudarė 1,3 proc. dalį visų nuteistųjų.

250 nuteistų asmenų buvo jau teisti anksčiau (41 proc. visų per 2000 – 2002 metų laikotarpį nuteistų asmenų); tarp nepilnamečių šios kategorijos asmenų buvo 23 proc (18 nepilnamečių). Tik trys iš visų 47 nuteistų moterų jau buvo teistos anksčiau. Kadangi žinome, kad bausmės paskirtis nėra tik bausti, bet taip pat ir paveikti asmenis, kad jie nedarytų naujų nusikalstamų veikų, tai pažvelgus į pakartotinai nuteistų asmenų skaičius, galima būtų daryti išvadą, kad bent jau šioje srityje tuo metu taikomos bausmės nebuvo efektyvios (ypač neramina tokia didelė pakartotinai linkusių nusikalsti asmenų dalis tarp nepilnamečių).

Net kas ketvirtas nuteistas asmuo nusikalstamą veiką padarė būdamas apsvaigęs nuo alkoholio – 26 proc. visų nuteistųjų. Žinant Jurbarko rajono nusikalstamumo specifiką, kurią aprašiau ankstesniame skyriuje, tokie rodikliai šioje srityje neturėtų stebinti. Nusikaltamos veikos padarymo metu apsvaigę nuo alkoholio buvo 14 proc. visų nuteistų nepilnamečių; į šią kategoriją pateko tik 6 proc. visų nuteistų moterų.

64 proc. visų nuteistųjų gyveno kaime, 36 proc. – mieste. Tai taip pat normalu, kadangi pagal panašias proporcijas pasiskirstę ir Jurbarko rajono gyventojai.

Net 47 proc. visų nuteistų nepilnamečių buvo iš šeimų, kuriose yra tik vienas iš tėvų. 19 proc. tokių nepilnamečių buvo jau teisti anksčiau, kai tuo tarpu tarp jų bendraamžių iš pilnų šeimų šios kategorijos asmenys sudarė 27 proc. dalį. Taigi, teiginys, kad nepilnamečiai iš nepilnų šeimų dažniau pakartotinai nusikalsta, nei jų bendraamžiai iš šeimų, kuriose yra abu tėvai, šiuo atveju nepasitvirtino.

Per 2003 – 2005 metų laikotarpį Jurbarko rajone buvo nuteista 185 asmenimis mažiau nei per 2000 – 2002 metų laikotarpį. Tarp nuteistųjų išaugo nuteistų moterų dalis – iki 9,5 proc., taip pat 1,8 proc. padidėjo ir nuteistų nepilnamečių dalis – iki 14,8 proc. (tai galima sieti su tuo, kad apskritai padaugėjo nepilnamečių padaromų nusikalstamų veiku). Tarp visų nuteistų nepilnamečių buvo tik dvi merginos.

Pagal amžių absoliučią daugumą vėlgi sudarė 30 – 49 metų asmenys - 34 proc. (šiai amžiaus grupei priklausė 38 proc. visų nuteistų moterų), tačiau lyginant su 2000 – 2002 metų laikotarpiu, jų dalis sumažėjo 4 proc. Tačiau 1 proc. padaugėjo asmenų, priklausančių 18-24 metų amžiaus grupei (28 proc. moterų), dalis ir, kaip jau minėjau, nepilnamečių dalis. Per šį laikotarpį beveik pusė visų nuteistųjų (45 proc.) priklausė amžiaus grupei iki 24 metų. Asmenų, turinčių daugiau nei 50 metų, dalis tarp visų nuteistųjų nepakito – 7 proc. Taigi, matome, kad nusikaltėliai Jurbarko rajone vis jaunėja.

Tarp nuteistų asmenų 1 proc. sumažėjo bedarbių, tačiau net 4 proc. išaugo, niekur nedirbančių ir nesimokančių bei nesančių oficialiai pripažintais bedarbiais asmenų dalis. Daugiau nei dvigubai sumažėjo neturinčių užsiėmimo nuteistų nepilnamečių dalis. Kadangi nedarbas Jurbarko rajone mažėja, o niekur nedirbančių asmenų dalis tarp nuteistųjų didėja, tai galima daryti išadą, kad asmenys, neturintys realaus pragyvenimo šaltinio, vis dažniau renkasi nusikalstamą kelią.

Labai pakito situacija, susijusi su nuteistųjų išsilavinimu: nors 1,4 proc. dalimi padaugėjo nuteistųjų, turinčių aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą, tačiau net 12 proc. sumažėjo nuteistųjų, turinčių specialų vidurinį išsilavinimą, dalis ir 8 proc. padidėjo asmenų, turinčių nebaigtą vidurinį išsilavinimą, dalis. Taigi, galima padaryti dvi išvadas: a) nusikalstamas veikas, lyginant su ankstesniu laikotarpiu, ėmė dažniau daryti mažiau išsilavinę žmonės; b) apskritai smuko Jurbarko rajono gyventojų išsimokslinimo lygis. Tačiau antroji išvada yra mažai tikėtina, daugiau įtakos tokiai situacijai turėjo tai, kad išaugo nusikalstamas veikas padariusių nepilnamečių skaičius, kurie dažnai neturi net pagrindinio išsilavinimo.

Per 2003 – 2005 metų laikotarpį buvo nuteisti 6 kitų valstybių piliečiai ir situacija šioje srityje beveik nepakito – nuteistų užsieniečių dalis padidėjo 0,1 proc.

Tarp nuteistųjų net 13 proc. sumažėjo dalis asmenų, kurie už nusikalstamų veikų padarymą buvo jau teisti anksčiau, tarp nepilnamečių šios kategorijos asmenų dalis sumažėjo 3 proc. Per šį laikotarpį tarp visų nuteistų moterų vėl buvo tik viena moteris, turinti ankstesnę teistumą. Galima daryti išvadą, kad moterys mažiau linkusios pakartotinai nusikalsti nei vyrai. Nors šie skaičiai ir džiugina, deja jie nėra visiškai tikslūs, kadangi kai kuriose 2004 metais naudotose nuteistųjų statistinėse kortelėse tokie duomenys apie nuteistuosius nebuvo teikiami.

Jeigu per 2000 – 2002 metų laikotarpį kas ketvirtas nuteistasis nusikalstamos veikos padarymo metu buvo apsvaigęs nuo alkoholio, tai per 2003 – 2005 metų laikotarpį – kas trečias. Beveik dvigubai išaugo ir dalis šiai kategorijai priklausančių nepilnamečių bei moterų. Jei anksčiau alkoholio vartojimas buvo daugiau vyrų problema, tai šie duomenys patvirtina, kad dabar ji yra visuotinė.

Pagal gyvenamąją vietą nuteistieji taip pat beveik susilygino, nors dar daugiau nuteistųjų gyveno kaime nei mieste (tikslių duomenų negaliu pateikti dėl anksčiau minėtos priežasties⁵⁰).

Tarp visų nuteistų nepilnamečių 15 proc. buvo iš šeimų, kuriose yra tik vienas iš tėvų, taigi šios kategorijos asmenų dalis sumažėjo 32 proc. Tiek tarp nepilnamečių iš nepilnų šeimų, tiek ir tarp nepilnamečių, iš šeimų, kuriose yra abu tėvai, penktadalis buvo jau teisti anksčiau (lyginant su 2000 – 2002 metų laikotarpiu, šie duomenys beveik nepakito). Teiginys, kad nepilnamečiai iš nepilnų šeimų dažniau pakartotinai nusikalsta, nei jų bendraamžiai iš šeimų, kuriose yra abu tėvai, vėlgi nepasitvirtino.

Taigi, iš pateiktų statistinių duomenų galima būtų susidaryti tokį Jurbarko rajono nusikaltėlio portretą: vyras, iki 30 metų amžiaus, dažniausiai niekur nedirbantis ir neužsiregistravęs darbo biržoje, gyvenantis kaime, turintis pagrindinį ar nebaigtą vidurinį išsilavinimą, gali būti anksčiau teistas ir dažnu atveju nusikalstamos veikos padarymo metu – girtas. Tačiau, kaip galima buvo pastebėti, vis dažniau nusikalstamas veikas padaro ir nepilnamečiai, taip pat vis dažniau už įvykdytas nusikalstamas veikas yra nuteisiamos ir moterys. Stabilus išlieka tik vyresnių nei 50 metų nuteistųjų rodiklis.

Kaip matome iš pateiktos statistikos, nuteistųjų per metus skaičius nuo 2000 iki 2005 metų sumažėjo beveik perpus. Tačiau to nereiktų vertinti kaip itin teigiamo rezultato, kadangi šis rodiklis neįrodo nusikalstamumo mažėjimo. Priešingai, nusikalstamumo lygis kaip tik išaugo,

⁵⁰Pastaba: 2004 metais buvo naudojamos kitos formos nuteistųjų statistinių duomenų kortelės nei ankstesniais metais ir jose buvo pateikiama mažiau duomenų apie nuteistuosius.

taigi, jei ką jis ir įrodo, tai tik sumažėjusį nusikalstamų veikų ištyrimą, pablogėjusį ikiteisminio tyrimo institucijų darbą. 2006 metų balandį Policijos Departamento atliktas Jurbarko rajono policijos komisariato veiklos auditas šį mano teiginį tik patvirtina, nors bendrai policijos komisariato veikla buvo įvertinta neblogai.⁵¹

Daugiau nei pusė nuteistųjų, o 2005 metais net 2/3 nuteistųjų niekur nedirbo ir nesimokė. Taigi, priežasčių, dėl kurių pasirenkamas teisei priešingas gyvenimo kelias, giliai ieškoti nereikia: nedarbas, per didelis alkoholio vartojimas, ganėtinai didelis probleminių šeimų skaičius, žemas išsilavinimo lygis ir pan. Netgi nuteistųjų, turinčių aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą, dauguma nesugeba susirasti, o galbūt ir apskritai neieško darbo. Čia, manyčiau, didesnę iniciatyvą turėtų rodyti ir rajono valdžios institucijos, kadangi kol kas yra tik skundžiamasi, kad jaunimas įgijęs aukštąjį išsilavinimą lieka didmiesčiuose, tačiau nerodoma jokios iniciatyvos tą jaunimą susigrąžinti. Juk Jurbarko rajonas nėra toks didelis, kad nebūtų galima pasidomėti, kiek ir kokie specialistai atitinkamais metais baigs studijas aukštosiose mokyklose ir pasiūlyti jiems dalyvauti konkursuose į atitinkamas darbo vietas. Neteigių, kad tokiu atveju visi specialistai stengtųsi sugrįžti į Jurbarko rajoną, bet kai kurie iš jų taip pasielgtų ir tai duotų teigiamą rezultatą. Jurbarkas nėra didmiestis, todėl dėl kompetentingų specialistų turėtų pakovoti pats, pasiūlydamas jiems palankias darbo ir gyvenimo sąlygas. Kol kas yra visiškai priešinga situacija: dauguma gabiausių išvyksta, o lieka tik tie, kurie nerado darbo kitur arba tie, kurie iš viso niekur nesimokė, nedirbantys ir apskritai, nieko gyvenime nesiekiantys.

Taip pat galima pastebėti, kad į nusikalstamas veikas vis dažniau įtraukiamas jaunimas, nepilnamečiai: per visą tiriamąjį laikotarpį 14-29 metų amžiaus asmenys sudarė pusę ar daugiau nei pusę visų nuteistųjų. Kalbant apie nepilnamečius, tai, mano nuomone, dabar jiems yra skiriama per mažai dėmesio. Kai pilnametystės nesulaukęs asmuo padaro nusikalstamą veiką, jam pagal BK paskiriama nuobauda, galbūt su juo pasikalba nepilnamečių reikalų inspektorius ar vaiko teisių apsaugos tarnybos pareigūnas. Tačiau viskas dažniausiai daroma labai formaliai. Apskritai, kai nepilnametis nusižengia įstatymams, daugiau dėmesio šiuo atveju yra skiriama jo tėvams, o ne pačiam nepilnamečiui. Aiškinamasi, kur suklydo tėvai, kad jų vaikas taip pasielgė, neretai jie patys ir yra baudžiami už vaiko nepriežiūrą. Tokiu atveju, pats nepilnametis yra tarsi paliekamas nuošaly visą atsakomybę už jo perauklėjimą užkraunant tėvams. Sutinku, kad tėvų pareiga yra auklėti vaikus, tačiau, jei vaikas yra problemiškas, tėvams vieniems patiems ši

⁵¹ D.Bartkienė. Auditas paskatins pareigūnus dirbti geriau// Šviesa, 2006 bal. 22, Nr. 29(7061). P. 1.

pareiga yra per sunki, todėl čia praverstų specialisto pagalba. Tokiems nepilnamečiams, mano nuomone, reikėtų reguliariai praversti privalomus užsiėmimus, kuriuose būtų aiškinama apie nusikaltimų, kitokios antisocialios veiklos žalą, gyvenimą laisvės atėmimo vietose, stengiantis sudominti juos kažkokia prosocialia veikla, praversti apklausas, kurios padėtų išsiaiškinti nepilnamečių lūkesčius, problemas ir kt. Juose turėtų dalyvauti ne tik apylinkės inspektorius ar nepilnamečių reikalų inspektorius, bet ir psichologas.

Dar vienas neigiamas reiškinys yra tai, kad nemažą dalį nuteistųjų sudaro anksčiau teisti asmenys. Tai įrodo, kad taikomos bausmės nėra efektyvios, jos asmenų neperauklėja ir nesulaiko jų nuo naujų nusikalstamų veikų darymo. Tiesa, po 2003 metų padėtis šioje srityje šiek tiek pasitaisė ir tokios kategorijos asmenų sumažėjo, reikia tikėtis, kad įvestos pataisos bausmių sistemoje davė teigiamų rezultatų, kurie nebus trumpalaikiai. Tačiau to, kad asmenys ryžtasi pakartotinai daryti nusikalstamas veikas, negalima suversti tik bausmių sistemai. Ne mažesnę vaidmenį čia turi ir atlikusių bausmę asmenų resocializacija: tam Lietuvoje kol kas skiriama per mažai dėmesio (taip pat manė ir dauguma Jurbarko rajono gyventojų apklausos, kurią atlikau, metu). Kaip pavyzdį galima paminėti Švediją: 2005 metais į Lietuvą buvo atvykę Švedijos organizacijos, kurią sudaro buvę kaliniai, atstovai. Jie ne tik pasibaisėjo kalinimo sąlygomis mūsų šalyje, bet taip pat stebėjosi, kad labai mažai dėmesio skiriama kalinių resocializacijai. Pasak jų, Švedijoje kaliniai gali dirbti laisvės atėmimo vietose ir gauti nemažą atlyginimą, tie, kuriems liko nebedaug kalėti, dienomis yra išleidžiami į laisvę, kad galėtų adaptuotis prie normalaus gyvenimo (čia jau reikia pripažinti, kad skiriasi ir kalinių mentalitetas), su jais bendrauja psichologai ir kt. Ir nors Lietuvoje taip pat vis daugiau nuteistųjų laisvės atėmimo vietose ėmė dirbti, studijuoti aukštosiose mokyklose, kad išėję į laisvę galėtų rasti gerai apmokamą darbą ir pan., situaciją šioje srityje reikia dar labai gerinti.

NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJA JURBARKO RAJONE

Ši skyrių taip pat norėčiau pradėti klasikinės kriminologijos atstovo ir nusikaltimų prevencijos teorijos pradininko Š. Monteskjė mintimi: „Žymiai protingiau ne bausti, bet stengtis padaryti taip, kad nusikaltimas neįvyktų“.⁵² Šie žodžiai labai taikliai atskleidžia nusikalstamumo prevencijos svarbą ir esmę. 2003 metų kovo 20 d. LR Seimas patvirtino nacionalinę nusikaltimų

⁵² <http://www.konspektai.cjb.net>, 2006 06 12, 13:00 val.

prevencijos ir kontrolės programą. Nusikalstamų veikų prevencija – tai individų, jų grupių, visuomeninių asociacijų, bendruomenės ar savivaldos, visos visuomenės ar valstybės veikla, pasireiškianti nusikalstamumą sukeliančių veiksnių šalinimu, papildomų neutralizatorių jiems sukūrimu, poveikiu konkreitiems asmenims ar asmenų grupėms, socialinėms ar valstybinėms institucijoms, siekiant teigiamų socialinių pokyčių ar tokių asmenų ir institucijų elgesio pasikeitimų, kurie sumažintų nusikalstamumą ar kitaip pozityviai jį įtakotų.⁵³ Jei paklaustume žmonių, kaip jie siūlo spręsti nusikalstamumo problemą, manau, absoliuti dauguma atsakytų, kad reikia griežtinti bausmes. Deja, panašiu principu vadovavosi ir įstatymų leidėjas, nors tyrimais įrodyta, kad bausmių griežtinimas teigiamų rezultatų neduoda, ir tik pastaraisiais metais imta daugiau dėmesio skirti prevencijai. Kaip teigė Š.Monteskjė: „Geras įstatymų leidėjas labiau rūpinasi nusikaltimų prevencija, o ne nubaudimu už nusikaltimus; bausmės, šalindamos vienas negeroves, sudaro sąlygas didėti kitoms“.⁵⁴ Pvz., mirties bausmės šalininkai mano, kad ši bausmė turėtų labai įbauginti kitus potencialius nusikaltėlius ir dėl to turėtų sumažėti žiaurių nužudymų. Tačiau rezultatai yra visiškai priešingi, tuo metu, kai Lietuvoje buvo taikoma mirties bausmė, smurtinių mirčių skaičius žymiai išaugo. Tai tik patvirtina posakį, kad žiaurumas gimdo žiaurumą. Juk net mirties bausmė žudikui, tai ne smurto stabdymas, o tik tolesnis smurtas. Pats smurtautojas tampa smurto auka. Bausmių griežtinimo neefektyvumą puikiai išsako ši mintis: „Bandymas nusikalstamumo problemą spręsti, panaudojant policiją ir penitencines priemones, yra panašus į bandymą skėčiu sustabdyti lietu“.⁵⁵

Jurbarko rajone padėtis prevencijos srityje nėra gera. Jai skiriama per mažai tiek lėšų, tiek ir dėmesio. Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje išskiriamos kelios svarbiausios valstybės politikos kryptys nusikalstamų veikų prevencijos ir kontrolės srityje: ekonominė politika, užimtumo politika, šeimos politika, jaunimo politika, švietimo politika, bausmę atlikusių asmenų resocializacijos politika ir kt.⁵⁶ Tuo tarpu Jurbarko rajone beveik visas dėmesys yra skiriamas tik jaunimo politikai, o tiksliau – nepilnamečių politikai. Pvz., 2005 metais Jurbarko rajono policijos komisariatui pareigūnai kartu su socialiniais partneriais vykdė 5 prevencines programas, iš kurių savivaldybė finansavo tik tris (iš viso 3100 litų). Visos prevencinės programos buvo orientuotos tik į mokyklinio amžiaus jaunimą. Tai nėra blogai, tačiau nereikėtų pamiršti, kad be mokinių yra ir kitų socialinių grupių (pvz., iš įkalinimo vietų

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“// Valstybės Žinios. 2003, Nr. 32 – 1318.

grįžę asmenys; asmenys, neturintys nuolatinio darbo ir pan.), kurioms skirtos prevencinės programos prisidėtų prie nusikalstamumo mažinimo. Be to nereikėtų pamiršti, kad absoliučią daugumą nusikalstamų veikų padaro 18-24 ir 30-49 metų asmenys. Galima teigti, kad toks didelis dėmesys nepilnamečiams yra skiriamas galvojant apie ateitį ir tai yra pagirtina, tačiau negalima palikti kriminogeniškai aktyviausių amžiaus grupių nuošaly, manant, kad šių asmenų jau neįmanoma pataisyti arba laukiant, kol jie patys susivoks, kad pasirinko netinkamą gyvenimo kelią ar sulauks tokio amžiaus, kai nebeįstengs daryti nusikalstamų veikų.

Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje taip pat numatyta, kad turi būti užmegztas glaudesnis bendradarbiavimas tiek tarp pačių nusikalstamumo prevenciją vykdančių subjektų, tiek ir glaudesnis bendradarbiavimas su visuomene. Jurbarko rajone tam yra skiriama labai mažai dėmesio. Nusikalstamumo prevenciją vykdo pagrinde tik policija, o kitos institucijos į šią veiklą nėra įtraukiamos. Itin silpnai išvystyta Jurbarko rajone nusikalstamumo prevencijos srityje nevyriausybinų organizacijų veikla bei per mažai bendradarbiaujama su gyventojais. Tikslinių programų vykdytojų interesai ir tikslai labiau orientuojami į planuotų priemonių įvykdymą nei į nuolatinę veiklą nusikaltimų prevencijos ir kontrolės srityje. Šių programų įgyvendinimas ir finansavimas baigiasi jose nustatytu terminu, nors nusikaltimų prevencijos ir kontrolės organizavimo poreikis yra nuolatinis. Įvykdžius tam tikrą prevencinę programą dažniausiai yra apsiribojama formaliu pažymėjimu, kad numatyta programa buvo atlikta ir nėra įvertinami jos rezultatai ar ji apskritai buvo naudinga.

Taip pat nereikėtų aklai imti taikyti bet kokias prevencines priemones arba tas, kurios pasiteisino kitose šalyse ar kituose Lietuvos rajonuose, prieš tai jų nepatikrinus. Kadangi tos pačios priemonės skirtingose teritorijose gali veikti labai skirtingai: „Kitas paplitęs įsitikinimas plėtojant prevencinę veiklą, kad „reikia kažką daryti“. Manoma, kad nusikalstamumas yra toks neigiamas ir pavojingas socialinis reiškinys, kad pavojingiausia yra nieko nedaryti. Geriau imtis priemonių, kurių poveikis nežinomas ir kelia pagrįstų abejonių, negu nedaryti nieko“.⁵⁷ Juk nebūtinai tos priemonės, kurios pasiteisino Kaune, Vilniuje ar Mažeikių rajone, duos teigiamus rezultatus ir Jurbarko rajone, kadangi pagal gyvenamąją vietą skiriasi žmonių pajamų šaltiniai, pramogos, pagaliau pats gyvenimo būdas, todėl net ir patikrintas prevencines priemones reikėtų modifikuoti pagal tos teritorijos ypatumus. Pvz., jei Vilniuje ar Kaune taikytos kovos su narkomanija priemonės itin teigiamai prisidėjo ir prie nusikalstamumo šiuose miestuose sumažėjimo, tai dar nereiškia, kad panašius rezultatus gausime ir šias priemones pritaikę

⁵⁷Justickis V. Prevencinė policijos veikla remiantis bendruomenės teisėtvarkos modeliu: monografija – V., 2000. P. 41.

Jurbarko rajone, kadangi čia narkomanijos problema dar nėra tokia aštri, todėl nusikalstamumo mažinimui labiau pasitarnautų didesnis dėmesys nelegaliai gamybai ir prekybai namų gamybos ir kontrabandiniais alkoholiniais gėrimais.

Kadangi, Jurbarko rajone net daugiau nei 60 proc. gyventojų gyvena kaime, manyčiau, kad daugiau dėmesio turėtų būti skiriama ir jiems. Ypač, senyvo amžiaus žmonėms, kurių kaime yra dauguma ir kurie itin dažnai tampa nusikaltimų aukomis, kadangi didžioji dalis jaunimo išvyksta mokytis ir dirbti į miestus. Dauguma senyvo amžiaus žmonių yra labai konservatyvūs, nepasitiki valdžia, nemoka naudotis (ir nesistengia išmokti) naujausiomis techninėmis priemonėmis (pvz., mobiliaisiais telefonais), pagrindines savo santaupas laiko namuose „po pagalve“, o ne bankuose. Šie asmenys yra puikus jaukas vagims, kurie neretai senokus ne tik apiplėšia, bet ir juos sužaloja ar nužudo. Todėl tikrai naudos atneštų dažnesni socialinių darbuotojų ir apylinkės inspektorių susitikimai su kaimo gyventojais (ypač jų apsilankymai nuošaliuose vienkiemiuose), kurių metu būtų aiškinama kaip apsaugoti save ir savo turtą nuo užpuolimų, mažinamas nepasitikėjimas bankais, siūlant savo santaupas laikyti juose, o ne namie, galbūt išdalinami nemokami mobilieji telefonai išmokant jais naudotis, pasiūlyti kaimo bendruomenių nariams patiems labiau rūpintis vienas kitu, išsirinkti asmenis, kurie reguliariai lankytųsi pas nuošaliau gyvenančius vienišus senyvo amžiaus gyventojus ir pan. Todėl aš visiškai sutinku su V. Justickio nuomone, kad „planuojant policijos ir kitų institucijų prevencinę veiklą būtina išsiaiškinti bendruomenės narių nuomonę ir poreikius“⁵⁸. Dažnesni apylinkės inspektoriaus ir pačių bendruomenės atstovų apsilankymai vienkiemiuose, mano nuomone, turėtų neigiamai paveikti nusikalsti sumaniusių asmenų apsisprendimą tai padaryti, be to, dėl šių apsilankymų patys gyventojai jaustųsi saugiau ir būtų didinamas pasitikėjimas policija. Aišku, visa tai reikalauja papildomų lėšų ir laiko, kurio, ypač apylinkių inspektoriams dėl per didelio darbo krūvio, itin trūksta. Tačiau ne paskutinį vaidmenį čia atlieka ir noras bei motyvacija.

Norėčiau papildomai pakalbėti apie apylinkių inspektorių, kurie prevencijos srityje atlieka vieną pagrindinių vaidmenų. Deja, Jurbarko rajone jų trūksta ir kai kuriems tenka aptarnauti po dvi ir daugiau seniūnijų. Šį negerumą pastebėjo ir Policijos Departamento auditoriai: „Stonaičiui neblogą išpūdį paliko apylinkių inspektorių veikla, tačiau komisaras pastebėjo, kad jie dažniausiai dirba ne savo darbą – laksto per kaimus, renka pareiškimus, apklausinėja gyventojus. Viešajai policijai patikėta ištirti daug bylų, dėl to kaimo apylinkių inspektoriai neturi laiko

⁵⁸Justickis V. Prevencinė policijos veikla remiantis bendruomenės teisėtvarkos modeliu: monografija – V., 2000. P. 20.

aktyviau bendrauti su žmonėmis.⁵⁹ O juk bendravimas su žmonėmis nusikalstamumo prevencijai yra labai svarbus: jis padeda ne tik užmegzti glaudesnius policijos ir bendruomenės tarpusavio ryšius, skatina tarpusavio pasitikėjimą, bet taip pat bendruomenei padeda sužinoti apie policijos vykdomas prevencines programas, veiklos rezultatus ir problemas, taip pat išsakyti savo problemas ir lūkesčius. Čia vertėtų paminėti Japonijos policijos sistemą „koban“ ir Danijos „kaimynystės policijos namus“.⁶⁰ Ten policijos pareigūnas gyvena aptarnaujamoje teritorijoje, o bendruomenės nariai gali su juo pasikalbėti ne tik apie nusikalstamumą, bet ir apie įvairias buitines problemas (pvz., kad vyras per daug geria arba kad vaikui blogai sekasi mokykloje), be to pats policijos pareigūnas geriau atlieka savo pareigas, kadangi jis taip pat tampa bendruomenės nariu. Malonu žinoti, kad panašiu keliu pasuko ir kai kurie Lietuvos rajonai: „Gražų pavyzdį rodo Mažeikių rajono savivaldybė, pagal ilgalaikę programą iš biudžeto lėšų perkanti ir remontuojanti kaimo pareigūnams gyvenamuosius namus, o vėliau juos leidžianti išsipirkti kaime apsigyvenusiems apylinkių inspektoriams. <...> Aptarnaujamoje teritorijoje gyvenantys pareigūnai daug geriau atlieka savo darbą, nes jie tampa kaimo bendruomenių nariais ir būna atsakingi prieš šias bendruomenes.“⁶¹ Taigi, panašiai pasielgti siūlyčiau ir Jurbarko rajono savivaldybei, tuomet galbūt sugrįžtų ir daugiau pareigūnų, baigusią bakalauro studijas Mykolo Romerio universitete.

Dar viena problema, kurios išsprendimas prisidėtų prie nusikalstamumo sumažėjimo, yra mažas nepilnamečių užimtumas. Ši problema itin aštri kaimo vietovėse. Nepilnamečiams reikėtų sukurti papildomų užsiėmimo šaltinių. Dabar jie neturi, kur praleisti laisvalaikio. Pvz., daugumoje kaimų vienintelė pramoga jaunimui – savaitgalį organizuojami kaimo šokiai (ir tai ne visuose kaimuose). Taigi, reikėtų įkurti tam tikrus centrus, kur nepilnamečiai ir augėnis jaunimas galėtų praleisti laisvalaikį, o tuo pačiu ir nukreipti savo energiją. Manychiau, įrengti krepšinio aikštelę ar sunkumų kilnojimo salę, pastatyti teniso stalą (beje, kai kuriose kaimo mokyklose net nėra sporto salės) ar kartą per mėnesį kultūros namuose parodyti kino filmą nebūtų labai brangu ir sunku. Sakoma, kad jaunimas leidžia pinigus tik cigaretėms ir svaigalams, tačiau nepagalvojama apie tai, kad nėra kitų alternatyvų, kam juos išleisti, nėra kuo daugiau sudominti. Galbūt dauguma iš jų ir norėtų kuo nors užsiimti, tačiau vienintelė vieta, kur galėtų tą padaryti, yra rajono centras. Tačiau daugumai yra per brangu ten važinėti (kadangi, kaip

⁵⁹ D.Bartkienė. Auditas paskatins pareigūnus dirbti geriau// Šviesa, 2006 bal. 22, Nr. 29(7061). P. 1.

⁶⁰Justickis V. Prevencinė policijos veikla remiantis bendruomenės teisėtvarkos modeliu: monografija - V., 2000. P. 29-34.

⁶¹ D.bartkienė. Auditas paskatins pareigūnus dirbti geriau// Šviesa, 2006 bal. 22, Nr. 29(7061). P. 1.

minėjau, Jurbarko rajono kraštiniai taškai yra labai nutolę nuo rajono centro). Pačiame Jurbarke tikrai yra nemažai įvairių sportinių, kultūrinių būrelių, kuriuose visi norintys gali dalyvauti. Jaunimas juos aktyviai lanko ir yra pasiekę neblogų rezultatų įvairiose srityse ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų.

Nusikalstamumo sumažėjimui įtakos turėtų ir geresnis gatvių apšvietimas. Dabar kai kuriuose Jurbarko rajono kaimuose visiškai nėra įrengto gatvės apšvietimo, todėl žmonės tamsiu paros metu bijo išeiti į gatvę, o potencialiems teisės pažeidėjams yra sudaromos itin palankios sąlygos. Pagirtina, kad Jurbarko rajono savivaldybė nusprendė pasinaudoti teigiama Lietuvos didmiesčių patirtimi ir Jurbarko mieste buvo įrengtos vaizdo stebėjimo kameros. Tiesa, jų nėra daug, tačiau ateityje tikimasi įrengti daugiau.

Nusikalstamumo prevencijos sėkmė priklauso ne tik nuo ją vykdančių institucijų, bet ir nuo pačios visuomenės. Reikėtų labiau motyvuoti žmones, kad jie suprastų, jog padėti teisėsaugos institucijoms būtų naudinga ir jiems patiems. Reikia įteigti žmonėms supratimą, kad vien tik nusikalstamas veikas padariusių asmenų „plakimas“, nieko gero neduos. Reikia ir patiems labiau pasisaugoti, atidžiau prižiūrėti savo turtą, atsargiau elgtis.

Taip pat reikėtų daugiau dėmesio skirti ir žmonių supažindinimui su tuo, kas apskritai yra ta prevencinė veikla, su jos teikiama nauda, kas ją įgyvendina ir pan. Kad tam kol kas skiriama per mažai dėmesio įrodo ir mano atliktos Jurbarko rajono gyventojų anketinės apklausos rezultatai.

Tyrimo metu atlikau Jurbarko rajono gyventojų anketinę apklausą, naudojant iš anksto parengtą klausimyną. Apklausiau 150 nuolatinių Jurbarko rajono gyventojų: 50 gyvenančių mieste, ir 100 – kaime, kurių amžius buvo nuo 14 iki 85 metų. Dauguma jų buvo dirbantys (64 proc.), turėjo vidurinį ar profesinį (48 proc.) arba aukštesnįjį ar aukštąjį (44 proc.) išsilavinimą. Tyrimo tikslas – išsiaiškinti Jurbarko rajono gyventojų nuomonę apie nusikalstamumo prevenciją rajone bei apie ją vykdančius subjektus.

Atlikus anketinės apklausos duomenų analizę paaiškėjo, kad tik 23 proc. apklaustųjų Jurbarko rajono gyventojų savo gyvenamoje vietovėje jaučiasi visiškai saugūs, o net 35 proc. teko nukentėti nuo teisės pažeidėjų (dažniausiai tai buvo plėšimai ir vagystės). Saugiau rajone jaučiasi vyrai nei moterys, ir asmenys iki 40 metų nei vyresni.

Į klausimą, „Ar žinote, kas tai yra nusikalstamumo prevencija? (Jei taip, trumpai apibūdinkite)“, teigiamai atsakė 37 proc. apklaustųjų, tačiau tik šiek tiek daugiau nei pusė jų, nusikalstamumo prevenciją apibrėžė teisingai. Dažnas nusikalstamumo prevenciją apibūdino kaip įstatymų pažeidimą. Tai įrodo, kiek daug dar turi nuveikti šioje srityje atsakingos institucijos. Kas tai yra nusikalstamumo prevencija, dažniau žinojo moterys nei vyrai ir asmenys

nuo 18 iki 30 metų bei vyresni nei 50 metų amžiaus, taip pat daugiau kaimo gyventojų, nei gyvenančių mieste.

Dauguma žmonių nežinojo, kas turėtų atlikti prevencinę veiklą ir kaip ji atliekama (60 proc.). Kitas pagal populiarumą atsakymas buvo, kad prevencinę veiklą turėtų atlikti policijos pareigūnai: apylinkės inspektorius, nepilnamečių reikalų inspektorius ir kriminalinė policija (20 proc.). Nemaža dalis apklaustųjų (apie 15 proc.) nurodė, kad prie nusikalstamumo prevencijos turėtų labiau prisidėti mokykla, bažnyčia ir seniūnija. 2 proc. apklaustųjų manė, kad pagrindinis vaidmuo nusikalstamumo prevencijoje turėtų tekti patiems piliečiams.

Kad Jurbarko rajono institucijų darbuotojai pakankamai gerai vykdo nusikalstamumo prevenciją manė tik trečdalis apklaustųjų, 38 proc. pageidavo intensyvesnės veiklos nusikalstamumo prevencijos srityje, 8 proc. manė, kad prevencinė veikla visiškai nevykdoma, o 24 proc. pareiškė nesidomintys nusikalstamumo prevencija.

Taip pat paaiškėjo, kad iš asmenų, vykdančių prevencinę veiklą, Jurbarko rajono gyventojai labiausiai pasitiki apylinkės inspektoriumi (62 proc.) ir socialiniais darbuotojais (53 proc.), o mažiausiai pasitiki bendruomenės pirmininku (33 proc.) ir nepilnamečių reikalų inspektoriumi (39 proc.). Kad domisi tuo, kokios prevencinės programos vykdomos ir jų rezultatais, nurodė tik 17 proc. apklaustųjų, dar 36 proc. apklaustųjų nežinojo, kur tokios informacijos gauti. Net 25 proc. apklaustųjų nebuvo nieko girdėję apie nevyriausybinių organizacijų, pvz., „Stabdyk nusikalstamumą“, veiklą, dar 19 proc. manė, kad šios organizacijos Jurbarko rajone neatlieka savo paskirties. Toks mažas pasitikėjimas atsakingų institucijų darbuotojais ir gyventojų apatiškumas bei žinių stygius parodo, kad su gyventojais yra bendraujama per mažai arba bendraujama ne taip, kaip reikia. Todėl Jurbarko rajono institucijos turėtų dirbti gyventojų pasitikėjimo įgijimo linkme, supažindinti su planuojamomis vykdyti bei vykdomomis prevencinėmis programomis, nevyriausybinių organizacijų veikla bei jų teikiama nauda ir pan. Taip būtų sustiprintas pilietiškumas, kuris, manau, teigiamai paveiktų nusikalstamumo mažėjimą.

Net 70 proc. apklaustųjų manė, kad piliečiai per mažai prisideda prie kovos su nusikalstamumu, o 19 proc. nurodė, jog jiems patiems yra tekę užkirsti kelią teisės pažeidimui. Tai reiškia, kad jie supranta, jog be jų pagalbos gerų rezultatų pasiekti neįmanoma ir dauguma yra pasirengę padėti.

Kad opi problema yra grįžę iš laisvės atėmimo vietų asmenys ir jų resocializacijai skiriama per mažai dėmesio, manė 42 proc. apklaustųjų (dauguma vyrai iki 45 metų amžiaus). Tai yra gerai, nes įrodo, kad visuomenė tampa supratingesnė, tolerantiškesnė ir brandesnė, o ne linkusi tik kaltinti ir teisti. 29 proc. manė, kad tokiems asmenims skiriama pakankamai dėmesio ir jie

gali laisvai įsilieti į normalų gyvenimą, jei tik patys to nori. Iš dalies jie yra teisūs, kadangi be pačių, iš laisvės atėmimo vietų grįžusių asmenų pastangų, tikėtis, kad situacija šioje srityje pradės gerėti, tikėtis neverta. Tiek Jurbarko rajonui, tiek ir visai Lietuvai grįžusių iš laisvės atėmimo vietų asmenų resocializacijos problema yra itin aktuali, kadangi visoje Europos Sąjungoje pagal įkalintų asmenų skaičių, tenkantį 100 tūkst. gyventojų, Lietuva yra trečioje vietoje.⁶²

Jurbarko rajono gyventojų nuomone, labiausiai prie nusikalstamumo mažinimo prisideda kriminalinės policijos pareigūnai. Taip manė net 55 proc. apklaustųjų, 38 proc. manė, kad prie to labiausiai prisideda apylinkės inspektoriai, 15 proc. – kad prokuratūros pareigūnai, 13 proc. – kad socialiniai darbuotojai, 11 proc. – kad vaiko teisių apsaugos tarnyba ir tik 7 proc. apklaustųjų manė, kad prie nusikalstamumo mažinimo daugiausiai prisideda nepilnamečių reikalų inspektorius. Iš to galima daryti išvadą, kad atsakydami į šį klausimą, gyventojai labiau rėmėsi žiniasklaidos ir kino filmų suformuota nuomone, o ne realia situacija. Juk žiniasklaidoje paprastai kalbama tik apie sensacingus, didelį ažiotažą visuomenėje galinčius sukelti nusikaltimus ir jų atskleidimą, kur pagrindinis vaidmuo ir tenka kriminalinei policijai. Tuo tarpu, apie tą didžiulį kasdienį policijos darbą bei apie darbą nusikalstamumo prevencijos srityje, kurio didžiąją dalį kaip tik ir atlieka apylinkių ir nepilnamečių reikalų inspektoriai, užsimenama tik labai retais atvejais. Taigi, taip yra formuojama klaidinga visuomenės nuomonė. Kaip teigia A.Dobryninas: „Žiniasklaida, informuodama Lietuvos visuomenę apie nusikaltimus ir teisėsaugos veiklą, yra linkusi kurti virtualų, iškreiptą kriminogeninės būklės įvaizdį“.⁶³

Taip pat dar vienas neigiamas reiškinys yra tai, kad tiek televizijos laidos, tiek ir spauda (tiesa rečiau), savo laidose ar straipsniuose pateikdami infarmaciją apie tam tikrą nusikalstamą veiką, papasakoja apie patį įvykį, apie tai, kaip ir kada buvo sulaikytas įtariamasis ir... viskas. Nėra užsimenama apie tai, kokio atpildo asmuo sulaukė už savo veiksmus ar neveikimą, pati bausmė tarsi išnyksta. Jei būtų informuoja ir apie tai, kokios bausmės asmuo sulaukė, tai būtų puiki prevencinė priemonė: „Jeigu sulaikymas nuo nusikaltimų yra tikslas, bausmė turi padaryti kuo didesnę įspūdį. Ji to įspūdžio nepadarys, jeigu niekas nesužinos apie bausmę, nematys, kaip ji vykdoma“ (F.Tanenbaumas).⁶⁴

Pagrindiniame Jurbarko rajoniniame laikraštyje yra skelbiamos policijos, prokuratūros teismo ataskaitos. Žurnalistai kartu su policijos pareigūnais vyksta į reidus ir juos aprašo. Bet tai yra

⁶² A.Kiškis. Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma?// Jurisprudencija. 2006, Nr. 3(81). P. 37.

⁶³ A.Dobryninas. Nusikaltimai ir spauda Lietuvos visuomenėje// Jurisprudencija. 1999, Nr. 11(3). P. 28.

⁶⁴ Justickis V. Kriminologija. Vilnius, 2001. T. 1. P. 226.

daroma pačių žurnalistų iniciatyva, policija tik labai retais atvejais kreipiasi į žurnalistus, kad šie parašytų su policijos veikla susijusius straipsnius, o po to pykstama, kad formuojama vienpusė priešiška nuomonė. Žiniasklaida šiais laikais yra labai galinga jėga, todėl reiktų jos ne vengti, o priešingai – su ja bendradarbiauti. Tai yra puikus būdas nusikalstamas veikas užkardinančioms ir nusikalstamumo prevenciją vykdančioms institucijoms panaikinti prieššką visuomenės nusistatymą jų atžvilgiu, paveikti visuomenę taip, kad ji šioje veikloje taptų patikimu pagalbininku.

IŠVADOS

1. Pagal per metus padaromų nusikalstamų veikų skaičių ir nusikalstamumo lygį, Jurbarko rajoną galima priskirti prie tų Lietuvos administracinių teritorinių vienetų, kuriuose nusikalstamumas nėra labai didelis.

2. Atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad nusikalstamumą Jurbarko rajone įtakoja ne tik bendri visai šaliai veiksniai, bet ir tam tikri ypatumai, būdingi tik šiam rajonui. Be to, tiek registruoto nusikalstamumo Jurbarko rajone struktūra, tiek šio nusikalstamumo lygis turi skirtumų su visos Lietuvos registruoto nusikalstamumo struktūra ir lygiu, todėl norint efektyviai sumažinti nusikalstamumą, reikėtų prieš jį nukreiptas bendrąsias priemones modifikuoti, atsižvelgiant į konkrečių administracinių teritorinių vienetų ypatumus.

3. Nemaža dalis Jurbarko rajono gyventojų pragyvenimui užsidirba parduodami iš Rusijos Federacijos Kaliningrado srities pargabentas kontrabandines prekes: alkoholi, degalus, tabako gaminius ir pan., tačiau valstybinė statistika šioje srityje nėra adekvati realiai padėčiai. Manytina, kad tam įtakos turi ir tai, kad iš šio nelegalaus verslo naudos gauna ne tik kontrabandos gabentojai, bet ir juos dangstantys teisėsaugos institucijų pareigūnai.

4. Nors per 2003 – 2005 metų laikotarpį Jurbarko rajone žymiai sumažėjo nedarbas ir pagerėjo ekonominė situacija, registruoto nusikalstamumo lygis išaugo. Taip pat pastaraisiais metais išryškėjo nepilnamečių ir apsvaigusiu nuo alkoholio asmenų padaromų nusikalstamų veikų skaičiaus augimo tendencijos.

5. Viena iš esminių Jurbarko rajono problemų, labai svariai prisidedančių prie nusikalstamumo augimo, yra itin išplitusi namų gamybos alkoholinių gėrimų gamyba ir prekyba. Kaip parodė praktika, šios problemos neįmanoma išspręsti vien baudomis, todėl reikėtų skirti daugiau dėmesio patiems naminę degtinę perkantiems asmenims, jų agitacijai prieš tokį elgesį.

6. Dar viena, ne mažiau aktuali problema – mažas jaunimo užimtumas. Pasakymas, jog patys, kalti, kad nesugeba susirasti darbo, nieko gero neduos. Matome, kad situacija yra kaip tik priešinga – nesugebantis rasti ar iš viso neieškantis darbo jaunimas, vis dažniau pažeidinėja įstatymus. Todėl reikėtų skirti daugiau dėmesio jaunimo motyvavimui dirbti bei glaudesnių ryšių tarp darbdavių, seniūnų ir bendruomenių pirmininkų užmezgimui.

7. Nusikalstamumo lygio augimą įtakoja ir vis mažėjantis nusikalstamų veikų išaiškinamumas. Per 2003 – 2005 metų laikotarpį nusikalstamų veikų išaiškinamumas Jurbarko

rajone buvo beveik 2 proc. mažesnis nei visos Lietuvos vidurkis. Tam įtakos turėjo ne tik įvykdyta teisės reforma ar blogas materialinis – techninis aprūpinimas, bet ir kvalifikuotų pareigūnų trūkumas, dėl ko likusiems darbuotojams tenka dvigubas, o kartais net ir trigubas darbo krūvis. Į Jurbarko rajoną sugrįžta tik nedidelė dalis baigusių studijas Mykolo Romerio universitete ir Klaipėdos policijos mokykloje. Todėl Jurbarko rajono valdžios institucijoms reikėtų sugalvoti būdus, padėsiančius į rajoną privilioti kvalifikuotus specialistus (pvz., vienas iš būdų būtų - aprūpinimas gyvenamuoju plotu).

8. Per mažas dėmesys Jurbarko rajone yra skiriamas ir nusikalstamumo prevencijai. Tai pasakytina tiek apie tiesiogiai su prevencija susijusių institucijų veiklą, tiek ir apie savivaldybės šiai sričiai skiriamas lėšas. Reikalingas ne tik intensyvesnis atsakingų institucijų darbas šioje srityje, bet ir intensyvesnis bendradarbiavimas su žiniasklaida, kadangi atliktas tyrimas parodė, kad dauguma rajono gyventojų nežino nei to, kas yra pati nusikalstamumo prevencija, nei jos teikiamos naudos ar kas ją vykdo.

9. Dauguma rajono gyventojų norėtų glaudesnio atsakingų institucijų bendravimo su visuomene, gauti iš jų daugiau informacijos apie vykdomą veiklą ir tos veiklos rezultatus. Be to dauguma supranta, jog piliečiai per mažai prisideda prie nusikalstamumo mažinimo, ir yra pasirengę padėti tiek policijai, tiek ir kitoms institucijoms, jei į juos bus kreiptasi. Todėl glaudesnių ryšių su visuomene užmezgimas, labai stipriai prisidėtų prie sėkmingos nusikalstamumo prevencinės veiklos.

SANTRAUKA

NUSIKALSTAMUMAS JURBARKO RAJONE

Pagrindinės sąvokos: nusikalstamumas, nusikalstama veika, prevencija, vagystė, kontrabanda, nusikalstamą veiką padaręs asmuo, nuteistasis.

Jurbarko rajone pastaraisiais metais pastebimas nusikalstamumo lygio augimas, nors jis ir nepriklauso tiems šalies rajonams, kur šis rodiklis yra itin aukštas (Tauragės apskrities mastu pagal šį rodiklį jis taip pat yra priešpaskutinis). Itin neigiamai prie nusikalstamumo didėjimo prisideda didelis nedarbo lygis (nors nuo 2003 metų jis po truputį pradėjo mažėti). Tiek nedarbo lygiui, tiek ir nusikalstamumui įtaką daro tai, kad Jurbarko rajonas ribojasi su Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi, iš kurios rajono gyventojai gabena į Lietuvą kontrabandinius tabako, alkoholio gaminius, degalus ir pan. ir čia juos parduoda. Taip pat turima duomenų, kad iš Jurbarko rajono į Kaliningrado sritį vežami parduoti vogti automobiliai.

Jurbarko rajono nusikalstamumo struktūroje didžiąją dalį sudaro vagystės ir kitos turtinio tipo nusikalstamos veikos, po jų seka nusikalstamos veikos, susijusios su namų gamybos alkoholinių gėrimų gamyba ir realizavimu. Nusikalstamumo struktūra itin pakito po 2000 – 2002 metų laikotarpio, iki tol vagystės tesudarė 39 proc. visų nusikalstamų veikų (ir tuo Jurbarko rajonas išsiskyrė iš kitų apskrities rajonų, kuriuose dominavo būtent šio tipo nusikalstamos veikos), o per 2003 – 2005 metų laikotarpį – ši dalis padidėjo iki 58 proc.

Taip pat per 2003 – 2005 metų laikotarpį Jurbarko rajone žymiai sumažėjo nusikalstamų veikų išaiškinamumas ir išaugo skaičius nusikalstamų veikų, kurias padaro nepilnamečiai ir apsvaigę nuo alkoholio asmenys. Jurbarko rajonas viršija visos Lietuvos vidurkį gyvulių vagysčių bei nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu šaunamaisiais ginklais ir šaudmenimis, srityje.

Tyrimo metu nustatyta, kad Jurbarko rajone per mažai dėmesio skiriama nusikalstamumo prevencijai. Dauguma rajono gyventojų nežino arba klaidingai supranta pačią prevencinę veiklą ir jos paskirtį, nežino, kokios institucijos turi ją vykdyti. Be to yra itin nedidelis pasitikėjimas įvairių institucijų darbuotojais: policijos pareigūnais, socialiniais darbuotojais, seniūnijos atstovais ir kt.

Per pastaruosius tris metus Jurbarko rajone sumažėjo nedarbas ir pagerėjo bendra ekonominė situacija, jeigu Jurbarko rajono institucijoms, atsakingoms už nusikalstamų veikų atskleidimą ir

nusikalstamumo prevencijos atlikimą, pavyktų užmegzti glaudesnius tarpusavio ryšius, sukurti atviresnį bendravimą su pačia Jurbarko rajono bendruomene, tikėtina, kad ir šioje srityje situacija pagerėtų ir nusikalstamumas imtų mažėti.

ZUSAMMENFASSUNG KRIMINALITÄT IM BEZIRK JURBARKAS

Grundbegriffe: Kriminalität, kriminelle Handlungen, Prävention, Diebstahl, Schmuggel, Person, der Verbrecher, der Verurteilte.

In den letzten Jahren wird im Bezirk Jurbarkas ein Anwachsen der Kriminalitätsrate festgestellt, obwohl er nicht zu den Bezirken zählt, in denen die Indikatoren besonders hoch sind (Im Kreis Tauragė steht der Indikator ebenfalls an vorletzter Stelle). Einen besonders negativen Beitrag zum Ansteigen der Kriminalitätsrate liefert die hohe Arbeitslosigkeit (obwohl sie seit 2003 etwas zurück ging). Sowohl die Arbeitslosigkeit als auch die Kriminalität wird durch das Angrenzen von Jurbarkas an das Gebiet Kaliningrad der Russischen Föderation beeinflusst. Aus Kaliningrad führen die Einwohner des Bezirks Tabak, Alkohol, Brennstoffe und andere Schmuggelwaren nach Litauen ein. Es gibt auch Angaben, dass aus Jurbarkas gestohlene Kraftfahrzeuge nach Kaliningrad geschafft werden.

Einen großen Anteil an der Kriminalitätsstruktur des Bezirks Jurbarkas haben Diebstähle und andere Vergehen an Eigentum. An zweiter Stelle stehen Vergehen, die mit der Herstellung und Realisierung von hausgemachten alkoholischen Getränken in Verbindung stehen. Die Kriminalitätsstruktur hat sich besonders 2000-2002 verändert, bis dahin haben Diebstähle lediglich 39% der Vergehen ausgemacht (und dahingehend unterschied sich Jurbarkas von anderen Bezirken, in denen gerade diese Vergehen dominierten), und 2003-2005 stieg dieser Teil bis auf 58%.

2003-2005 sank ebenfalls die Aufklärungsrate von Verbrechen und die Zahl von Vergehen, die von Minderjährigen und Betrunkenen begangen wurden, nahmen stark zu. Der Bezirk Jurbarkas übertrifft den litauischen Durchschnitt an Viehdiebstahl und Verbrechen, die mit unrechtmäßigem Lagern von Schusswaffen und Munition zusammenhängen.

Untersuchungen ergaben, dass im Bezirk Jurbarkas der Verbrechensprävention zu wenig Aufmerksamkeit gewidmet wird. Die Mehrheit der Einwohner ist mit der Prävention nicht vertaut oder versteht sie und ihr Ziel fehlerhaft, weiß nicht, welche Institutionen die Prävention

ausführen sollen. Außerdem ist das Misstrauen gegenüber den Mitarbeitern verschiedener Institutionen sehr groß. Das betrifft Polizeibeamte, Sozialarbeiter, Vertreter der Kreisverwaltung u.a.

In den letzten drei Jahren hat die Arbeitslosigkeit in Jurbarkas abgenommen und die allgemeine wirtschaftliche Situation hat sich verbessert. Wenn es den für die Bekämpfung und Prävention der Kriminalität verantwortlichen Institutionen des Bezirks Jurbarkas gelingen würde, engere Beziehungen untereinander aufzubauen und ein offeneren Dialog mit der Gemeinde zu führen, dann ist anzunehmen, dass sich auch auf diesem Gebiet die Situation verbessern und die Kriminalität zurückgehen würde.

NAUDOTI ŠALTINIAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija.// Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas.// Lietuvos Respublikos Pagrindiniai įstatymai. – Vilnius: Saulužė, 2001.
3. G.Babachinaitė, M.Kiškis, A.Gutauskas ir kt./red. G.Babacinatė. Nusikalstamumo ir kitų nepageidautinų socialinių procesų prevencijos problemos bei jų sprendimas Europos valstybėse. Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto leidybos centras, 2003.
4. V.Justickis. Kriminologija. Vilnius: Lietuvos Teisės universiteto leidybos centras, Vilniaus universitetas, 2001. T. 1.
5. V.Justickis. Kriminologija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2004. T. 2.
6. V.Justickis. Monografija: prevencinė policijos veikla remiantis bendruomenės teisėtvarkos modeliu.// Vilnius: Lietuvos Teisės akademijos leidybos centras, 2000.
7. R.Kalesnykas. Policijos ir kitų socialinių institucijų, teikiančių socialines paslaugas gyventojams, bendradarbiavimas. Vilnius: Lietuvos Teisės akademijos leidybos centras, 2000.
8. Piesliakas V. Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. – Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996.
9. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką.// VII Baltijos šalių kriminologų simpoziumas. Vilnius, 1995.
10. G.Babachinaitė. Socialiniai pokyčiai ir nusikalstamumas//Jurisprudencija. 2000, Nr. 15(7). P. 128-136.
11. G.Babachinaitė, V.Paulikas. Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 metų//Jurisprudencija. 2005, Nr. 74(66).
12. G.Babachinaitė. Smurtiniai nusikaltimai Lietuvoje//Jurisprudencija. 1999, Nr. 12(4). P. 97-105.
13. G.Babachinaitė, S.Kuklianskis. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos// Jurisprudencija. 2003, Nr. 42(34). P. 101-109.
14. A.Dapšys. Nusikalstamumo tendencijos ir jo prevencijos perspektyvo Lietuvoje (kriminologinis prognostinis aspektas)// Jurisprudencija. 1999, Nr. 11(3). P. 5-22.
15. A.Dobryninas. Nusikaltimai ir spauda Lietuvos visuomenėje// Jurisprudencija. 1999, Nr. 11(3). P. 22-30.

16. J.Galinaitytė, T.Rudzkis. Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema//Jurisprudencija. 2005, Nr. 70(62). P. 134-141.
17. Ž.Gorbačiova. Aktualios užimtumo ir įdarbinimo problemos (lyginamoji analizė)//Jurisprudencija. 2002, Nr. 25(17). P. 26-37.
18. G.Jurgelaitienė. Kriminalinę bausmę atlikusių asmenų socialinė kontrolė recidyvinio nusikalstamumo socialinės prevencijos sistemoje//Jurisprudencija. 2001, Nr. 19(11). P. 108-115.
19. V.Justickis. Organizuotas nusikalstamumas. Ekonominiai pagrindai// Jurisprudencija. 2001, Nr. 20(12). P. 23-40.
20. A.Kiškis. Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma?// Jurisprudencija. 2006, Nr. 3(81). P. 32-40.
21. A.Kiškis. Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija//Jurisprudencija. 2004, Nr. 59(51). P. 39-54.
22. B.Palavinskienė. Smurto šeimoje prevencija: užsienio šalių patirtis//Jurisprudencija. 2001, Nr. 20(12). P. 59-68.
23. V.Paulikas. Socialinė aplinka kaime ir nusikalstamumas// Jurisprudencija. 2001, Nr. 20(12). P. 40-45.
24. R.Žukauskienė. Psichopatinių asmenybės bruožų identifikavimo galimybės jaunų teisės pažeidėjų ir bendrosios populiacijos jaunuolių grupėse//Jurisprudencija. 2004, Nr. 61(53). P. 68-76.
25. Piesliakas V. Kaip kovosime su nusikalstamumu?// Teisės apžvalga. 1990. Nr.2.
26. V.Rudzkienė. Statistinės technologijos teisėje ir valdyme. Praktiniai darbai.//Mokomasis leidinys. Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 2003.
27. Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla. – V., Statistikos departamentas, VRM. 2000 - 2004.
28. Policijos Departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos pažymos apie nusikalstamumą ir policijos įstaigų veiklą per 2000 – 2005 metus.
29. Jurbarko rajono policijos komisariato 2000 – 2005 metų veiklos ataskaitos.
30. Jurbarko rajono Apylinkės teismo nuteistų asmenų statistinių duomenų apskaitos kortelės.
31. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 “Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo”// Valstybės Žinios. 2003, Nr. 32 – 1318.

32. V.Litvinavičius. Ir smurtas virsta kasdienybe// Lietuvos Aidas, 2006 rugpj. 8, Nr. 179. P. 1.

33. D.Bartkienė. Auditas paskatins pareigūnus dirbti geriau//Šviesa, 2006 bal. 22, Nr. 29(7061). P. 1.

34. <http://www.jurbarkas.lt/index.php?1416299647>

35. www.ldb/jurbarkas.lt

36. http://www.teise.puslapiai.lt/find/index.php?file_add=userlist

37. www.nplc.lt

38. www.std.lt

39. <http://www.nplc.lt/stat/atask.htm#IRD-ataskaitos>

40. <http://www.konspektai.cjb.net>

41. <http://www.mruni.lt/~akiskis/paskaitos/4%20tema%2020051018.ppt#272,11,2> klaus.:

Nusikalstamumo rodikliai (1)

42. <http://209.85.135.104/search?q=cache:NHsfIOQN7KJ:www.vrm.lt/uploads/media/Programa.doc+nusikalstamumo+prevencijos+ir+kontrol%C4%97s+programa&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=3>

43. http://209.85.135.104/search?q=cache:aPeKprKb_0J:www.lengvai.com/%3F%3F%3Dpavarde%26aid%3Daa729ea+mencijus&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=1

5. Jūsų nuomone, kas turėtų atlikti prevencinę veiklą ir kaip ji turėtų būti atliekama?

6. Kokia Jūsų nuomonė apie Jurbarko rajono institucijų darbuotojų (socialinių darbuotojų, vaiko teisių apsaugos tarnybos darbuotojų, apylinkės inspektoriaus, nepilnamečių reikalų inspektoriaus, bendruomenės pirmininko ir kt.) veiklą prevencijos srityje?

- Darbuotojai šioje srityje dirba gerai, nusiskundimų neturiu
- Veikla nusikalstamumo prevencijos srityje galėtų būti intensyvesnė
- Nusikalstamumo prevencija visiškai nevykdoma
- Nesidomiu

7. Ar pasitikite Jurbarko rajono institucijų darbuotojais, vykdančiais nusikalstamumo prevenciją?

- Apylinkės inspektoriumi: pasitikiu nepasitikiu neturiu nuomonės
- Socialiniais darbuotojais: pasitikiu nepasitikiu neturiu nuomonės
- Nepilnamečių reikalų inspektoriumi: pasitikiu nepasitikiu neturiu nuomonės
- Vaiko teisių apsaugos tarnybos darbuotojais: pasitikiu nepasitikiu neturiu nuomonės
- Bendruomenės pirmininku: pasitikiu nepasitikiu neturiu nuomonės

8. Ką manote apie nevyriausybinių organizacijų, tokių kaip „Judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą““, Lietuvos vaikų teisių gynimo organizacija „Gelbėkit vaikus“, Jrbarko jaunimo centras „Mes“, įvairių bendruomenių ir pan. veiklą prevencijos srityje?

- Pritariu tokių organizacijų veiklai ir ją vertinu teigiamai
- Tokių organizacijų veiklą vertinu teigiamai, tačiau Jurbarko rajone jos savo paskirties neatlieka
- Apie tokias organizacijas nesu girdėjęs

9. Ar domitės, kokias prevencines programas vykdo teisėsaugos institucijos, bei šių programų rezultatais?

- Domiuosi

- Būtų įdomu sužinoti, bet nežinau, kur tokios informacijos gauti
- Nesidomiu

10. Jūsų požiūris į piliečių dalyvavimą prevencinėje veikloje?

- Piliečiai pakankamai dalyvauja prevencinėje veikloje
- Piliečiai mažai prisideda prie nusikalstamumo prevencijos
- Nusikalstamumo prevencija yra ne piliečių, o policijos ir kitų įgaliotų institucijų reikalas

11. Ar jums teko užkirsti kelią nusikaltimui ar kitam teisės pažeidimui?

- Taip
- Ne
- Žinojau, kad vykdoma veika yra neteisėta, bet nesiėmiau jokių priemonių jai sutrukdyti

12. Ar, Jūsų nuomone, iš laisvės atėmimo vietų grįžę asmenys gali pakankamai lengvai įsilieti į normalų gyvenimą?

- Taip
- Ne, jiems skiriama per mažai dėmesio
- Neturiu nuomonės

13. Kuri institucija, Jūsų nuomone, daugiausiai prisideda prie nusikalstamumo mažinimo Jurbarko rajone?

- Savivaldybės socialiniai darbuotojai
- Vaiko teisių apsaugos tarnyba
- Prokuratūros pareigūnai
- Apylinkės inspektorius
- Nepilnamečių reikalų inspektorius
- Kriminalinė policija